

níku a vlastní Májový sen. On také ukázal, že předlohou jejich jsou stručnější básně augšpurské jeptišky Kláry Hätzlerové ze sbírky pořízené r. 1471 panu Jiřimu z Roggenburku. Motivem Veršů je stálost v pokušení, v Májovém snu líčí P. květnaté, s oblibou proléváje při kluzkostech, sen jinocha, jež milenka navštíví a jenž probudiv se poznává teprve, že návštěva ta byla jen snem. Volba látek odpovídá povahovému ustrojení autorovu. Srv. čl. I. J. Hanuše ve »Zprávách Kr. č. společ. nauk« 1867, II. 67), kdež zpráva o Hankově vydání, opětovno tvrzení Nebeského, že Hanka vydal vl. básně dvě, neprávem popřena shodnost skladby druhé s Májovým snem a rovněž licho upřeno autorství Hynkovo, posléze i mylně se tvrdí, že Klára Hätzlerova (vyd. Halthausovo, Quedlinb. a Lipsko 1840; srv. K. A. Geuther, Composition u. Entstehung des Liederbuches der Klara Hätzlerin, Halle 1899) není původkyní označeného sborníku. Krom toho srv. Jirečkovu Rukověť II, 129 a Vlčkovy Děj. čes. literatury I. 1., 263 sl. a 285—286. *Holk.*

Poděbradský Pok V. viz Pok.

Poděbrady, býv. král. komorní město v Čechách, na pravém břehu Labe při severozáp. dráze v lučnaté rozsáhlé rovině 189 m n. m. Město skládá se z vnitřního města, někdy ohrazeného, a z 2 předměstí Kostelního a Nymburského, tvoříc s osadou Malým zbožím jednu katastrální obec v rozloze 13,22 km² o 575 d. a 5519 ob., z nichž je Čechů 5506, Němců 13; mužů 2655, žen 2864; katolíků 4755, evang. 438, israelitů 112, pravosl. 1 (1900). Střed města tvoří náměstí Jiřikovo s kovovou sochou krále Jiří podle návrhu B. Schnircha, odhalenou roku 1896, a kamennou sochou Mariánskou z r. 1765. Nejvýznačnější budovou jest zámek, který na východní straně uzavírá náměstí. Jest to mohutná čtvercová stavba o 3—4 poschodích a 33 pokojích se 2 dvory a parkem. Hlavní vchod z náměstí kamennou, erby ozdobenou branou s klenutým mostem přes hradní příkop, nyní částečně zasypaný a proměněný v sad. Stavba zámku v nynější podobě ze XVI. stol. (1548—60). Mohutná hláska kulatá pochází ze XIII. stol. a rovněž základy křídla u Labe pocházejí z doby starší. Po levé straně zrušené kaple sv. tří králů zpusťla síň, v níž narodil se slavný král Jiří. Zámek byl za cis. Marie Terezie proměněn v pensionát pro 22 vysloužilých důstojníků. Proti zámku stojí radnice s věží od r. 1814 s některými městskými památkami. Vedle nádherná budova obč. záložny s prostranným sálem a ozdobným průčelím, na němž 2 allegorické obrazy od L. Marolda a sochařské práce od Milana Havlíčka z r. 1398. V budově umístěno městské museum. Proboštský chrám z počátku XIV. století opraven r. 1900. Věž pochází z r. 1819. Hlavní oltář z tepané postribřené mědi, kopie oltáře mariazellského s obrazem Krista od P. Brandla. V pravé lodi pod ol-

tářem sv. Anny hrob královny Kunhuty roz. ze Šternberka, první manželky krále Jiří (†1449), veliké dobrodějky města, která založila a nadala školu a špital posud trvající. V téže lodi kamenný epitaf stavitele zámku poděbradského Jana Bapt. a Vostalis de Sala (†1575). Proboštsví založeno r. 1885. Přes Labe vede nový železný most o 2 obloucích (od r. 1889) a za ním kamenný inundační most o 26 obloucích 300 m dl. (od r. 1831). Za mostem starobylé železité lázně výborně upravené, jejichž pramen již r. 1624 se připomíná. Vedle hřbitovní kostelík Nanebevzetí P. Marie, založ. r. 1516 na památku nevině zde roku 1496 odpravených havířů kutnohorských. Bohatě gotické průčelí upraveno r. 1896 podle návrhu B. Schnircha a malovaná okna od Ad. Liebschera. Nedaleko obora s hostincem, oblíbené výletní místo, zbytek tu obory, založené Ferdinandem I. Na Nymburském předměstí chrám evangel. od r. 1878 a synagoga od r. 1850. Z budov zasluhují ještě povšimnutí okresní dům, postavený nákladem obce, školy měšťanské, Sokolovna, Jiřikovo divadlo. P. jsou sídlem okr. hejtmanství, okr. staveb. úřadu, soudu, berního úřadu, finanční stráže, okr. četn. velitelství, rejch. úřadu, zastup. okresu, vikariátu a správy velkostatku P. V městě jsou 2 obecné školy 5tř., 2 měšť. školy 3tř. pro chlapce a dívky, průmysl. škola pokračovací, soukr. dětská opatrovna, 2 soukr. ústavy hudební, městský a panský chudobinec, obecní nemocnice, lékárna, železité lázně, městská spořitelna, občanská záložna, okr. hospod. záložna, okr. nemoc. pokladna, okresní stravovna, pošta, telegraf a telefon. Z průmyslových závodů vynikají cukrovar, strojní mlýn labský, 2 pivovary, sklárna, pamí pila, olejna, elektr. stanice k osvětlování celého města, výroba kořalky, 2 závody na stroje hospodářské, 2 výroby cementového zboží, 2 cihelny, kamenotiskárna a lithografická dílna. Trh výročních a spolu na hovězí a koňský dobytek koná se 8, čteně navštěvované obilní trhy každou středu. — K alod. panství poděbradskému přísluší statek Kovanice a 5 dvorů s výměrou 7131 ha 75 a, z čehož skoro 3800 ha připadají na lesy. Nynějšími držiteli jsou 4 dědicové knížete z Ypsilanti, totiž: Chariclée kněžna z Hohenlohe-Schillingsfürstu a Ifigenie říšská hraběnka z Pappenheimu, obě rozené z Ypsilanti, a princové Emanuel a Theodor z Ypsilanti.

Dějiny. Celá okolní krajina prvotně náležela ke knížecímu hospodářství v Libici, na němž do roku 1108 vládl starosta rodu Vršovců Božej. Když téhož roku z rozkazu knížete Svatopluka byl zavražděn, krajina rozdělena jest na menší statky. Tím položen základ k pozdějšímu panství poděbradskému. Při Labi v místech těch, kde nyní stojí zámek, postaven hrad v I. pol. XII. st., sídlo panství. Prvními známými držiteli P-ad byli předkové pánů z Choustníka (v. t.), jimž je Přemysl II. r. 1262 odňal a připojil

ke království. Tehdy byl hrad **P.** znamenitě rozšířen a opevněn a býval od té doby častěji oblíbeným sídlem králů českých. V té době úřady župní přeneseny z Havraně (dříve na Libici) do **P.** ad, ale okolo r. 1300 přeloženy do Nymburka. Za krále Jana r. 1320 **P.** zastaveny poprvé Hynkovi Berkovi z Dubé na krátko, později zastavovány častěji. Tak od r. 1339 drží je zápisem rychtář St. města Pražského Frenclín Jakubovic, po něm Štěpán ze Šternberka a od roku 1345 Hynek z Lichtenburka a ze Žleb. Po smrti jeho **P.** dostaly se dceři jeho Elišce, která se provdala za Bočka z Kunštátu, jehož rod pak vládl na **P.**-dech po 150 let a odtud se psal. Karel IV. dal Bočkovi **P.** r. 1351 od 6. list. v ušlechtilé léno. Za syna jeho Bočka zpusťošeno panství r. 1402 od žoldákův uherských hrozným způsobem. (Boček †1416.) Synové Bočkovi (viz z Kunštátu b), pošlost Poděbradská) byli horlivými přívrženci učení Husova a bojovali statečně proti nepřátelům kalicha. Za to král Sigmund r. 1420 **P.** po druhé navštívil a celou krajinu poplenil a v poušť obrátil. Hynek drže **P.** rozvadil se po smrti Žižkově s posavadními svými přáteli, začez **P.** se strany Táborův a Sirotkův krutě obléhány, ale bez úspěchu. **P.** dědil po něm bratr Vítek, a když krátce potom zemřel, stal se dědicem syn jeho Jiří, potomní král český. Za Jiřího panství poděbradské znamenitě zvelebo, **P.**, posud poddaná ves, povýšeny na město, obyvatelstvu uloženo, aby je ohradili, a za to dostalo se jim mnoho milostí, erbu a rozsáhlého pozemku ku pasení dobytka, nynějšího obecního statku. Za vlády Jiřího věznění na **P.**-dech několikrátě čelnější mužové, jako Menhart z Hradce, Jindřich z Plavna, legát Fantinus, kněží táborští a j. Po smrti Jiřího (†22. břez. 1471) synové jeho r. 1472 potvrdili městu **P.**-dům všechny výsady a brzo potom rozdělili se na **P.**-dech o všechna zboží. **P.** obdržel Jindřich ml. neb Hynek, ale byl nucen r. 1495 postoupiti je králi Vladislavu II. za slezská knížetství Olešníci a Volov. Brzo potom **P.** zastaveny jsou r. 1502 od krále a zůstaly v zastavě v rozličných rukou až do r. 1542, kdy byly cis. Ferdinandem I. nadobro vyplaceny a zůstaly pak nepřetržitě při komoře královské. Roku 1502 král Vladislav přidal **P.**-dům tu milost, že mohou svou obec rybami užívat, piva vařiti a na mlíi vzděli šenkovatí. Ve válce 30leté **P.** zakusily velikých škod. Hned po bitvě na Bílé Hoře vypáleno částečně město od vojška císařského a násl. roku v únoru město až na zámek a část Kostel. předměstí zničeno od sboru anhaltského docela, při čemž zničeny i všechny knihy městské a výsady. R. 1631 a 1634 vtrhli do města Sasové a zase město sotva nuzně obnovené ohněm zkazili. Při vpádech r. 1639, 1642 a 1648 vymáhány hrozné kontribuce. Po válce zůstalo ze 126 domů pouze 75 a všech obyvatel 587 duší. I válka 7letá zanechala v **P.**-dech

neblahých stop. R. 1832 shořelo město nahodilým požárem úplně a nabylo potom nynější tvárnosti. R. 1839 prodáno panství od kr. komory dražebně svob. pánovi Jiřimu Šimonovi ze Siny a r. 1845 rozšířeno koupí o statek kovanický. R. 1856 ujal panství syn Šimon Jiří (†1876), po něm vdova Ifigenie a od r. 1884 výše uvedení dědicové knížete z Ypsilanti. Vynikající rodáci: básník Turinský Frant. (*1797 — †1852), hudebníci Anderle Frant. Jos. (*1733 — †1765), Kuba Lud. (*1863) a j. — Znak města (viz vyobr. č. 3231.): V štítě zlatém bílá hradební zeď s otevřenou branou se zlatou mříží, nad ní okrouhlá věž s 2 okny s červenou střechem a zlatou makovicí a za ní orlice zpola černá a červená se strychem bílým přes prsa a malý štít se 3 černými pruhy nad branou. — O **P.**-dech psali A. Sedláček, Hradý XII. (1900); Frant. A. Heber I. (1844); V. Pok (1883); V. Kryšpín (1896); J. Hellich (1901—1902).

Č. 3231. Znak města Poděbrad.

Podebrání, tolik co hnisání, v. Záněť.

Poděčely, ves v Čechách, hejtm. a okr. Vys. Mýto, fara Jenišovice, pš. Luže u Vys. Mýta; 31 d., 174 ob. č. (1890), mlýn.

z **Poděhusy** Jaroš viz ze Slivna.

Poděhusy: 1) **P.**, kdysi hrad v Čechách, viz **Podeřiště**. — 2) **P.**, kdysi hrad t., nedaleko Lhoty Pařežské na býv. panství veliškém v hejtm. a okr. jičínském. Zříceniny pode jménem »Husí nůžka« nebo »Hrádek« na písčité skále dosud lze spatřiti. Hrad nepochybně vystavěn od pánů ze Slivna, z nichž někteří psali se odtud z **Poděhusy**. Nejznamenitější z rodu toho byl Jaroš z **P.** jinak ze **Slivna** (v. t., 1239—69). Jini členové z rodu toho jmenují se: Sulík, jenž daroval kostelu samšinskému nějaké platy, Beneš (1455) a Mikuláš jinak ze **Sloupna**. Hrad zaslal asi ke konci 1. pol. XV. stol., poněvadž se v něm prý zdržovali loupežníci, a z té příčiny zbořen, aniž opět vystavěn. — 3) **P.** viz **Poděvůsy**.

Poděl viz **Mír**, str. 404 a.

Poděrák viz **Hoblice**.

Podeřiště, ves v Čechách, hejtm. Prachatice, okr. fara a pš. Netolice; 32 d., 191 ob. č. (1890), mlýn, nad nímž stával na vrchu »Hrádek« hrad **Poděhusy**, náležející původně Rožmberkům. Dne 19. září 1402 za Jindřicha z Rožmberka otráven na hradě Mikuláš Puchník, volený arcibiskup praž. Vok z Rožmberka prodal (1481) dvůr i s hraděštěm **Poděhusy** Petrovi Kořenskému z Terešova. Z potomků jeho bratři Adam a Jáchim prodali (1548) tvrz Vhlavly a zámky pusté Ujezdec a **Poděhusy** ještě s jinými vesnicemi Janu

z Malovic. Později Poděhusy spojeny s panstvím hlubockým.

Podersam viz Podbořany.

Podersanka viz Podbořanky.

Podestà, ital., z lat. *potestas*, moc, vrchnost, purk mistr malých měst italských; v dobách středověkých republik italských (na př. v Miláně) míval nejvyšší moc. Hodnotu tuto zavedl první v lombardských městech císař Bedřich I., dosadiv tam po právních a státních zásadách starořímských císařské fojty. Chtějice však zabrániti zmatkům a třenicím rodinným, jež bývaly na denním pořádku za posavadní vlády 4—15 konsulů, města povolávala záhy sama v tento úřad šlechtice i občany z míst sousedních, aby nestranností spory uklidili. Viz též čl. Město, str. 169 b.

Poděšín i **Podzěšín**, ves v Čechách, hejtm. Nēm. Brod, okr. a býv. panství Polná, fara a pš. Nížkov; 55 d. a 387 ob. č. (1900). Mlýn, třelna lnu; včelařství největší na celém okresu. Kaplička P. Marie z r. 1874; místní zvon z r. 1708. Škola 1tř. z r. 1825 (budova z r. 1896). Samota Samotín s 2 d. a 14 ob. č. (1900).

Podetium [-cium], bot., viz Lišejníky, str. 137 b.

Poděvousy: 1) **P**, **Pod'ousy**, ves v Čechách, hejtm. Kolín, okr. Kourim, fara Solopisky, pš. Bečváry; 30 d., 204 ob. č. (1890), mlýn. Stával prý zde v době předhusitské kostel. — 2) **P**, ves t., hejtm., okr. a pš. Horš. Týn, fara Koloveč; 49 d., 368 ob. č. (1890). R. 1115 připomínají se mezi zbožím kláštera kladrubského.

Poděvúsy i **Poděhusy**, ves v Čechách při l. bř. Sázavy, hejtm. Benešov, okr. Neveklov, fara a pš. Týnice n. S.; uměl. mlýn.

von **Podewils** **Heinrich**, hrabě, ministr pruský (*1695 v Pomořanech — †1760). Stal se tajným radou válečným v generálním kommissariátě (1720), tajným finančním radou v generálním direktoriu (1723), vyslancem v Kodani (1728) a Štokholmě (1729). Rok potom povolán zpět do Berlína, kdež mu svěřeno řízení záležitostí zahraničních. Důležitá jest jeho činnost v l. 1740—60. **P** účastnil se prvé a druhé války slezské, podával dobrozdání o otázkách zahraničních, dopisoval si s králem, vystupoval sebevědomě proti krivým jeho názorům, ujednal mír Vratislavský (1742) a Drážďanský (1745) a spolupracoval o dějepisných dílech Bedřichových (zvl. o Mémoires de Brandebourg). Hrabětem stal se r. 1741. Zemřel za války sedmileté, s níž zrazoval. — Synovec jeho, hrabě **Otto Christoph** (*1719 — †1781), jemuž se dostalo hodnosti hraběcí rovněž r. 1741, byl legačním radou v Petrohradě, vyslancem v Haagu (1741) a vyslancem ve Vídni s hodností ministra státního (1746). Od r. 1751 žil v ústraní na statku Gusowě, kdež zemřel.

Podex (lat.), zadnice, zadek.

Podexdívka slove zděná podpora pod nějakou strojbu nebo pod nějaký předmět,

kteřý nemá přímo spočívati na půdě neb na podlaze nebo dlažbě. Mnohdy upotřebí se **p**-ky jen dočasně na takovou dobu, až předmět jest na určité místo dopraven a osazen na jinou stálou strojbu, která převzme na se jeho podporu, načež **p**. zase se zboří a odstraní. **P**. bývá nejčastěji zhotovena ze zdíva cihelného; podle účelu, ke kterému sloužiti má, provádí se buď jako pilíř nebo jako zeď. Mnohdy **p**. po osazení strojby nad ní se nacházející ponechá se na svém místě a doplní se ještě po tvaru zdi, na př. **p**. pod pozednicí v krovu. **P**-ky pod těžké předměty vyzdívají se z tesaných kamenů, kvadrů; **p**-ky pod stroje jmenují se **základý** (v. t.). *Fka.*

Podezřen, bot., viz Osmunda.

Podezření činu trestného náleží mezi povšechné podmínky k zavedení řízení trestního. Ten, kdo jest **podezřelým** z činu trestného, stává se »**obviněným**« v technickém smysle teprve tím, že žalobce u soudu navrhně, aby proti němu bylo zavedeno přípravné vyšetřování, anebo že podá na něj spis obžalovací. Z obviněného pak stává se »**obžalovaný**«, když proti němu bylo nařízeno hlavní přelíčení. Rak. ř. tr. z r. 1873, § 38. V řízení **přestupkovém** zákon nazývá obviněným každého, proti komu byl při soudě okresním učiněn návrh na zákonné potrestání (§ 451), názvu »obžalovaný« pak užívá teprv ve stadiu odvolacím (§§ 465 a sl.). *-rch.*

Podezření útěku v řízení trestním. Vzhledem k důležitosti, kterou má přítomnost obviněného a osobní jeho účastenství v řízení tr. pro účel tohoto řízení, zákon poskytuje orgánům řízení konajícím řadu prostředků, jichž mají se uchopiti, je-li odůvodněno podezření: a) proti obviněnému nepřítomnému, že uprchl (o tom viz **Nepřítomnost obviněného v říz. tr.**), a b) proti obviněnému přítomnému, že uprchnouti hodlá. Podle rak. ř. tr. z r. 1873 jsou v tomto druhém případě takovými prostředky: 1. vydání rozkazu postavovacího (§ 175); 2. vzejí do prozatímného zjištění nebo do řádné vazby vyšetřovací (§§ 175, 177, 178, 180, § 452, č. 1 a 3), nebo v některých případech jakožto náhrada vazby daní jistoty (§§ 192—195). Dotčených prostředků lze užití nejen, když obviněný již konal přípravy k útěku, nýbrž i když **p. ú.** jinými určitými okolnostmi jest odůvodněno. Jako takové okolnosti zákon — mimo »jiné závažné příčiny« — jmenuje: velikost trestu, jež obviněného podle pravděpodobnosti očekává; potulný jeho život; nebo že jest to člověk v krajně neznámý, nebo bez průkazu nebo bez domova (§ 175, č. 2). Mimo to jsou přípravy nebo pokus útěku při obviněném, který již jest ve vazbě, důvodem, aby byl na čas spoután (§ 188). *-rch.*

Podgora (ital. *Piedimonte*), ves v Gorici na ř. Soči, v hejtm. a okr. gorickém, má 1735 ob., jako obec polit. 3506 ob., z nichž je 3160 Slovinců (1890), sídlo vikariátu, pa-

pírmu, pěstování výborného vína a na blízké hoře Monte Santo četně navštěvovaný poutnický kostel, při němž býval klášter.

Podgorica, krajské město na Černé Hoře pod horou Gorici v rovině Zetské na stoku řeky Zety a Rybnice. P. byla již za panství tureckého důležitým městem obchodním. Kongress Berlínský r. 1878 přidělil ji k Černé Hoře. P. dělí se na Staré město a Mirkovu varoš, založenou r. 1884 k počtě velkého vojvody Mirka Petroviče. Mirkova varoš jest obchod. čtvrtí a sídlem úřadů. V P-ci soustřeďuje se obchod z nahíjí Kučské, Vasojevičské a Zetské. Pazary P-ce jsou proslulé vlnou a dobytkem. Ve městě majícím as 8000 ob., většinou vyznání muhammedánského, sídlí guvernér, krajský soud, krajský lékař, jest tu stanice poštovní a telegrafní. Spojení s jezerem Skaderským a Albanii obstarává anglo-černohorská obchodní akciová společnost, jejíž sídlo jest v P-ci. V P-ci je též ústř. trestnice celého knížetství. V okolí pěstuje se hojně tabák, jenž vyváží se hlavně do Itálie, krom toho vinná réva, včelařství a hedvábnictví. Turecko má tu svého konsula. P. je sídlem nejvyššího muhammedánského kněze pro Černou Horu, má 5 džamíjí. Také katolíci mají tu svou faru. Dr. V. Č.

Podgórze [-gürfe], město v Halici na pr. bř. Visly (přes níž tu želez. most) na železniční dráze P-Krakov a Oświęcim-Krakov, v hejtm. wieliczském, má 13.144 obyv. polských (1890), okr. soud, poštu, telegraf, řím. — katol. kostel, vyš. stát. gymnasium, vojenskou posádku, továrnu na kůže, pálení vápna a cihel, skladiště soli a obchod s vejci. — Okr. soud má 26.636 ob. polských (1890).

Podgrad (Castelnuovo), úhledná ves v Istrii, hejtm. voloském, má 588 obyv. slovinských, jako obec polit. 7171 obyv., z nichž je 4980 slovin., 2148 srbochorvat. (1890), okr. soud, ps., telegraf a zříceniny starého hradu. — Okr. soud má 3 polit. obce se 16.340 ob., z nichž je 12.440 slovin., 3817 srbochorvat. (1890).

Podhajce, město ve vých. Halici nad ř. Koropcem v kraji brzežanském, má 5758 obyv., z nichž je 4964 pol., 767 rusín. (1890), okr. hejtmanství a okr. soud, římsko a řeckokatol. far. kostel, zámek, dvě školy, poštu, telegraf, továrnu na hospodářské stroje a obchod v zemských plodinách. R. 1539 nadal město Sigmund I. právem německým, r. 1630 dědili zboží podhajecké Potočtí, kteří se odtud psali na Podhajcích, v XVIII. stol. nabyli P. Bielští a kol. r. 1782 Kašpar Rogaliński. R. 1675 město obléháno Tatary, dobyto a zpustošeno. — Okr. soud má 57.899 obyv., z nichž jsou 35.703 Rusíni, 21.930 Polákův.

Podháji: 1) P., ves v Čechách, hejtm. a okr. Jičín, fara a ps. Radim; 23 d., 97 ob. č. (1890). — 2) P., ves t., hejtm., okr. a ps. Turnov, fara Všeň; 28 d., 193 ob. č. (1890). — 3) P., výletní místo t., hejtm. a okr. Turnov, fara Hrubá Skála, ps. Sedmihorky; 9 d., 55 obyv. č. (1890). — 4) P., ves t., hejtm.,

okr. a ps. Týn n. Vlt., fara Křtěnov; 56 d., 314 ob. č. (1890), mlýn »Paleček«. — 5) P. Dolní nebo Konopišťské, víska t., hejtm., okr., fara a ps. Benešov; 3 d., 24 obyv. č. (1890). — 6) P. Horní nebo Podháji-Lišno, víska t.; 8 d., 65 ob. č. (1890). — 7) P. Chlumecké, ves t., hejtm. a okr. Sedlčany, fara a ps. Jesenice u Sedlčan; 17 d., 114 ob. č. (1890). — 8) P. Nalžejo-vické, ves t., hejtm., okr. a ps. Sedlčany fara Chlum; 27 d., 149 ob. č. (1890).

Podháji-Lišno viz Podháji 6).

Podhajský: 1) P. Vincenc, lékař a spis. čes. (*1837 v Poličce). Lékařská studia absolvoval na vídeňském Josefínem, kdež byl r. 1863 povýšen na doktora lékařství, načež se stal nadlékařem při zákopnickém pluku ve Veroně. R. 1866 prodělal v Mantově, pak přeložen byl do Kremže, kdež r. 1885 jako štábní lékař vstoupil do výslužby a věnoval se priv. praxi lékařské. Roku 1901 usadil se v Olomouci. Velmi záhy počal býti literárně činným a psal četné dopisy, feuilletony, články situační, úvahy politické do rozmanitých časopisův i listův politických, jmenovitě do Mikovcova »Lumíra«, do »Národa«, »Národních Listův«, »Vojenských Listův« a »Moravské Orlice«. Zvláště horlivě přispíval do »Časopisu lékařů českých« lékařskými pracemi původními, dopisy a pak pod rozm. značkami a pseudonymy úvahami i zprávami »z kruhů vojenských lékařů«, kteréž téměř veskrze pocházejí z jeho pera. Z odborných jeho článků sluší jmenovitě uvésti: *Ut'atý, přišitý a přirostlý nos* (»Časop. lēk. čes.«, III., 1864); *Dům nalezenců ve Veroně* (t., V., 1866); *O vědecké literatuře slovanské vůbec a o lékařské zvláště* (t., V., 1866); *O otírání mrtvol* (t., VIII., 1869); *Případ zvláštního ozubí* (t., XV., 1876); *Neštovice zákony se řídí* (t., XVIII., 1879, též něm. ve »Wiener Klinik«); *Prudké osutiny se jistými zákony řídí* (t., XXI., 1882); *Zdravotnictví vojenské v XVII. stol.* (t., XXII., 1833); *Samovraždy, samovražedné pokusy a zmrazení v c. k. vojsku* (t., XXVIII., 1889); *Slovo k publikaci prof. Koča* (t., XXIX., 1890, prvý skeptický článek u nás o Kochově metodě léčení protituberkulózního); *O zúmyslných sebeпоškozeních v c. a k. vojsku v obdobích posledních 25let* (t., XXX., 1901). Četné jeho články z kruhů vojenských lékařů týkaly se hlavně organizace vojenské služby zdravotní. Z téhož oboru také jsou články *Ambulance, Armádní choroby* a *Baráky* v Ottově Slovníku Naučném.

2) P. Josef dr. filosofie (*1838 v Mladé Boleslavi — †1873 t.). Vystudovav gymnasium, se zálibou věnoval se vědám přírodním, mathematice a zejména filosofii na universitě pražské, kde byli s drem Dastichem nejlepšími žáky prof. Zimmermanna a Volk-manna. Po studiích univerzitních působil na středních ústavech v Čechách a naposled byl professorem ve svém rodišti. O nevědním nadání a plii svědčí uveřejněné články: *O pudu zvířecím* (»Osvěta, 1872); *O povšechné*

ném vývoji ústrojenstva (»ČČM«, 1872—73); *Reč co svrchovaný zjev ruchu životního* (Progr. gymn. v Ml. Boleslavi na r. 1872). Několik vědeckých prací zanechal v rukopise.

3) **P. V i n c e n c**, paedagog čes. (* 14. led. 1840 v Poličce), reální školu absolvoval ve svém rodišti, učitelství v Hradci Králové. Dráhu učitelskou nastoupil 1. srpna 1859 na dívčí škole v Chrudimí, pak byl učitelem v Poličce. Roku 1869 zvolen ředitelem vyšší dívčí školy v Domažlicích, pak učitelem na nižší reálce v Poličce, na niž za nedlouho ustanoven byl ředitelem, jímž zůstal když později přeměněna byla ve školu měšťanskou. Mimo svědomitou péči o školu byl v Poličce činným ve všech spolcích humanitních. Byl členem obecního zastupitelstva, jednatelem správního výboru školy tkalcovské v městě, knihovníkem obecní knihovny při tamní měšťanské besedě, jednatelem hospodářského spolku okresu poličského, jednatelem musejního spolku »Palacký«, který na jeho popud byl založen; po 11 let byl venkovským jednatelem Umělecké Besedy v Praze. Roku 1871 byl na školské výstavě v Záhřebě (v Chorvatsku), pobyl v Terstu, Benátkách; r. 1873 pobyl delší čas na světové výstavě ve Vídni; r. 1878 dojel si na světovou výstavu do Paříže. Cestopisy uveřejnil v časopisech »Škola a životě« a v »Komenském«. Roku 1883 ustanoven byl okr. školním inspektorem škol. okr. rychnovského a žamberského, r. 1392 školního okr. smíchovského, později kladenského, r. 1894 škol. okr. král. vinohradského, kde dosud působí. Roku 1872 vydal *Krasopisné vzory* pro školy a dům: *Písmo latinské* (sešit I.), *německé* (seš. II.), *francouzské* (ses. III.); *Písmo latinské* vyšlo ve 2. vydání; r. 1883 u Farského vlastním nákladem *Písmo okrouhlé* (schváleno zem. šk. radou pro obecné a měšť. školy); menší jeho práce roztroušeny jsou po časopisech.

4) **P. J o s e f**, architekt čes. (* 1858 ve Vys. Mýtě). Studoval reálku v Litomyšli, pak ve Vídni na vysoké škole technické. Odbýv zkoušky státní vstoupil na akademii výtvarných umění tamže a navštěvoval tu v l. 1883 až 1886 odbornou školu pro středověkou architekturu; absolvovav ji dostal stříbrnou medaili Fügerovu. Kromě toho vzdělával se cestami po Německu, Holandsku, Belgii, Itálii a Dánsku. Prakticky činný byl ve Vídni, kdež r. 1889 získal koncesi stavitelskou pro Vídeň; nemoha však žádné stavby získati, oddal se činnosti učitelské na českých školách průmyslových v Plzni (1900 a 1901) a pak v Praze. Z velmi četných jeho návrhů stavitelských uvádíme návrh na zemské muzeum v Praze, jenž došel čestného uznání (1883), návrh radnice pardubické, měšťanské besedy pražské, záložny českobrodské, divadla plzeňského, Živnostenské banky v Praze (zaň obdržel polovinu I. a II. ceny), průchodního domu »u Klíčů« v Praze III. (pocťen I. cenou), chemického ústavu c. k. čes. university a návrh regulace Josefského nám.

a Malé strany pražské. Provedeny byly jeho stavby ve Vys. Mýtě (soukromé domy, a tělocvična), v Plzni (tělocvična), ve Vojenicích (přestavba kostela), v zámku kopidlanském (zimní zahrada), na národopisné výstavě v Praze (slezský statek, chalupa jaroměřská, 5 domův a věž v Staré Praze, budova pro průmysl, panorama, pavillon cukrovarnický), v Praze (soukr. dům na nám. Havlíčkově), na Grintovci v Korutanech (turistická chata česká) a j. Veřejně činný byl za výstavy národopisné (1895) a za výstavy architektury a inženýrství v Praze (1898), dále jako člen ankety k vypracování staveb. řádu pro Prahu a jako zástupce v zkušební komisi ke zkoušení stavitelů při pražském mistodržitelství. Na obou výstavách vyznamenán diplomem a medaillemi. Publikace své uveřejňoval v »Technickém obzoru«, v listech »Der Architekt« a »Wiener Bauhütte«. Krom toho sepsal učební text pro vyšší prům. školu o stavitelství (pro 3. a 4. ročník) a o stavebním hospodářství.

Podhalané nebo **P o d h o l a n é** slují horalé přebývající v Karpatech, kdež se žijí hlavně chovem skotu a ovcí, jež pasou hromadně na *halách* n. *holách*, t. j. travnatých úbočích hor, kde stromy nerostou. Sídla jejich jsou v Haliči nad Černým a Bílým Dunajcem, nad Rogožníkem a nad Bialkou. Anczyc nalezl u nich obyčej, že muž přijímá jméno ženino. Psali o nich: Zejszner »Piesni ludu P-an« (1845); Anczyc »Zakopane i lud podhalski« (v »Tyg. illustr.«, 1874). Srv. Góralé.

Podheraltice viz Chaloupky 9).

Podhering viz Podhořany 5).

Podhlásky, **P o d l á z k y**, ves v Čechách na pr. bř. Jizery, hejtm. a okr. Mladá Boleslav, fara Bukovno, pš. Kosmonosy; 67 d., 630 ob. č. (1890).

Podholecjín, ves v Čechách, hejtm. Choťboř, viz **Ves Dolní**.

●●**Podhora**, víska v Čechách, hejtm., okr., fara a pš. Mnich. Hradiště; 9 d. 59 obyv. č. (1890).

Podhoráci viz **Horáci**, str. 560 a.

Podhořany: 1) **P.**, ves v Čechách, hejtm. a okr. Čáslav, fara Turkovice; 88 d., 574 ob. č. (1890), pš., cihelna a mlýn. Alod. statek má 698,01 *ha* půdy; náleží k němu zámek s kaplí sv. Jana, dvůr, pivovar, lihovar, majetek A. Welze. Za krále Václava IV. seděl na tvrzi Markvart z Vartemberka, potom Ješek z Chlumu, r. 1461 Dorota z Tloskova prodala **P.** Slavatovi a Janovi bratřím z Chlumu a Košumberka, z jejichž nástupců Diviš Slavata prodal je opět (1541) Jiříkovi z Gerstorfu, za něho připojeny k Cholticům. Od r. 1727 vystřídali se majetníci rychle po sobě, konečně od r. 1798 seděli zde Pachtové z Rajova, sv. p. Jan Nep. de Fin, od r. 1840 jeho manželka roz. Auersperkova, po ní Anežka hr. Kinská a od r. 1859 A. Welz. — 2) **P.**, ves t., hejtm. a okr. Vysoké Mýto, fara a pš. Nové Hrady u Vys. Mýta; 31 d., 173 ob. č. (1890). — 3) **P.**, **P o h o ř a n y** (*Pod-*

horschan), ves t., na úpatí Dlouhého vrchu, hejtm., okr. a pš. Litoměřice, fara Žitenice; 88 d., 466 obyv. n. (1890). — 4) P. na d Vltavou, ves t. při lev. bř. Vltavy, hejtm. Slaný, okr. Velvary, fara Vepřek; 19 d., 122 ob. č. (1890), pš. v místě.

5) P. Podhorján (*Podhering*), ves v Uhrách, župa Bereg, okr. Mukačovo; 838 ob., z nichž je 597 Rusinů, 132 Němců (1890), řecko-katol. kostel; výroba kamence a berlínské modří.

Podhorce, ves v Haliči, v hejtm. zloczowském, okr. Olesko, má 2025 obyv., z nichž je 1349 Rusinů, 660 Poláků (1890), římskokatol. a řeckokatol. far. kostel a nádherný zámek vystavěný od Koniecpolských, s obrazárnou, sbírkou starožitností a knihovnou. Na blízku je klášter basilianů r. 1186 založený. Ves vystavěna na místě města Plešnicka od Tatarů (r. 1240) pobouřených.

Podhoří: 1) P., ves v Čechách při pravém bř. Vltavy, hejtm. a okr. Karlín, fara Bohnice, pš. Troja; 33 d., 261 ob. č. (1890), zastávka parníkův a výletní místo Pražanů. — 2) P., ves t. při pravém bř. Mohelky, hejtm. Turnov, okr., fara a pš. Čes. Dub; 15 d., 101 ob. č. (1890), mlýn. — 3) P. viz Podstrán 2).

4) P., ves na Moravě, hejtm. a okr. Hranice, fara a pš. Drahotuše; 55 d., 333 ob. č. (1890), kostel sv. Havla, 1tř. šk. a opodál Dolní mlýny.

Podhořice, ves v Čechách, hejtm. a okr. Chotěboř, fara Heřmaň, pš. Maleč; 20 d., 141 ob. č. (1890), popluž. dvůr Hůrka a mlýn Račkovice. Bývalé samostatné zboží spojeno r. 1769 s Běstvinou.

Podhorján viz Podhořany 5).

Podhorovice i Podhořovice, ves v Čechách, hejtm. Pisek, okr. a pš. Vodňany, fara Skočice; 28 d., 210 ob. č. (1890). Slula původně Podhoří, náležející r. 1228 klášteru svatojirskému v Praze. Roku 1590 Štěpán Vamborský z Rohatec odprodal zde dva dvorce městu Písku, brzy potom jinou část vesnice týmž měšťanům Jindřich Brežský z Ploskovic. Obojí r. 1640 postoupeno Mikuláš Diviši Radkovicovi k Drahonicům. Třetí díl osadil král. svobodníci, kteří spravovali se rychtou Kašperskohorskou.

Fr. Teplý.

Podhorská Kateřina, česká zpěvačka operní (* 8. list. 1807 v Praze — † 28. list. 1889 v Praze). Otec její Kašpar Komet byl knihářem. Když v útlém dětství ztratila oba rodiče, ujala se jí teta Tekla Batková (viz Batka 7) a dala jí cvičiti hudbě a zpěvu. Roku 1829 engažovali ji ředitelé lipských »gewandhauskonzertů«, později P. žila s tetou na zahaňském dvoře vévodkyně Kuronské a po její smrti přesídlila se s tetou do Prahy. V Praze byla engažována k stavovskému divadlu. S dějinami tohoto ústavu P. nerozlučně sdrůžila své jméno činností dlouholetou a v uměleckém směru vynikající, ze které zvláště zajímavá jest její účast při českých představeních zpěvoherních. Za doby, kdy P. stala se členem pražského divadla,

nebylo ještě české zpěvohry. Teprve počátkem r. 1823 v kroužku několika hudebních ochotníků vznikla myšlenka, aby český živel také na tomto kulturním poli se uplatnil. Záhy bylo přikročeno k přípravám, a dne 28. pros. 1823 Praha viděla první české představení zpěvoherní, při němž byla dávana Weiglova »Rodina švýcarská« na stavovském jevišti ke zvláštní žádosti J. N. Štěpánka propůjčeném. Při tomto večeru jen ochotnickými silami provedeném k jejich pozvání v úloze Emeliny účinkovala P. Mohutný dojem, kterým na tehdejší českou Prahu působilo toto představení, a zejména výkon P-ké jasně se obráží v listě Fr. Lad. Čelakovského J. Kamarýtovi z ledna 1824 (Čel. Sebr. listy), v Jungmannově dopise Markovi (Zelený, Život J. Jung., str. 224) a ve vzpomínce Chmelenského (»Č. Včela« z 10. bř. 1835). Mezi účastníky byla rozdávána báseň K. Š. Macháčka, velebicí umění P-ké. Také Čelakovský k její poctě složil verše, které byly uveřejněny v prvním čísle Tomsova »Čechoslava« z r. 1824. Od prvního vystoupení v české zpěvohře P. i na dále při ní působila, a její vynikající umění mělo čelny podíl na pronikavém úspěchu zpěvohry té. Roku 1827 prodala se za člena pražské opery M. Podhorského († 1849). Roku 1841 narodil se jí syn Ferdinand, který se pokusil jako operní zpěvák i skladatel. Roku 1849 P. odešla na odpočinek a oddala se vyučování zpěvu a hudby. Srv. J. Srb-Debrnov, Dějiny hudby v Čechách a na Moravě; Oscar Teuber, Geschichte d. Prager Theaters; L. Hruš, Vzpomínky (»Dali-bor« z r. 1901).

Jaroslav Adámek.

Podhorský Josef Mojmir, spisov. český (* 3. čna 1868 — † 16. srp. 1901 v Podbabě). Studoval gymnasium, obchodní akademii a na universitě jako mimoř. posluchač. Mimo to vzdělal se cestami Francií, Německem, Holandskem a Anglií. Smrt' přervala mnoho-slibnou činnost jeho právě, kdy chtěl zaměnití zaměstnání obchodnické v žurnalistické. P. byl intenzivně činný politicky a žurnalisticky; přispíval do »Čes. Stráže«, »Času«, zahraničenými přehledy do »Naší Doby«, do »Rozhledů« a do »Hlasu Národa«. Speciálně obíral se studiem dějin a života amerického, anglického, skotského a zvl. irského. Samostatně vydal: *O původu amerického lidstva* (1889); *Jindřich Hood, řečník a politik irský* (1890) a *Španělsko a Filipiny* (1399).

Podhoubí viz Houby, str. 687 a.

Podhrad i Podhradí: 1) P. (*Friedrichshof*), deskový statek (187,75 ha) pensijního fondu Thurn-Taxisových úředníkův a služečníkův panství dobrověického v Čechách u Mladé Boleslavě. — 2) P. (*Pogratz*), ves t., hejtm., okr., fara a pš. Cheb; 36 d., 164 ob. n. (1890). Alod. statek (193,36 ha) se zámečkem, dvorem, pivovarem, továrnou na chamottové zboží a dvěma pilami drží Karel Opitz. Zboží podhradské drživaly většinou patricijské rodiny z Chebu. — 3) P., ves t., viz Podhradí 2), 6).

Podhradec viz Hrádek 33).

Podhradí (*suburbium*) nazývala se ves, která byla spojena s hradem v jednom ohrazení a mívala právo trhové (viz Hrad). Všecka p. hradů župních tvoří tržiště (*fora oppida, forensia*); kromě toho nalézáme je u bran zemských, v pozdější době blízko hospodářských dvorů duchovních nadací a konečně na půdě, kolonizované knížetem a pod hrady vznikající šlechty. Z nich potom vznikají nammnoze města. Srv. Lippert, Sozialgeschichte Böhmens, I., 91; Palacký, I., 200; Jireček, Slov. právo, II., str. 24 a sl.

Podhradí: 1) P., kdysi hrazené město, nyní ves v Čechách, hejtm. a okr. Čáslav, fara Míčov, ps. Ronov; 33 d., 235 obyv. č. (1890); nade vsí zříceniny Lichnice (v. t.). — **2) P.**, Podhrad, ves v Čechách na pr. bř. Jizery, pod zříceninami hradu zvířetického, hejtm. a okr. Mnich. Hradiště, fara a ps. Bakov; 11 d., 101 ob. č. (1890). — **3) P.**, městečko, hejtm., okr. a ps. Jičín, fara Velíš; 67 d., 507 ob. č. (1890), šterkové lomy. P. založeno na úpatí hradu velíšského. — **4) P.**, víska t. u Ml. Vožice, hejtm. Tábor; 5 d., 34 ob. č. (1890); mlýn a pila. — **5) P.**, ves t. u Havlovic, hejtm. Trutnov, okr., fara a ps. Úpice; 19 d., 105 obyv. č. (1890). — **6) P.** Zvíkovské, Karlov, také Podhrad Karlov, ves t., rozložená částečně pod hradem Zvíkovem, částečně na silnici blíže Otavy, někdy městečko (1575), hejtm. a okr. Písek, fara Oslov, ps. Záhoří u Písku; 32 d., 224 ob. č. (1890), s filiálním kostelem (k Oslovu) sv. Mikuláše a kaplí sv. Václava. P. povstalo se Zvíkovem, jsouc místem rychty podhradské, ke které r. 1612 náleželo městečko P., dvě výsadní krémy, fil. kostel sv. Anny na poušti, Oslov s podacím, což všecko r. 1621 konfiskováno. Fr. Teplý. — **7) P.** viz Hluboká a Hradý 3) Nové.

8) P., Podhrady, ves na Moravě, hejtm. a okr. Uh. Brod, fara Pozlovice, ps. Luhačovice; 45 d., 263 ob. č. (1890).

9) P., také Spišské P. (*Kirchdrauf Kirchdorf* maď. *Szepes-Váralja*), král. svob. město se zřízeným magistrátem v Uhrách v půvabném údolí, v župě spišské, stanice želez. dráhy Košice-Bohumín, má 3129 ob., z nichž je 2180 Slováků, 825 Maďarů a 109 Němců (1890), okr. soud, řím. — katol. a evang. kostel, synagoga, učitelskou přípravku, klášter a špitál milosrdných bratří, poštu, telegraf, výrobu vlněných látek a sukna, pěstování lnu a obchod s lnem a obilím. Nad městem na vysoké skále strmí zříceniny spišského zámku v XVIII. stol. vyhořelého. Roku 1444 dobyl hradu Jan Jiskra z Brandýsa a držel jej po 9 let. Naproti hradu na pahorku nalézá se spišská kapitula, biskupská residence, dóm a seminář. Budovy ty tvoří ulici a oběhnány jsou zdí jako tvrz. Asi 1/4 hod. odtud na západ za kapitulou lázeňské místo s kyselkou S i v á b r a d a. P. náleželo k 16 »spišským korun. městům.

Podhradský z Vlčí Hory příjmení erbovní rodiny, jejíž erb byl štít na zděl roz-

dělený, v pravo modrý s vlkem své barvy majícím v ústech úžeji, v levo žlutý s bílým chrtem k vlku obráceným, an má bílý oboječek, klenot půl vlka ve skoku. Majestátem z 23. ún. 1549 povoleno Václavovi P-kému, aby se psal z Vlčí a Psí Hory. Týž byv přijat do vladyckého stavu učinil r. 1557 příznání. Koupil r. 1553 Běleč, vyměnil si ji r. 1554 za Krásnou Horu; r. 1558 koupil Lorec, který r. 1571 prodal, prodav r. 1570 i statek Dubany. Jeho bezpochyby synem byl Alexander (1575), jenž držel Těchobuz a r. 1582 zemfel, a jiným synem snad Václav mladší, jenž žil ok. r. 1570, v l. 1606 až 1607 držel Tetín a r. 1609 v Benešově se usadil. Zemřel před r. 1614 zůstaviv syna Jana a dvě dcery, jejichž benešovský majetek prodal Štěpán P. z V. H., poručník jejich. O potomcích zpráv se nedostává. Ščk.

Podhrady ves v Podbraha a Podhradí 8).

Podhráze, ves v Čechách, hejtm. Pardubice, okr., fara a ps. Holice; 46 d., 259 ob. č.

Podhrází (*Thammühl*), víska v Čechách, hejtm. a okr. Dubá, fara a ps. Doksy; 50 d., 7 obyv. č., 246 n. (1890), 1ř. šk., pivovar, mlýn s pilou a 3 myslivny. U samé vsi Podhrázský rybník.

Podhrdlek viz Kantár.

Podhrudník viz Náprsník.

Podhůří, Podhůří, ves v Čechách, hejtm. Preštice, okr. a ps. Nepomuky, fara Kotouň; 25 d., 164 ob. č. (1890). Alod. statek (287,44 ha) se zámečkem, dvorem a pivovarem drží Jos. Smrčka.

Podchlumí i Podchlum, ves v Čechách na Zlatém potoku, hejtm. Nové Město n. Met., okr., fara a ps. Opočno; 13 d., 62 obyv. č. (1890), válc. mlýn, rybník Lhotský a hájovna panství opočenského.

Podchmat, v tělocviku, uchopení náradí v poloze dlaní.

Podiceps, zool., viz Roháči.

Podíl. 1) P. v právu viz Díl a Nepominutelný dědic.

2) P. v math. viz Dělení.

Podium (lat.), v ý s t u p e k, slove každý povýšený výstavek určený k účelům hudebním, přednáškovým nebo divadelním, hlavně vyskytující se v učebnách a koncertních sáňích. Každé p. skládá se obvyčejně z vodorovné polohy prken těsně vedle sebe kladených, podobajících se podlaze. Rovina této podlahy podpírá se rozličným způsobem strojbami, které se různě zřídí podle účelu, k němuž p-ia se upotřebí. Ve školách bývají p-ia as 1,50 až i přes 2 m široká a tak dlouhá, aby z každé strany přesahovala tabuli po délce as na 60 cm. Prkna p-ia přibíjejí se na laťové polštáře kladené ve vzdálenosti as 1 m od sebe a podeprné as 20 až 30 cm vysokými stoličkami nebo jen laťovými sloupky. Vrchní prkna podeprou se se stran prkny na šířku postavenými a s jedné čelné strany nebo ještě z předu zřídí se přiměřený stupeň. Aby vzduch mezi podlahou a p-iem mohl obíhati, doporučuje se zříditi přiměřené otvory v prknech stojatých.

Hudební p., je-li menší, zřizuje se podobně jako **p.** v učebnách, je-li větší, děláva se stupňovitě, by účinkující mohli sledovati dirigenta. S ohledem na větší zatížení musí se řídit i zpodní kostra, na níž podlaha **p**-ia jest připevněna. Bývá to od tesáře z přiměřených trámů zhotovený podstavec, jehož sloupky jsou bezpečně opřeny proti zvrtnutí. **Podlahy p**-ii bud' se drážkují, nebo mezi prkna se vkládají listy do vyhoblovaných drážek.

P. v divadlech slove ta část' nejpřednějšího jeviště, která při spuštěné oponě přechází do hlediště; mnohdy toto jméno přenáší se na celou podlahu jeviště. Toto **p.** má od předu do zadu stoupati as 4 %. U anglických divadel slula **p.** nejnížší řada sedadel v přízemí.

P. slove též každý povýšený ochoz neb **estrada**, na př. průběžný výstupek před křesly v choru presbytáře kostelů residenčních. *Fka.*

Podiven, průvodce a pomocník sv. Václava při jeho nábožných skutcích. Průvázec světce na jeho osudné pouťi do Staré Boleslavě, kde sv. Václav byl zavražděn. **P.** chtěl se spasiti útekem, ale byl popraven, jak praví Kalousek (Obrana kn. Václava Svatého), nikoliv jako křesťan, nýbrž proto, že byl přívržencem Václavovým.

Podivice: 1) **P.**, ves v Čechách, hejtm. a okr. Ledec, fara Kalistě, pš. Zahradka u Ledce; 34 d., 223 ob. č. (1890).

2) **P.**, ves na Moravě, hejtm. a okr. Vyškov, fara Pustoměř, pš. Brodek u Nezamyslic; 79 d., 414 ob. č., 9 n. (1890), 1tř. šk. a lovecký zámček se dvorem a myslivnou arcibiskupství olomouckého. Část' obce Kottačky a hájovna Sadlisko.

☉☉**Podivin:** 1) **P. (Kostel)**, město na Moravě, hejtm. Hodonín, okr. Břeclava; 376 d., 2046 obyv. č., 70 n. (1890), děkan. kostel sv. apošt. Petra a Pavla (z konce XVIII. stol.), poblíž radnice, podzemní kaple Cyrillka, 6tř. šk., pš., telegraf a želez. stanice-Sever. dr. cis. Ferdinanda (Břeclava-Brno), zámek zv. Hanusehrad, dvůr, myslivna Jana kn. Liechtensteina, spol. cukrovar a týd. a výroč. trhy. Býv. hrad byl střediskem župy podivinské, ale r. 1553 připomíná se pustý. Při hradě stával kostel sv. Václava a dvůr biskupů pražských. O zboží podivinské veden dlouholetý spor mezi biskupy pražským a olomouckým. V XVI. stol. usadili se zde Bratři moravští a novokřtenci. Srv. »Pam. arch.«, 1858, str. 104. — 2) **P. obec židovská**, předměstí města Podivina t., 63 d., 89 obyv. č., 28 n. (1890), 2tř. něm. šk. žid.

Podiwin, ves v Čechách, viz **Podvini**.

Podjavorinská **Ludmila**, básnířka slovenská, viz **Riznerová L.**

Podjaz, ves ve Slezsku, hejtm. a okr. Bilsko, fara Zabrzeg, pš. Dědice; 38 d., 268 ob. polských (1390) oddělení finanč. stráže.

Podjazkovy viz **Hypoglossus**.

Podjestřebí i **Podjestřábí**, veska v Čechách, hejtm. Turnov, okr., fara a pš. Čes.

Dub; 8 d., 42 obyv. č. (1890), umělecký mlýn.

Podjezd sluje obyčejně v pozemním stavitelství otvor, kterým mohou pod nějakým domem vozy projížděti a pod podlahou některého patra — obyčejně prvního — projížděti. Tím, jak veliká frekvence se může očekávati v místech, kde se zřizuje **p.**, řídí se jeho výměry, zpravidla však třeba počítati na to, aby kromě prostoru pro naložený vůz zbývalo ještě dosti prostoru pro pěši. Ale poněvadž světlé výměry otvoru jsou závislé na stabilitě konstrukci nad otvorem se nacházejících, jakož i na vnitřním dělení budovy, v níž **p.** jest zřízen, proto má-li **p**-em spojití se celá ulice na křižovatce, třeba upravití otvorů několik vedle sebe, ve kterém případě přepážku mezi otvory tvoří bud' plná zeď nebo jen pilíře, které se kladou pod důležitá místa a zdí budovy svrchní. Otvory mezi pilíři i místa pod hlavními a středními zdmi přepnou se pásy a celá prostora **p**-u přiměřenými klenbami. U budov monumentálních děláva se před hlavními vchody kryté loubí, obyčejně jako výstavek před hlavní frontou, aby příjízdní mohli vystoupiti, jsouce chráněni i za nepohody, a takové přístavky slují též **p**-y. Tyto jsou otevřené se dvou nebo se tří stran a nad nimi zřizují se obyčejně terasy.

U drah, jejichž nivelleta jest nad okolním terrainem, křižovatky se silnicemi bývají často zprostředkovány též **p**-y, klenutými objekty, ležícími svou osou napříč s osou násypu. *Fka.*

Podkamení: 1) **P.**, město v Halici nedaleko pramenů Ikvy, hejtm. Brody, okr. Zahožce, má 3529 obyv., z nichž je 2720 Poláků, 796 Rusinů (1890), řím. — kat. a řecko-kat. farní kostel, pošt. a telegr. stanice. Petr Cebrowski vystavěl na hoře Sv. Růžence kostel a klášter dominikánský (1464). Pozdější majetníci **P**-é klášter ohradili hradbami a příkopy tak, že se ubránil několikrátě nájездům tatarským. — 2) **P.**, městečko t., v hejtm. a okr. rohatyňském, má 1336 obyv., z nichž je 721 Poláků, 613 Rusinů (1890); řím. — kat. a řecko-kat. kostel a pošta.

Podkladek (něm. *Unterlage*) je bud' dřevěný trám nebo kamenný kvádr nebo i železná deska, kterýmižto pomůckami převádějí se veliké tlaky na takové zdvo, které bezprostředním dotekem zatížených částí samo o sobě s předepsanou bezpečností by jich nesneslo. Tak stav. řád předpisuje kamenné podklady pod uložení stropních travers, tak žádoucný jsou pozednice u krovův atd., aby se dosáhlo veliké plochy tlačné. *Sp.*

Podklášteří, ves na Moravě, hejtm., okr., fara a pš. Třebíč; 129 d., 1283 ob. č., 26 n. (1890), 4tř. šk., lihovar, mlýn a bažantnice Kocanda.

Podklošter (*Arnoldstein*), far. ves v Korutanech, na žel. dráze Bělák-Terbiž, v hejtm. běláckém, má 411 obyv., jako obec polit. 3669 obyv., z nichž je 2171 Slovinců, 1434

Němců (1890), okr. soud, ps., telegraf. V **P-u** stával klášter benedikt. zal. od Otty, biskupa bamberského, jenž hrad svůj **P.**, který dostali biskupové bamberští za Rehoře VII., proměnil v klášter řádu sv. Benedikta. Hrozné zřícení **D o b r a č e** (r. 1348) událo se opodál **P-a**, čímž klášter velmi utrpěl. Roku 1476 **P.** bránil se statně proti Turkům. Mezi opaty byl Emilian von Aineth (1727), výtečný archaolog, a jeho nástupce, Ben. Kittelberger, znamenitý právník. Roku 1783 klášter byl zrušen (jmění ceněno na 155.917 zl.) a zboží přičteno náboj. fondu. V klášterní budově jest nyní okr. soud.

Podkomoří (*subcamerarius*), knížecí, resp. královský úředník v někdejším státě Českém. Viz **Čechy**, str. 479 a a 506 a.-o **p-m** arcibiskupově viz **Čechy**, str. 517 a.

Podkomořská města byla v někdejším státě Českém královská města, jež se nalézala pod správou král. podkomořího. Srv. **Čechy**, str. 514 a.

Podkoní viz **Agaso**.

Podkoní a žák jest satirická báseň česká z konce XIV. stol., jež v duchu poesie vágantské humoristicky líčí hospodský spor studenta a podkoního o přednost stavů jejich. Složil ji pravdě podobně žák nějaký a ne Smil Flaška z Pardubic, jak se za to mělo, ježto rukopisně vedle skládání Flaškových se naskytá; a rovněž nepravěm pokládal ji Hanslík za překlad lat. dialogu mistra Pavla Nivias (†1517). **P. a Ž.** má nejen cenu básnickou, nýbrž i cenu kulturně-historickou. Dochoval se nás v rukopise univ. knihovny pražské z r. 1409 a v odlišném poněkud znění v Pinvíčkově přepise z r. 1459 (nyní v Č. Museu): *Vo satrapě a vo žáku*. Tisťen v Plzni r. 1498, nejnověji pak vydán J. Jirečkem v »Zprávách o zased. Král. české společnosti nauk« (1877, VI., 327), kdež i rozbor i poznámky k textu jsou připojeny. Německý překlad **P-ho** a **Ž-a** vydal spolu se Smilovou Novou radou Jos. Wenzig v Lipsku (1855).

Podkop (franc. *mine*) je podzemní chodba či štola při dolování rud neb uhlí. — Ve vojenství **p.**, méně přesně **p r ů k o p**, slove vyhloubená pod zemí přede hradbou nebo pevností, nejčastěji pod kolištěm, chodba nebo chodbička, na jejímž konci, zařízeném pokud možná blízko pod místem, kudy dobývající zástupy oblehatele vy nuceny při útoku nejhustěji se shromáždit a postupovati, klade se náboj ze střelného prachu, dynamitu nebo jiné traskaviny, aby v pravém okamžiku, byv zapálen, vyhodil do povětří část země a s ní útočníky na ní se nacházející. Nejučelněji **p.** položen pod všelikými překážkami proti přiblížení nepřátel, jako pod zásekami, kolením a j., které nutí nepřítel na místě déle prodlévati, aby je odstranil, a hromaditi se tu. Zvláštní druh **p-u** je **f o u g a s s e** (v. t.). U každého **p-u** pozoruujeme: 1. **K u Ź e l z e m ě** čili prst, vyhozený výbuchem náboje (viz **Entonnoir**). 2. **B e d n i č k u s** nábojem před hradbami polními a

v ý k l e n e k pro náboj, vyzděný ve hradbách stálých, v pevnostech a pod. (franc. *fournau de la mine*, něm. *Minenofen* nebo *Minenherd*). 3. **O h ů v o v o d**, dřevěnou troubu podzemní (franc. *auget*) před hradbami polními, nebo úzkou chodbičku (franc. *galerie de mine*, viz **Galerie** ve hrabnictví), vyzděnou v pevnostech a pod., kudy veden nyní drát pro elektrické zapalování **p u** a jindy dle obyčejného způsobu vodivána plátěná hadice plná prachu střelného (franc. *saucissee de poudre*, něm. *Zündwurst*); 4. **m í s t o z á p a l n í** (franc. *foyer de la mine*, něm. *Minenherd*), položené uvnitř hradby a opatřené pro zapálení elektrické příslušným strojem. I dobyvatel se snaží prokopati se pod zemí k **p-u** obráncovu protipodkopem, t. j. podobnou chodbou podzemní, pokud možná přímo k místům, kde v **p-ech** obráncových umístěn náboj, aby tento buď vybral, nebo vodou zalil, nebo jinak učinil nepotřebným, nebo aby přetřhl ohňovod. Takový protipodkop (franc. *contre mine*) jest prací velmi nesnadnou a nejistou, protože nesnadno určití, kde přesně leží náboje **p-ů** obráncových, a práci velmi nebezpečnou. Protipodkop obhájců pevnosti na zničení podkopnických prací oblehatelových sluje franc. *contre-galerie* (v. t.). **F.M.**

Podkopník (franc. a něm. *mineur*, it. *minatore*, angl. *miner*), vojnín na obsluhu **p o d k o p ů** (v. t.). V rak. — uh. vojstě dříve náležel do zástupu hrabnického, od konce století XIX. přísluší k zákopníkům. **F.M.**

Podkopník, zool., viz **Aradas**.

Podkost', **P o d k o s t í**, ves v Čechách, hejtm. Jičín, okr. a pš. Sobotka, fara Libošovice; 46 d., 261 ob. č. (1890), panský pivovar, piskovcové lomy, cihelna a pila. Ves založena v novější době pod zámekem **Kost'**. Původně byla zde jen krčma, která sloužila za útlek dělnému lidu při stavbě hradu **Kosti**.

Podkova (angl. *horse-shoe*, frc. *fer á cheval*, ital. *ferro da cavallo*, něm. *Hufeisen*, rus. **подкова**), železný věnec otevřený neb zavřený, který připěvňuje se na kopyta neb paznehty koně, mezka, osla, volův, aby chránil rohovou část kopyta před opotřebením a aby dodal zvířeti pevné opory, pevné chůze. Musí býti z dobrého materiálu (u nás v Rakousku brává se dobré štyrské železo válcované), tvar její musí odpovídati tvaru kopyta, musí býti přizpůsobena různým vadám v chůzi nebo vzrůstu kopyt zvířete, aby účinky jejich mírnila, po případě i rušila. Dále má býti co možná lehká, trvanlivá, má při obyčejné půdě vydržeti 4—6 neděl. Váha, rozměry závisí na druhu práce, kterou zvíře má konati. Pro koně jezdeckého brává se **p.** 8—10 mm silná, 20—26 mm šir., o váze 270—500 g; pro koně kočárové 10—12 mm sil., 27—30 mm šir., 400—800 g váhy, pro těžké tažné koně 12—14 mm sil., 30—40 mm šir., o 700 g až 1 kg váhy. **P.** má míti dvojnásobnou šířku okraje podkovonosného. Na spodní ploše **p-vy** bývá obyčejně drážka, aby byla drsnější a hlavně aby do ní zapu-

stít se mohly hlavy hřebů přibíjecích čili podkovačů. Díry pro podkováky mají míti směr stěny kopytní. K přibítní p vy stačí 5 podkováků, zřídka 6—8; dva zatloukají se na vnitřní straně, tři na vnější. P. vykovává se na spodní ploše buď úplně rovná, pak sluje p antoflice, nebo jest na konci opatřena ozubou. Pro těžké koně tažné dostává p. ve střední své části přivařený ocelový ozub, 3—5 cm šir., 9—15 mm sil., zv. hmatec. Tento nemá nikdy býti vyšší než ozubou. Byly činěny pokusy vyráběti p-vy z hliníku, kaučuku, umělé rohoviny, z kůže aj., ale neosvědčily se. Nejlepší z nich byly p-vy hliníkové, hodící se lehkostí zejména pro koně závodní, ale brzo se opotřebovaly a hlavně byly drahé. Turecké p-vy jsou tenké, za to však hodně široké a vzadu přes sebe položeny tak, že od zpodu zakrývají téměř celé kopyto. Po stranách jest kotouč vysoký tak, že kopyto celé zakrývá. Anglická p. jest bez ozubou, hmatec, jest mnohem lehčí než naše, ale nedodává koni jisté chůze. Španělská p. vzadu se ohýbá směrem vzhůru. Francouzská p. jest též hladká, na vnějším okraji tenčí, má vysoké péro. Nyní jsou též s nízkými ozubou a hmatci. Zvláštní tvary dostávají p-vy pro koně s nějakými vadami. Kterí koně šlapou si na nohy, stíhající se, dostávají p-vy zv. přední a zadní stíhavky tvaru a upevnění takového, aby zabráněno bylo šlapání tomuto. Koně strouhající se, t. j. kteří při chůzi nohou o nohu zavazují, dostávají p-vy zv. strouhavky. Rovněž koně, kteří nohama po došlápnutí krouží, dostávají p-vy, které toto kroucení ztěžují. Pro nepravidelné vzrůsty kopyt musí býti též zvláštní tvary p-vy.

Podkováň, viska v Čechách, hejtm. Mnichovo Hradiště, okr. Bělá u Bezd., fara Kovář, ps. Ceteň; 9 d., 93 ob. č. (1890), parostrojní akc. pivovar a sladovna.

Podkovářství zabývá se výrobou podkov a připevněním jich ke kopytům nebo paznehtům. Práce tyto jsou velmi důležité, poněvadž špatným podkováním možno zvíře zchromiti, úplně bezcenný učiniti. Zřízení jsou proto školy, kursy podkovářské, v nichž podkovář, jsa zručným kovářem, učí se znáti vnitřní složení noh a souvisících s nimi částí těla všech zvířat, jež v praxi přicházejí k okování, dále seznamuje se se všemi zkušenostmi v oboru tom nabytými, aby mohl v každém případě dosíci výsledku dobrého. Činnost jeho možno rozdělití takto: 1. Prohlídka zvířete. Podkování, krátce řečeno o kování, závisí na vývoji noh, tvaru a jakosti kopyta, na chůzi a pak na práci, ke které zvíře jest určeno. Posouzení toto zejména pro koně jest velmi důležité. K tomu jest dobře postavit si koně na rovnou vodorovnou půdu a pozorovati nohy, kopyta zepředu, se strany a ze zadu. Pak třeba dáti si koně předvésti, aby se poznal jeho chod, a zase třeba prohlížeti ze zadu a zepředu, a to když kůň jde krokem a pak klusem. Když vše odbyto, zkoumá se pod-

kova a kopyto, aby seznala se dobrá i špatná stránka okování předcházejícího. 2. Snímání podkovy. Před snímáním kopyto se očistí, pak se nýty osekáčem a kladivkem otevrou neb uštípnou, kleštěmi uchopí se celá podkova a to vzadu a tlačí se kleště ku předku kopyta, při čemž levou rukou pevně se drží kopyto; tím dosáhne se, že hlavy hřebů čili podkováků, jimiž podkova je připevněna, vylezou z podkovy a možno je, po přiklepnutí podkovy ke kopytu, kleštěmi vytažovatí. Násilně strhávatí podkovu pákou jest škodlivou. Sňatou podkovu třeba prohlédnouti, aby se poznaly chyby kování předěšlého a lze bylo jich se vyvarovati. 3. Příprava kopyt. Podkovář osekáčem očistí šlapadlo, prohlédne rohovinu kopyta, aby seznal, jak je má upravití a jaké podkovy užítí. Rohovinu nepotřebnou, odumřelou, ořeže, oštipe, rašplí zarovná. Práce tato se usnadňuje navlčením kopyt, aby změkly. Děje se to uvázáním namočené mycí houby neb měkkého hadru. Zadní kopyta. Jsouce vláčnější, se nevlčí. 4. Příprava podkov viz Podkova. 5. Přikování podkov. Když podkova má žádaný tvar, přiloží se, ovšem když jest ochladlá tak, že možno poblíže ní rukou vydržeti, ke kopytu. Dosedla-li dobře, vpálí se roh stejnoměrně, ne-li, třeba zarovnatí rohovinu rašplí. Pak teprve přibije se podkováky. Hřeby tyto, zhotovené z dobrého válcovaného železa, vrážejí se šikmo, slabými údery, okrajem podkovonosným, aby vynikly z něho ve výši 1/2—4 cm od podkovy podle toho, jak jsou kopyta veliká. Vzdálenost jejich má býti stejná, přední mají býti o něco výše, ale všechny buď též ve stejné rovině, do zadu poněkud skloněné. Podkováky v obchodě se vyskytující jsou číslovány od 0—9 a 41—77 mm dl. Pro malé koně, osly, mezky, hovězí dobytek užívá se čís. 0—2 (nejmenších), pro jezdecké koně č. 2—3, pro tažné, prostředně silné č. 3—6 a pro těžké č. 7—9. Při zarážení zatlukou se nejprve oba podkováky podnártí a pak střídavě vždy jeden na každé straně, postupující do zadu. Když všechny jsou zarazeny, podkovář přidrží rašplí pod podkovonosný okraj a zatluče každý hřeb, aby úplně zapadl do rýhy podkovy. Pak přidrží ke každé špičce podkováku konec rašple a kladivem každý pevně přirazí. Konečně kleštěmi uštípe špičky, aby zůstaly jen nýty tak dlouhé, jak podkováč je široký, a zanýtuje je. 6. Pozorování okovaného zvířete v chůzi i běhu, zda nekulhá. Je-li tomu tak, třeba najíti příčinu, a je-li v okování, třeba podkovu odstraniti. 7. Práce dokončovací a opravné. Jsou-li podkovy podle předěšlé zkoušky dobře připojeny, přikročí se k zarovnaní nerovnosti rohové stěny pilníkem; rovněž okraj přiléhající k podkově se k této přiměřeně zakulatí. Pak zalepi se tmelem podkovářským veškeré díry v kopytě způsobené podkováky a veškeré nerovnosti v rohovině a celé kopyto přetře se mastným hadrem, aby nabylo pěkného lesku mastného. Zvláště užívané

tmely jsou: 1. *Defayská umělá hmota rohová*, t. j. guttapercha na kousky rozřezaná a v horké vodě změkčená dává se do mírně rozehřáté gummy ammoniakové a neustále se míchá. Kopyto se dobře umyje teplou vodou, kartáčem a mýdlem, obzvláště místo, jež se má vyspravit; umytá část dobře se osuší, pak důkladně se omyje ještě vatou namočenou v aetheru nebo benzínu, aby všechna mastnota se odstranila. Jiným způsobem odstraňuje se mastnota tak, že se rychle přejede rozřazeným želízem. Potom vkládá se do míst rozehřátý tmel v podobě husté kaše, a aby koně nepálil a rychle chladl, tuhí, polévá se studenou vodou a zároveň při tom se zarovná. Na konci přejede se želízem do hněda rozpáleným, aby se nabylo povrchu hladkého. 2. *Kožený tmel* zhotovuje se z guttaperche, kaučuku a zvláštních látek nerostných. Přichází do obchodu v podobě ploškových tyčí ohebných. 3. *Vosk ke tmelení* skládá se z 8 d. žlutého vosku, 4 d. kalafuny, 4 d. terpentinu a 2 d. dehtu. Pro světlá kopyta vnechává se dehet. Čím více kalafuny, tím vosk tvrdší. Všechny tmely zakrývají toliko chyby, vady v rohovině; nejsou nikterak prostředkem léčebným. V době zimní, aby se dosáhlo jisté chůze i po cestách kluzkých, třeba kovati, jak se říká, na ostro, t. j. užívá se buď podkov s ostrým hmatcem, nebo přístří se ozuby a hmatec, neb užije se zvláštních ostrých ozubů šroubových, které do podkovy lze zašroubovati a po opotřebení opět vyšroubovati, neb konečně užije se ozubů neb hmatců klínových, jež do otvorů podkovy se zastrkávají. Oba poslední způsoby jsou nejvýhodnější, poněvadž ochozené lze rychle vyměnit novými. Srv. Schmidt-Vacata, P. (Praha, Otto, 1897).

Podkova, bot., viz Hippocrepis.

Podkoží: 1) *P. Dolní*, víska v Čechách, hejtm. Kladno, okr. a pš. Unhošť, fa. Železná; 4 d., 29 ob. č. (1890), mlýn. — 2) *P. Horní*, ves t., fa. Svárov; 31 d., 188 ob. č., mlýn.

Podkožka (*hypodermis*), u živočichů část stěny tělní, složená z buněk obvykle v jedné vrstvě uložených, původem z vrchní blány zárodečné (epiblastu), vylučujících povrchovou blánu stěny tělní, kožku či kutikulu. Jest význačná pro živočichy bezobratlé.

Podkroví čili půda slove prostor mezi střešou a mezi dlahou nad stropem nejvyššího patra v nějaké budově. Všechny budovy obytné musí mít v našich krajích **p.**; v podněbí horkém, kde střechy nahrazují terasami, **p.** obvykle odpadá. (Viz Půda a Podkrovní příbytky.) Stavby hospodářské, jako na př. stodoly, sýpky a t. pod., nemívají **p.** *Fka.*

Podkrovnice č. *pozednice* slove trám v krovu, kterým kroke se podpírají při okapu. **P**-cí nahrazuje se okapová vaznice a poněvadž průřez **p.** je menší než průřez okapové vaznice, zlevní se za stejných okolností krov stavení. Při konstrukci říms bývá chybně mnoho spoléháno na **p**-ci tím, že se

visuté desky římsové zatěžují **p**-cí a krovem na místo zdívem nebo jinou strojbou účelnou. Aby **p.** nemohla posunuta býti po úrovni zdi pod ní se nacházející silami z krovu se vyskytujícími, chytá se ke spodní zdi t. zv. podkrovnícovými č. *pozednicovými* šrouby, t. j. železnými kleštěmi, skládajícími se ze svislého kulatého železa as 150 až 250 cm dlouhého a 2,5 až 3,5 cm v průměru silného, opatřeného nahoře šroubovým závitem a dole okem pro závlačku. Svrchní konec prosadí se **p**-cí a přitáhne se maticí, do spodního oka vloží se as 60 cm dlouhá závlačka. Tyto šrouby zazdíávají se obvykle do všech pilířů mezioken. Profil **p.** bývá obvykle obdélný a v strojbách klade se trám ten rád na širší stranu svého průřezu, by síly z krovu na **p**-ci přenesené rozprostřely se na větší plochu zdi. *Fka.*

Podkrovní příbytky zovou se byty na půdách, které podle § 76 stavebního řádu pro Prahu s předměstími zřizovati v městě se zakazuje, ale které podle téhož § v předměstích u takových domů, jež nemají více než tři patra, zřizovati se dovoluje, avšak jenom tehdy, když se vystavějí přímo nad posledním patrem. V též § je předepsáno, že co do konstrukce musí vůbec vyhovovati předpisům tohoto stavebního řádu, jež se týkají zřizování bytů v patrech (viz též *Obydlí*). Světlá výška **p**-ch **p**-ků musí míti nejméně 2,6 m a to alespoň pro polovici podlahové plochy každé jednotlivé místnosti. Vchod k takovým bytům nesmí věsti otevřenými prostory podkrovními, nýbrž musí býti ohrazen zdmi omítnutými a opatřen dlážděným stropem z malty. Podlahy **p**-ch **p**-ků musí způsobem ohnivzdorným odděleny býti od stropových konstrukcí posledního patra, jež jsou pod nimi. V § 75 stav. řádu pro Čechy zakazuje se zřizovati **p. p.** vůbec a nařizuje se, by tam, kde **p. p.** již zřízeny jsou, bylo všemožné na to nalháno, aby přestal takový způsob užívání půdy. V jiných zemích nejsou předpisy ohledně zřizování **p**-ch **p**-ků tak ostré a bydení v **p**-ch **p**-cích jest chudšímu lidu pracovnímu, studujícímu a jiným stavům pravým dobrodíním. V Paříži bydlí skorem dvacetina obyvatelstva v **p**-ch **p**. těch čili t. zv. *mansardách* (v. t.) a v sousedním Německu s oblibou stavějí se příbytky v podkroví. V mnohých villách nebo rodinných domech stavějí se **p. p.** pro hosty. *Fka.*

Podkumok, Malá Kuma, čerkesky *Gumo*, přítok ř. Kumu v ruském Předkavkázii, v oblasti térské, pramení na jihozápad od Kislovodské, jest 140 km dlouhá, břehy její bohaté minerálními prameny (Kislovodsk, Jesentuki a Pjatigorsk); pod Georgijevskem padá s pravé strany do ř. Kumu.

Podlabce, Podlabec, Polabec, ves v Čechách, hejtm., okr., fara a pš. Poděbrady; 78 d., 429 obyv. č. (1900) a samoty Obora a Vrchluz. Ves starožitná rozložená na levém břehu Labe při hradu, kudy se od pravěku přecházelo přes řeku. Připomíná

se již r. 1345 jako příslušenství hradu Poděbradského, držela r. 1553 7 statků s výměrou rolí $6 \frac{7}{8}$ lánů a platem pololetním 3 kop 35 gr. do důchodů JMtiCis. Odtud se psátí počal Jan Delaortský z Polabce, důchodní písař panství poděbradského, který r. 1591 povýšen byl do stavu šlechtického. S manželkou svou Annou Bílskou z Kaříšova zakoupil r. 1583 stateček v Polabci, který držel do r. 1605 a brzo potom zemřel. Syn jeho Jan přijal poddanství a zakoupil v blízké vsi Piskové Lhotě statek. Zemřel r. 1631 za vpádu Sasův a zanechal vdovu Annu a 3 děti Jana, Samuele a Dorotu, která jsouc vdaná, ve válce ušla ze země pro víru. Potomci jeho vyskytují se v knihách pod jménem Delaortský, Delohorský i Bělohorský. Po otci ujal statek v Pisk. Lhotě syn Jan od r. 1650, a když zemřel r. 1678, syn jeho Daniel. Vdova po něm Lidmila uprchla nočního času 29. list. r. 1693 se 4 koňmi a vozem, naložíc nábytky co bylo lepšího s 2 dcerami mladšími Dorotou a Alžbětou do Žitavy pro víru. Zbylý statek prošacován pak zeti a dceři Anně. Samuel druhý syn Jana D. st., koupil r. 1638 statek v Piskové Lhotě a připomíná se ještě r. 1668. Měl dva syny Jana a Pavla. Jan ujal r. 1664 statek v Piskové Lhotě, že však koupil 1682 jiný ve Velimi, prodal onen a po 2 letech utekl pro víru rovněž do Žitavy. Bratr jeho Pavel držel chalupu ve Velimi, umřel jako stařec 100letý r. 1726 zanechav 4 dcery, jejichž potomci posud žijí. Jím paměti vyhaslého rodu toho se ztrácejí.

Jan Hellich.

Podlaha sluje každá větší uměle upravená rovina, hlavně uvnitř domů, kterou se usnadňuje přístup do jednotlivých místností. Podle účelu, ke kterému místnost slouží, řídí se úprava p-hy, na její druh má vliv též podnebí; v místnostech obytných p. nemá být nikdy chladná. Jméno p. vztahuje se hlavně k umělým rovinám, upraveným ze dřeva, a p-hy zřízené z látek jiných, na př. kamenných nebo maltových, kameninových, šamotových a j., slovou obvykle dlažby, ač abstraktně i tyto do pojmenování p. se přenášejí. P-hy nejprostší, které se upravují z hlíny, slují mazařiny neb estrichy. P-hy z prken dělá buď tesař anebo truhlář. Nejobecnější p-hou z prken je t. zv. 1. p. tesařská, která se provádí z prken měkkých, 3 nebo 4 cm tlustých, 30 cm širokých, na jedné široké a dvou úzkých plochách ohoblovaných, prostě k sobě sražených, jež se přibíjejí vždy dvěma hřeby na podlažnici průřezu $\frac{5}{10}$ až $\frac{7}{10}$ cm, kladené as na 1 m od sebe. Na 1 m² p-hy počítá se 3,65 m prken výměr dříve udaných, 1,05 m podlažní a 7 hřebíků drátěných, 8 cm dlouhých. 2. Nemá-li p. tesařská hoblována, jmenuje se taková p. hrubou a zpracuje se stejně jako p. předešlá. Hrubé p-hy »kladou« se pod p-hy vlysové nebo parketové. Prkna na hrubé p-hy stačí, jsou-li 2,5 až 3 cm tlustá. »Kladení« obou těchto p-ah provádí se stejně:

na podlažnici č. polštáře po ploše místnosti as na 1 m od sebe stejnoměrně rozdělené a do násypu tak ponořené, aby svou svrchní plochou s rovinou srovnaného násypu licovaly, začne se s přibíjením prken od líce zdi, která stojí kolmo na směr podlažnice. Každé další prkno, dříve než se přibije, přitáhne se klíny k prknu dříve již položenému a přibítenému tak, aby mezi prkny nebylo otevřených spar, načež prkno na každý polštář dvěma hřebíky se přibije. 3. Prkna drážkovaná slove ta, kde na každém prkně vyhobluje se v jeho tloušťce na jedné podélné straně drážka, na druhé podélné straně výstupek t. zv. péro a prkna před připevněním zasouvají se pérem do drážky. Takové p-hy, jichž nejvíce potřebí se na sýpkách, ve mlynech nebo v továrních budovách, dělávají se z prken 4 cm tlustých. Drážka i péro bývají na $\frac{1}{3}$ tloušťky prkna vysoké a as na $\frac{1}{2}$ tloušťky prkna široké. Tyto p-hy přibíjejí se obvykle přímo na stropnice. 4. U p-hy drážkované ztrácí se z každého prkna šířka péra, tedy as 2 cm, proto děláva se někdy po obou stranách prkna drážka, a než jednotlivá prkna vedle sebe se kladou a přibíjejí, vloží se do drážky, prkna již položeného lišta as 1,3 cm vysoká a as 4 cm široká, do které přistí prkno svou drážkou zalehne. Tato p. jmenuje se listovaná. Vše, co bylo uvedeno u p-hy drážkované, platí i u této. 5. Sklízí-li se po delší straně dvě nebo tři hoblovaná prkna 3 až 4 cm tlustá a as 30 cm široká v jednu tabuli, která se položí podobným způsobem, jak bylo udáno u p-hy tesařské, p. taková slove p-hou truhlářskou. Podlaha ta má méně spar, avšak širší než p. tesařská. 6. U p-hy křížové č. kapucinské rozdělí se po půdorysu místnosti ve vzdálenostech 150 až 200 cm od sebe v obou směrech buď měkké, ale ponejvíce tvrdé, 10 až 15 cm široké vlysy č. rámy, výšky jako podlažní prkna, opatřené kolkolem poloviční drážkou 1,3 až 2 cm širokou, a do těchto vlysů kladou se sklizené tabule, sestavené z prken měkkých nebo tvrdých. Podlažnice uloží se pod vlysy a pod středy tabulí, k nim přichytí se rámy hřebíky, jejichž hlavy ukryjí se pod prkny tabulí v poloviční drážce, kdežto tabule kolkolem též poloviční drážkou ovroubené zapadnou kraji do vlysův a přibíjejí se k nim hřebíky 5 cm dlouhými. Obvod místnosti jest taktéž vrouben vlysy 20 až 25 cm širokými. Sestaví-li se tabule svými léty křížově do rámu, nabude se u velikých místností velmi vkusné p-hy. 7. P. vlysová č. prkénková skládá se obvykle z dubových prkének 35 až 80 cm dlouhých, 2,5 až 3 cm tlustých, 8 až 10 cm širokých (frísků), která jsou na všech stranách opatřena drážkou 0,6 až 0,8 cm hlubokou. Vlysová p. klade se vždy na hrubou p-hu. Kolem zdi položí se vlys (rám) 12 až 15 cm široký a prkénka počnou se klásti ze středu místnosti anebo z rohů tak, aby směřovala pod úhlem 45° k ose p-hy a aby

na srazech užšími konci zasahovala do sebe střídavě. Prkénka přibíjejí se ke hrubé **p**-aze krytým hřebem (jehož hlava zapustí se do drážky) a do drážek vkládají se 0,6 až 0,8 *cm* tlusté a as 1,2 až 1,5 *cm* široké, tvrdé, na pokos přes vlákno řezané lišty. Nerovnosti spodní **p**-hy vyplní se pilinami, při větších nerovnostech. vypodloží se frisky tvrdými třískami přiměřeně tlustými, by vrchní **p**. proti spodní neležela dutě. Dokonale položená **p**. buď se ohoblje nebo cidlinou oškrábe a obyčejně se napustí voskem rozvařeným v louhu a kartáčem se vyleští. 8. **Parketová p**. skládá se ze čtvercových desek t. zv. parket, 35, 40, 58 až 69 *cm* do čtverce velikých, 2,5 až 3 *cm* tlustých. Parkety jsou buď tvrdé nebo měkké (viz **Parket**), kládou se úhlopříčně mezi položené dřive vlysy pozední 12 až 15 *cm* šir. tak, jak udáno jest u **p**-hy vlysově. V budovách veřejných, hlavně v místnostech přízemních anebo tam, kde místnost pod **p**-hou jest vlhká, **p**-hy vlysově nebo parketově kládou se do asfaltu. Parkety nebo frisky jsou zpodem na hranách opatřeny rybinovitým zazubením a kladou se do vrstvy asfaltové 1 až 1,5 *cm* tlusté, dokud jest tato ještě teplá a vláčná. Tim, že asfalt vnikne do rybinovitých zářezů, přidržuje se vrchní **p**. ke spodní dlažbě buď ležaté nebo stojaté, po případě k betonové podložce as 10 *cm* tlusté. Tyto **p**-hy hodí se dobře pro nemocnice, školy, kasárny, kostely a různé ústavy humanitní. 9. **Xylolithové p**-hy kladou se v místnostech vlhkých vždy za tepla do vrstvy asfaltu; po takových **p**-hách dobře se chodí, a ač zastupují dlažbu, nejsou chladné; mají tedy všechny dobré vlastnosti **p**-ah prkenných, ale hnilobě nepodléhají (viz **Xylolith**).

Podle stavebního řádu **p**. podzemních příbytků tam, kde tyto jsou vůbec povoleny, nesmí nikdy ležeti níže nežli 2 *m* pod niveau okolního terrainu; tam, kde povrch půdy stoupá, nebo kde niveau ulice a dvora není stejné, poloha **p**-hy všech podzemních bytů v budově ustanoví se podle nejvyššího bodu terrainu nebo podle vyššího niveau (§ 57 stav. řádu pro Prahu a předměstí a § 64 stav. řádu pro král. České). Podle § 60 stav. řádu pro Prahu a předměstí předpisuje se, by **p**-hy všech bytů přizemních byly nejméně 45 *cm* nad ustanoveným niveau ulice (podle § 63 stav. řádu pro král. České nejméně 30 *cm* nad povrch dlažby nebo dvora kommissi ustanovený), a dle týchž §§ v obvodu zaplavovaném nejméně 30 *cm* nad největší výškou vody z r. 1845 nebo (v řadě pro král. České) alespoň 30 *cm* nad známou největší výškou vody. Co do **p**-hy v bytech podkrovních viz **Podkroví**. **P**-hy v kuchyních podle § 88 stav. řádu pro Prahu a předměstí a podle § 84 stav. řádu pro král. České mají býti před ohništěm na té straně, kde se topí, alespoň na 60 *cm* vydlážděny látkou ohnivzdornou. *Fka.*

Podlaha **A n t o n í n**, spis. čes. (* 1865 v Praze). Absolvovav gymnasium věnoval se

studiu práv a později bohosloví. Byl r. 1883 vysvěcen na kněze, pobyl nějaký čas v duchovní správě, načež r. 1891 jmenován byl adjunktem bohoslovecké fakulty a supploval r. 1893—94 stolici biblického studia a semitských jazykův. R. 1894 povýšen na doktora bohosloví. R. 1895 jmenován byl profesorem náboženství při c. k. vyšším gymnasiu na Novém městě Pražském a r. 1896 praefektem akademie hr. Straky, načež r. 1899 professorem náboženství při c. k. reálce na Malé straně. Od r. 1901 jest zároveň docentem dějin umění v kn. — arc. semináři pražském. Pracuje v oboru českých dějin uměleckých, literárních a církevních. Vydal: *Soupis památek historických a uměleckých okresu Sedláčanského* (1898), *Milevského* (1898), *Mělnického* (1899), *Rokycanského* (1900), *Příbramského* (1901) a *Karlínského* (1902); dále vydal společně s Ed. Sittlerem *Album Svatojanské* (1896), *Album Svatovojtěšské* (1897), *Poklad Loretánský* (1901) a *Poklad Svatovítský* (1902); společně s drem I. Zahradníkem *Jana Willenberga Pohledy na města, hrady a památné stavby král. Českého z počátku XVII. století*. Ve »Věstníku Král. společnosti nauk« uveřejnil pojednání: *Hammerschmidova Historia Pragensis*; *Missie P. Diriga v horách Krkonošských vykonaná r. 1679-80* a *Ein deutsches Theaterspiel aus dem Jahre 1662*. V »ČČM.« uveřejnil řadu *Oprav a doplňků k životopisům starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii* (1888—1902). Přeložil franc. spis F. Vigourouxův »Bible a nejnovější objevy v Palestině, Egyptě a Assyrii« (5 svazků) a F. Duilhé de Saint-Projet »Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních«. Přispívá do »Památek archaeologických«, »Methoda«, »Sborníku hist. kroužku«, »Časop. katol. duchovenstva«, »Č. Lidu« a j. Od r. 1896 rediguje časopis »Obrázková Revue« a od r. 1894 společně s drem Tumpachem »Vzdělávací knihovnu katolickou«.

Podlachie (**Podlaskie** **województwo**) nazývala se krajina protékající Bobrou, Narvou, Nurcem a Buhem, rozprostírající se mezi Mazovskem, Litvou a Malopolskem. Poláci, Litvané i Němci rytíři činili si právo na zemi, která se stala příčinou četných bojů. Roku 1253 papež Innocenc IV. přiznal **P**-ii Boleslavovi, knížeti krakovskému, a Kazimírovi, kn. kujavskému, kteří tam první počali šířit křesťanství. Později Litvané opanovali značnou část **P**. a připojili ji k vojvodství Trockému; ostatní část drželi knížata mazovští, pokud z ní nebyli vypuzeni Kazimírem Velikým. Teprve Zikmund I. r. 1520 utvořil z krajů drohicínského, břeštínského, bělského, kameneckého, mělnického a kobrinského zvláštní vojvodství **Podlašské** a připojil je k Polsku, což schváleno na sněmě Lubelském. Vojevoda podlašský měly senátě místo hned za vojvodou mazovským. Vojvodství posílalo na sněm 6 poslův a 2 deputáty na tribunál. Po posledním rozdělení Polska větší část **P**. dostala se pod Rakousko, menší pod Rusko. R. 1809 část rakouská připojena

k vojvodství Varšavskému a s ním se dostala po r. 1815 pod panství ruské. Od r. 1844 tvoří společný správní kraj s gubernií lublinskou.

Podlázky viz Podhlásky.

Podlažice, ves v Čechách při potoce Žejgru, hejtm. a okr. Chrudim, fara a pš. Chrást u Chrudimě; 91 d., 611 ob. č. (1900), fil. kostel sv. Markéty ze sklonku XVII. stol., popl. dvůr, pivovar biskupství královéhradeckého, mlýn, koželuzna, cihelna a sýrařství. V 1. pol. XII. stol. založen zde chudý benediktinský klášter, který r. 1421 zbořen byl Tábory. Na jeho rumišti založil r. 1696 biskup Jan Fr. Milčín z Talmberka kostel sv. Markéty. Z kláštera podlažického zachována je v katedrále královéhradecké cinová křtitelnice r. 1406 zhotovená, v král. knihovně ve Štokholmě pověstný *Codex Grandis*, jehož původ klade se do let 1238—45, v muzeu chrudimském krucifix, pokládán za jednu z nejstarších památek v Čechách.

Jos. Šmíd.

Podlažka, šikmá prkna pod pilou, po kterých piliny padají do drtníku.

črn.

Podlebsice (*dura mater*) v. Blána, str. 132.

Podlejšťany, Potilyšťany, ves v Čechách, hejtm. Chrudim, okr. a pš. Nasevryk, fara Žumberk; 32 domy, 242 ob. č., z těch 236 katol., 6 evang. (1900).

Podlesí: 1) P., zámek v Čechách, viz Ohnišťany 2). — 2) P., Podlesy, ves t., hejtm. Pardubice, okr., fara a pš. Holice; 34 d., 238 ob. č. (1890). — 3) P., osada t., hejtm. a okr. Polička, fara Bělá Něm., pš. Brněnec; 19 d., 189 ob. č. (1890). — 4) P., ves t. na Litavce, hejtm., okr., fara a pš. Příbram; 92 d., 1232 ob. č. (1890), stoupy na tlučení rudy, mlýn, šití rukaviček po domácku a část obce Nové P. — 5) P., osada t., hejtm. Sedlčany, okr. Votice, fara Neustupov, pš. Smilkov; 23 d., 171 ob. č. (1890), samota Frejdivka.

Podlesice, Podletice (*Podletitz*), far. ves v Čechách, hejtm. a okr. Podbořany, pš. Vilémov; 60 d., 376 obyv. n. (1890), kostel sv. Vavřince (v době předhusit. far.), 3tr. šk., popl. dvůr a ložisko hnědého uhlí.

Podléska, bot., viz *Hepatica* a *Primula*.

Podlesníky, na Valaších moučné jídlo. Do mouky dá se vejce, kyšky, trochu kyselé smetany a udělá se řídké těsto. Toto nalévá se na zelný list a peče v peci; hodné se masti. Místo mouky berou se i strouhané zemáky, vařené i syrové. Vck.

Podlesy viz Podlesí 2)

Podlešín: 1) P., ves v Čechách nad potokem Knovízským, hejtm. a okr. Slaný, fara a pš. Zvoleněves; 78 d., 597 ob. č. (1890), želez. stanice na trati Praha-Slaný a Zvoleněves-Střebchovice, mlýn, cihelna a kamenouhelné doly. Připomíná se již r. 1088. — 2) P. (*Pudloschin*), ves t., hejtm. a okr. Ústí n. Lab., fara Stebno, pš. Zálezly; 33 d., 178 obyv. n. (1890).

Podletice (*Podletitz*) viz Podlesice.

Podlevín, ves v Čechách, hejtm. Jičín,

okr., fara a pš. Nová Paka; 62 d., 386 ob. č. (1890).

Podlipný Jan, politik čes. (*24. srpna r. 1848 v Hněvčevsi u Hořic). Studoval na gymnasiu v Hradci Kr. a na akad. gymnasiu a universitě v Praze, kdež byl r. 1874 prohlášen za doktora veškerých práv. R.1878 stal se obhájcem ve věcech trestních a r. 1880 advokátem. R.1885 stal se členem pražského sboru obecních starších, r. 1893 poprvé zvolen za prvního náměstka, kteroužto volbou poctěn byl po čtyři léta za sebou. V městské radě pražské zasedá od r. 1891; r. 1897 zvolen za primátora král. hlav. města Prahy a to pro tříletí 1897—1900. Poslancem zemským je P. od r. 1889 za skupinu měst Čáslav, Chotěboř a Golčův Jeníkov, od r. pak 1895 zastupuje Staré město Pražské. R. 1887 stal se jednatelem po několikaletém působení ve výboru »Sokola pražského«, rok potom pak náměstkem starosty a konečně r. 1889 prvním starostou »České obce sokolské« a r. 1897 prvním starostou celkové organizace sokolské mohutného »Svazu českoslovanského sokolstva«, zastupujícího veškeré sokolstvo české. P. stojí přes 27 let v první řadě pracovníků národních, účastnil se všech zápasův za provedení státoprávního a jazykového programu. S vlasteneckým zápalem pracoval brzkém postavení Husova pomníku v Praze, byl pokladníkem spolku tohoto a r. 1902 zvolen za starostu »Spolku pro postavení Husova pomníku« v Praze. Stav se obhájcem ve věcech trestních stal v politických processích redaktorů »Nár. Listů« nejprve po boku přítele Baráka, později pak Anyže, prováděje pře jejich před porotou se šťastným výsledkem, i stal se hledaným obhájcem. P. účastnil se několika výprav sokolských, z nichž hlavní jsou tyto: R. 1888 první výprava sokolská na slovanský jih do Lublaně, která vzbudila tam k životu celou řadu jednot sokolských, r. 1889 spěje s drem P-m po prvé Sokolstvo do hrde metropole nad Seinou, aby utkalo se s cizími organizacemi tělocvičnými v zápolu o první ceny. R. 1892 P. po druhé stojí v čele výpravy, a to do Nancy, která pak již měla za následek oficiální zvaní obou organizací ke svým slavnostem tělocvičným. Za jeho starostenství zavedeny opravy v administraci a organizaci pražského měst. úřednictva a zařízení jim zavedená zachovala se i po jeho odchodu z praesidia. Z literárních prací P-ného uvádíme hromadné celkové uspořádání »Přednášek Barákových« společně s drem V. Rezníčkem, dále překlad *Bulsův »Aestetika měst«*, spisu, který vzbudil zaslouženou pozornost. Vedle prací na poli národním, spolkovém a politickém je též horlivě činný literárně, přispívaje různými články do listů politických i sokolských, vzácná zrna jsou uložena zejména v různých pamětních listech sokolských. Za jeho primátorství započaty různé veliké podniky pražské, hlavně prokopán tunel pod letenskou stráň, započala se a provedena stavba

nového nádherného mostu kamenného, jeho zásluhou převzaty do správy obce elektrické podniky pražské a za něho provedena stavba dětské nemocnice. Otázku Velké Prahy mocně posunul do popředí; od své primátorské řeči až po jednání ve sněmu zasazoval se o uskutečnění Veliké Prahy a jeho dilem jest spojení Libně jako VIII. části s Prahou. Jako zemský poslanec volen byl též do zemského výboru, kdež r. 1895 zastával úřad předsídícího po zemřelém dru J. Kučerovi.

Podlipská S o f i e, česká spisovatelka (* 15. květ. 1833 v Praze — † 17. pros. 1897), mladší sestra spisovatelky Karoliny Světlé. Začátky jejího vychování byly německé. Učila se hudbě, frančtině, angličtině, italštině, pak i češtině a jazykům slovanským. Článek o zemř. H. Zapově r. 1856 byly první tištěné řádky její. R. 1845 poslána pro churavost na venkov do Oboříštní u Dobříše, do »domova svého ducha«. R. 1858 provdala se za dra Josefa P o d l i p s k é h o a dívky jejich byly JUDr. Prokop Podlipský a Ludmila, provdaná za básníka Jaroslava Vrchlického. První její práce byly pouze na zapřenou, až teprve když Mikovec a jiní redaktoři později se o příspěvky hlásili, počala literární činnost veřejnou. Zprvu zkoušela se P. i ve veršovaném básnění (Alman. »Máj«, 1858), ale toho se pak vzdala a věnovala se činnosti belletristické. Od r. 1859 (novella *Nedoštížná* v »Lumíru« 1860) až do své smrti napsala a vydala buď o sobě nebo v časopisech 90 prací novellistických, t. povídek, románů, novell a drobtin, tři dramata, něco rozprav a studií, řadu životopisů, vychovatelských spisů theoretických i praktických a asi 90 povídek a pohádkových i naučných knížek pro mládež. Několik překladův a množství přednášek uzavírá tuto rozsáhlou řadu prací. Tou měrou, jak činnost její literární se zmaňala a osobnost i umění se prohlubovalo, rostlo také její účastenství v životě národním a veřejném, zvl. ženském spolkovém. Mohutná její osobnost vznětem r. 1848 rozpálená, neumorným optimismem a vírou v mládež i stykem s ní a jejími přáteli stále svěží, ubírala se po celý život v popředí mezi nejideálnějšími duchy českého národa. Její duševní probuzení v mládí bylo způsobeno a provázeno takovými dojmy, které vzbudily u ní trvalý zájem o věci výchovné. Zpozorovala záhy rozličný účín vlivů na sebe: silné prvky dědičné, bolestné dojmy z rozporů rodinných, působení chůvinných pohádek, hrozný dojem školy a tehdejších salonních společností, vůbec dobré i převrácené způsoby vychování atd., a toto pozorování věcí, jak byly, vedlo jí k přemítání o tom, jak dělati, aby se měly jinak. Vychovávala napřed sebe, pak dívky své a konečně bohatství mateřských jejich citů rozšířilo se na všecku mládež národa, zvl. na opuštěné děti. Výrazem této snahy byla pilná práce na roli lidumilnosti české, začatá »matkami chudých« pi. M Riegrovou a Červinkovou, a zvláště za-

ložení spolku »Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek«, jež od r. 1888—97 řídila. Její literatura je výraz osoby i doby, opírá se celá o pevný základ života a vývoj vlastního charakteru. Tím jest udán spolu pevný základ významu a hodnoty jejího díla, základ t. kulturní. Jak charakter její se vyvíjel s dobou, tak se vyvíjelo i její umění v obsahu a formě. Trvalé součásti její úsoby byly hloubavý rozum, schylk k lidumilnosti a ke vzdoru proti předsudkům a poutům starých řádův a tradic, dědictví to hlavně po otci; po matce jemný cit a umělecký vzlet; po babičce, jejich vycházkách a poutnickém katolictví, jakož i rozličných tajuplných pověstech, obraznost romanticky rozvířená a záliba ve zjevch mystických. Touhy po velikém, dálném a vznešeném, a idealismus vůle byly z části přirozeny, z části dobrotou ve vychování vštípeny. Ze součásti proměnlivých a vývojných je na předním místě její názor o světě, mravní zásady, názor o lásce a jejich úkolech, panující náklady, vášně módní, konečně umělecká theorie a vkus. Zjev P-ké má všechny významné vlastnosti autora XIX. století. Snaží se na všecko pohlížeti se stanoviska vývoje dějinného. Za idee náboženství dogmatického hledá idee morální a sociální a pokládá za cíl své literatury tyto idee hlásati a zobrazovati pomocí typů skutečných nebo jen skombinovaných. Uvádí do literatury poznatky filosofické a hlavní druh, který pěstuje, je román, »epos novověkú«. Služba románu má u ní význam sociální; dotýká se jím všech hlavních problémů doby a jejich hesel, někdy je i řeší. V pozadí myšlenkové její práce jest německá filosofie idealistní (Schelling, výsost poesie a vznešený význam básníkův), pak domácí (Bolzano, Aug. Smetana, Jan Purkyně), vlivy franc. a anglické (Byron), Komenský a humanitní snahy novější. Její román se provívá všemi téměř formami toho druhu umění; zná se k sentimentalismu Bernardina de St.-Pierre, k blouznivosti Rousseauově, filosof. — tendenčním obrazům Voltaireovým, k romantickému idealismu Sandové, vášnivému a erotickému, i k jejímu psychologismu člověka jednoznačného; k romantismu historickému a končí se románem sociologickým. Její r o m á n o v o u b e l l e t r i i možno podle toho rozdělit na romantickou vůbec n. sensační, na psychologující, ideologickou, historickou a sociální. Ve všech skoro dílech uloženo je také mnoho látky mravopisné a životopisné. Práce oddílů prvního a druhého jsou z mladších let. Jsou to povídky, k nimž čerpala nejvíce z doslechu o světě už zašlém, přímo nepoznaném, ale v nich vyjádřila všchnu sílu blouznivosti své i své doby, přepjatost mravů starého světa skonávajícího i nového nastávajícího, nemožnou, nadlidskou šlechtnost, i vrstevníkům se jevící jako podivinství, a rozervanost, vzdory světoborné, chorobné duše ženské i mužské, hrdiny bombastické frase, příkré kontrastující zjevy urozených

pánův a žen z lidu, děs tajnosti starých domů, mystické záliby ve zjeveních a věcech nadmyslných. Líčí věci, jak byly, prostě, příčiny zjevů vykládá zřídka. Jsou to: *Temné srdce* (»Lumír«, 1860); *Burianovic děti* (t., 1861); *Růženina matka* (»Zlatá Praha«, 1865); *Nina* (Kal. »Posla z Prahy«, 1870); *Na domácí půdě* (»Světozor«, 1872); *Žiti a nežiti* (1881); *Paměť a smrt* (»Lumír«, 1881); *Dva rodokmeny* (»Světozor«, 1883); *Notturmo* (»Lumír«, 1884). K nim se druzí rázem skoro všechny práce psychologující, jako: *Česka a Němec* (»Lumír«, 1863); *Kdo hledá, vždy nenajde* (»Květy«, 1868); *Dvoji vychování* (»Rod. kron.«, 1864); *Žirotický farář* (Feuill. »Nár. L.«, 1865); *Manželé* (»Květy«, 1866); *Viola a svět* (t., 1869); *Jinověrčí* (»Světozor«, 1871); *Přechody* (»Osvěta«, 1873); *Nalžovský* (»Ozvěna«, 1878); *Milující neznámi* (»Lum.«, 1880); *Láska a nadvěst* (1886); *Právo lásky* (1890) a *Pozemský prach* (1891). Záračná lásky moc, zkažené manželství bez lásky, smutné konce dívek a žen divoce vášnivých, tresty lásky nepravé t. hmotné, odměna lásky ideální, vznešenost obětování se, kletby moc a její usmíření, přepjaté hrdinství revolučních, splašených reků, muka společenské etikety a osudy vdavek všeho druhu tvoří obsahové idee těch povídek. Náleží k nim ještě tyto mravopisné: *Hvězda tříkrálová* (1877); *Flora* (»Lumír«, 1878); *Paměti Klimenta Faltiša* (t., 1894); *Šumavská perla* (t., 1883); *Pan Šaroch a jeho rodina* (t., 1884) a *Z doby stolohybu* (t., 1884). Některé práce tohoto druhu romantického jsou už na cestě k reálné skutečnosti a mají speciální v tvorbě P-ké výchovnou ideí mravní, na př. *Illuse* (»Lumír«, 1877, pak v »Libuši«). Všem povídkám těmto je společná jakási nepřirozenost povah a vášní, ale všechna se vykládá a vysvětluje mravy oné doby. Čtou-li se z předu povídky mravopisné, shledá se vše přirozeným. — Povídky ideologické jsou rázu značně zralejšího a obsahu jadrnějšího. Všecky mají schopnost výchovnou, někdy úmyslnou, častěji bezděčnou. *Tajemství v staré truhle* (»Květy«, 1865) líčí budící se duši české ženy čtenářky; *Čtyři dcery* (»Liter. Listy«, 1865) znamenitou moc ženské svépomoci; *Dva rodokmeny* posláni ženy proti kletbě lidské divokosti, a tak pod. i *Almužna* (»Květy«, 1870); *Anděl a zlý duch* (»Světozor«, 1875); *Inkoustová skvrna* (»Lumír«, 1885); *Láska buďoucnosti* (»Kal. paní a dívek«, 1893); *Břeh* (»Přítel domov.«, 1891); *Udušeno* (»Květy«, 1893); *Stará píseň* (»Lib.«, 1895) a *Mír* (»Př. domov.«, 1898). Hlavní idee P-ké jsou: otázka náboženská, otázka mravního vývoje lidského, národnostní, ženská a chudinská. Bez náboženství (praví) nelze bezpečně žít; hned hrozí zoufání. Ale formalismus církve rozvádí lidi. Nechte forem, spojte se v duchu a v pravdě a v lásce. Život je boj, v němž zuří sobectví a divý pud. Jednotlivci mají možnost i povinnost dobrototivostí připravovati příchod míru (*První hádka*, »Koleďa«, 1877, román *Mír* a j.). Pokrok člově-

čenstva je jistý (idea Purkyňova), též i pokrok mládeže. Bouře v národech i v společnostech jsou užitečné; otřesou tvorstvem v lenost klesajícím, posunou snahy ku předu. Blahem a mírem dlouhým vadne svěžest a síla. Bouře nám osvětlí cíl a vzbudí sebevědomí (rom. *Manželé*). Vychování v odloučenosti a samotě klidně dělá dívky a vůbec lidi choulolistivé a citlivé, slabé proti útokům světa (*Viola a její svět*). Lépe jest účastniti se ruchu, to sílí a otužuje. — Otázka chudinská se nevyřídí almužnou. Almužna pokojuje. Bohatství lze dobročinně užítí jen k účelům všeobecným. Jednotlivce chudého obdarovati nepomůže. Nutno mu napomáhati k prostředkům, aby se zvedl sám. Láska je dvoji: hmotná — nepravá — a ideální. Běda pokolení, které nerozumí této lásce už. Blaho manželství záleží na rovnosti a shodě a na pochopení cíle života. Bezcilnost je choroba. Nedostatek ženskosti jest neštěstí manželův, jako analytičnost a rozklad vůle u mužův neštěstí žen. — Dívky nemají se vychovávatí jen pro muže, bez něhož by nedovedly obstáti. Mají si voliti jakékoli užitečné zaměstnání, cvičiti vlastní um a síly. Proti záchvatům záudmčivosti není léků lepších nad účelnou práci. Dítě může býti šťastno jen pomocí rodiny. Láska k němu musí zakročiti, když rodiče chtějí se rozejíti. Dítě z rodinné púdy vytržené je všude ubohým cizincem atd. Tento idejní směr, který si klesá cestu k původnímu českému humanismu, byl u P-ké založen hluboko v povaze dané přirozenými vlohami a otcovým vychováváním. Módní lidumilství doby předběznové bylo jinaké. Bylo jen napodobením vůdcích duchů šlechtných, k nimž náležela P. Milující lidi a jejich skutečnost, byla ze sféry romantických víc a více přitahována všední realitou života. Na přechodu byly romány t. zv. sociální, které měly ukázati poměr jednotlivce ke společnosti, líčiti boje talentů hledajících účelné zaopatření a uznání (*Osud a nadání*, 1872), nespravedlnost společnosti, když odlučuje od matky dítě pro falešný pojem cti (*Dobrá vůle č. Opouštěné dítě*; »Světozor«, 1874), a vrátkou mravní púdu zistiňnoho průmyslu, když dopřeji vzrůstu a vítězství ničemyým sobcům (*Přibuzní*, 1878). Tyto práce mají hlavní význam iniciativní, zvláště poslední. Vylíčili morální závrat českého ruchu továrního v letech 70ých XIX. stol. byla úloha včasná a znamenitá. Sociologicky ji P. nevylicila, ale ani po ní dosud nikdo. Stykem s reálnou skutečností a studiem jejím, jak ukazují zvl. povídky: *Starí a mládí* (1884), *U zlatého konička* (»Lumír«, 1883), *Pan Šaroch a rodina* (1884) a *Ráj starého Jáchyma* (»Přít. domov.«, 1886), P. dospěla konečně skutečného umění románu sociologického, jenž líčí člověka nikoli s jedné strany a o sobě, ale v rámci celého života, jak jej vytváří a vychovává, s přechody pokolení do pokolení v obsáhlé prostotě časové. Zaujímá se podrobnostmi i nejvěšdnějšími, jen když z nich roste pravda života.

Tento román neřeší problémů, nekončí téměř, otvírá perspektivy do budoucna. Podává uměleckou kulturní historii. Přispívá k literatuře ceny trvalé. To jsou: *Anna* (»Květy«, 1887), *Lidské včely* (t., 1889) a *Břeh* (»Přít. dom.«, 1891). K takovému líčení (dí autorka v Míru) je třeba »zvláštního posvěcení a velké víry v dobro«. Kupectví staropražské, rodina staroměstánská, mrační dědové, báby, jež proklínají, matky, jež pláčou, rozervaní manželé, zděšené děti a silné dívky všim úsilím dobývající se k svobodě a lepší budoucnosti, obsáhlý dav příbuzenstva laktomého a sobeckého a kolkoem buzičící a hřmící proud života jest obsahem vrcholných těchto prací díla mistrného. P. nebyla by bývala dcerou své doby, kdyby nebyla pocítila touhu po umělecké pouti do minulosti, zvláště když dějinami českými hluboce byla uchvávena. Ale nebyla to doba ani hnutí ská ani bratrská, kterou se jí zachtělo líčiti. Úctě k době husitské splatila dluh překladem G. Sandova románu *Consuelo a Hraběnka z Rudolfského* (1864). Ideál české ženy uprostřed dokonalejších bohatých, jimž by se duchem rovnala, určil volbu její látky a vedl ji (kromě k *Miladě*, »Jarý Věk«, 1885) k Anežce Premyslovně, jejíž povahu a dobu vylíčila s energickým vynaložením obsáhlých vědomostí, bohaté obraznosti a výmluvnosti ve veliké trilogii románové (*Anežka Přemyslovna*, »Libuše«, 1879, *Jaroslav Sternberg*, 1881, a *Přemysl Otakar II.*, 1892). Umělecká hodnota prací P-ké je velice různá a je škoda, že tu dobu, když ji čtenářstvo nejvíce hledalo, mělo v rukou nejvíce jen díla menší váhy. Zde trpí přeháněním, pathosem, nešťastnou formou rozmluv (*Žítí neb nežítí*), roztržností dějů, manýrou a pod. vadami. P. chce nyní býti poznávána buď v celku nebo v hlavních svých dílech, jimiž jsou uvedené už romány *Mír*, *Anna* atd. a z ostatních zvláště životopisný román *Peregrinus* (poutník = autorka sama, pak vůbec individuum let 1848) ve dvou dílech (1881, 1882), vynikající v I. díle znamenitou pravdou vyvíjejícího se života lidského a psychologickým bohatstvím, v II. díle živosti uchvatného líčení památných dnů svatodušních. Zdarilě jsou mimo to povídky: *Cizinka* (»Květy«, 1868), výborná tklivost pravdy dětské duše ubohé, *Zaváté listy* (»Lumír«, 1879), *Manželé*, *Šumavská perla*, *Stará píseň*, *Illuse* a j. Síla P-ké je ve figurách, mravopisech a ideích. Náladu doby rokokové a staropražského života rodinného líčí též účinně. Psychologie je popisná, více syntetická; lyrismu mnoho nemiluje. V mladších letech milovala tragičnost, dás a vznešený pathos, burácivé výlevy vášni; později klid, rozvahu a sílu něhy, utrpení a stálosti. Humor jest u ní vzácný (směšné *Vrtochy pana Pětihořského*, 1882, a jiné komické figury a scény), ale dospěla vznešenosti své lásky k humoru dobrotivosti, jevicím se v celé její literatuře dětské. — Z dramatických spisů (*Ženská pýcha*, 1889, a *Před obě-*

dem, 1892) je nejlepší *Svatební den* (1837). Zajímavé a cenné jsou rozpravy a studie: *Ženy v Tisíci a jedné noci* (»Světozor«, 1885), kde dokazuje, že žena vyvíjí se stále k lepšímu a úkolem jejím že jest ukrocovati lidskou divokost, *Cervantesův Don Quijote a Gončarova Oblomov* (»Světozor«, 1886) a *Atom z dějin mravů* (»Kal. paní a dív.«, 1894), rozprava, která se velmi dobře hodí za průpravu ke čtení jejich spisův. Rovněž cenné jsou skoro všechny její životopisy, j. *Božena Němcová* (»Květy«, 1870), *Jan Ev. Purkyně* (»Osvěta«, 1871), *Čím byl Vojta Náprstek* (»Kalendář paní a dív.«, 1895) a *Anna Náprstková* (»Souzvuk«, 1875, pak u Otty zvlášť a u Storchy v jiném zpracování). — Dětské a vychovatelské spisy její vycházejí jednak porůznu, j. *Listy staré vychovatelky* (1868); *První sny dívčí a škola života* (»Zlaté Klasy«, 1871); *Příklady z oboru vychovatelky* (»Žen. bibl.«, 1874); *Zlomky zkušenosti sebevychování* (t., 1875); *Tři povídky pro dorůstající mládež* (1864); *Sbírka povídek* (1871); *Chaloupka pod mořem*; *Klíče v kopřivách*; *O dvou vláštovkách*; *Malá tulačka* (»Štěpnice«, příloha »Školy a Živ.«, 1870) a j. v. Nejlepší tyto povídky a jiné mnohé přinesla »Laciná bibliotéka pro mládež« a »Zábavné čtení mládeže« u Otty, pak Storchovy »České spisy pro mládež«. — R. 1875 P. uspořádala almanach Ženské bibliotéky »Souzvuk«. — Souborného vydání spisů P-ké není. U Kobra vyšlo Spisů S. P-ké svazky 4 v *Nár. bibl.* I. 1876, II. 1881, III. 1884, IV. 1886, a několik v *Ústř. knih.* Něco u J. Otty, v »Libuši«, u Beauforta, nejnověji (1902) nákl. »Unie« několik svazků, ostatek porůznu. — Do cizích jazyků bylo z P-ké dosud málo přeloženo (něco do srbského a j. j.). — Obsáhlejší o P-ké nikde dosud psáno nebylo. Články v. Coel. Frič »Slavín« III. 1885, *Krásnohorská v »Žen. Listech«* 1893 a 1898, ve »Světozoru«, 1871 a 1898 od P. Maternové, v »Kal. paní a dív.« 1892 od *Irmy Geisslové*, tamže 1898 o desítiletém působení ve spolku »Ochrana«, něco v jubilejním Památníku, něco u dra J. Máchala »O českém románu novodobém« (1902), v »Čes. Revui« I. Hlavní pramen životopisný jest její *Povídka o mně* (1898) a román *Peregrinus*. Vbk.

Podlipski, pseud. spisovatele H i t z i n g e r a (v. t.).

Podlipský: 1) P. J o s e f, lékař český (*30. list. 1816 v Michli u Prahy — †20. září 1867 v Praze). Studia gymnasiální i filosofická absolvoval r. 1836 v Praze a maje výborný základ z domova, vřele přilnul k ruchu vlasteneckému, ba pokusil se i ve spisovatelství, uveřejňuje prvé svoje pokusy ve »Květech« a »Světozoru«. Lékařská studia konal nejprve v Praze, r. 1838 podnikl o prázdninách se Svat. Preslem větší cestu přes přírodnicky významná místa Moravy, Haliče a Slovenska, při kteréžto příležitosti seznámil se i s J. Kollárem. Od r. 1839 pokračoval ve Vídni ve studiích lékařských hlavně za vedení Škodova i Rokytanského; pro šíření

vědomí národního mezi kollegy, pro něž založil dva čtenářské spolky, pro mediky a právníky, vzat byl v politické vyšetřování a postaven pod policejní dohledku. R. 1843 stal se doktorem lékařství, r. 1844 magistrum porodnictví a doktorem chirurgie, načež po některý čas praktikoval ve vídeňské všeobecné nemocnici, neopomíjeje býti stále činný také literárně. R. 1845 vrátil se do Prahy, v l. 1846 a 1847 byl vychovatelem u hraběte Sigmunda Berchtolda, r. 1847 vstoupil do pražské všeob. nemocnice, kdež praktikoval zvláště pod Oppolzerem a Jaksem. Roku 1848 stal se sekund. lékařem u prof. Hamerníka, r. 1849 u prof. Čejky, r. 1850—51 asistentem na klinice Hamerníkově, od r. 1852 pak působil jako velmi hledaný praktický lékař v Praze, jsa stále přítel moderních směrů lékařských a povždy horlivě činný ve veřejném životě. R. 1848 byl členem slovanského sjezdu, výběrem pražské Slovanské Lípy a od října do prosince spolu s Čeňkem Vávrou redaktorem »Slovanské Lípy«. Od r. 1857—60 řídil a sestavoval »Domáčího lékaře«, přílohu Purkyňovy »Živky«, mimo jiné pak měl horlivé účastenství při zakládání spolku českých lékařů i »Časopisu lékařů českých«, jehož byl také prvním redaktorem. R. 1861 zvolen byl za poslance do českého sněmu za okres nimbursko-benátecký. Literárně činným byl neustále, přispívaje pracemi svými zvláště do »ČCM.«, do »Lumíra«, do »Čas. lékařů českých« a hlavně do Riegrova Slovníku Naučného. — Roku 1858 pojal za manželku Sofii Rottovou (viz Podlípská).

2) P. P r o k o p, syn před. (*9. srp. 1859 v Praze — †5. květ. 1900 t.). Vystudovav gymnasium a universitu (1881) v Praze, promován byl r. 1882 na doktora veškerých práv a po odbyté advokátní praxi otevřel svou vlastní advokátní kancelář v Praze. Již za studií univerzitních obracel svou pozornost k životu veřejnému, byl činný v rozličných spolcích, zejména v »Akademickém čten. spolku«. R. 1893 zvolen do sboru obecních starších za Nové město, r. 1894 do městské rady, r. 1895 vyslán jako kandidát Národní strany svobodomyšlné na sněm český za městskou skupinu Rychnov n. Kn., Kostelec n. Or., Žamberk a Dobrušku a r. 1896 zvolen za náhradníka zemského výboru a mimo to byl nějakou dobu starostou Národní Jednoty Severočeské. P. byl také literárně činný napsav: *O smlouvě nájemní a pachtovní* (Praha, 1892, Sbirka prstnárodních výkladů z oboru věd právních, I.); *Zákonná ustanovení o čeledi platící v království Českém* (t., 1892, III.). Při založení »České revue« byl jejím redaktorem.

Podlitina krevní viz Ekchymosa.

Podlom: 1) P., ulamování zelených lupenů (listů) se stromů lesních k sušení a uschování pro zimní krmení zvířete neb i domácího dobytka. *črn.*

2) P. u k o n í, následek zánětu kůže na zadní ploše spěnky, jeví se vznikem trhlin

různé délky a hloubky, snadno krvácejících bolestivých. Zvíře k službě neschopno po dobu ohoření, které často trvá velmi dlouho; znečištěním chorého místa povstanou snadno důsledné choroby (záněty kůže na holeni i výše, zánět cev mizních atd.). Při léčení hlavně čistota a desinfekce. Po nevhodném léčení zůstanou silné jizvy, které podporují opětování choroby. *JSbd.*

Podloubí, někdy též p o d s í ň, jest krytý ochoz v přízemí na čelní straně budovy Meziokenní pilíře prvního patra provedou se do přízemí jako pilíře podporné, mezi které pnou se klenuté pásy priměřené silně, aby snesly tíži hlavní zdi s vnitřní stropnou do ní se přenášející, a mezi touto zdí a obyčejně střední zdí stavby pnou se klenby, na kterých spočívá stropní strojba prvního patra. Ač místnosti přízemní tím, že ustupují hluboko za přední stranu budovy, bývaly tmavé, přece v středověku mnoho p. se stavělo a významné příklady jsou toho svědkem u různých starých měst, jako jest Praha, Tábor, Litomyšl, Domažice, Jičín, Dvůr Král. n. L., Hradec Král., Frenštát, Svitavy, Telč na Moravě a j. v. I. v nové době častěji se stavějí zděná p., jenže dává se jim jméno arkády. — P-m jmenují se též dlouhé cesty chodbovité, laťovými stěnami a takovými též střechami ohraničené a kolem pnoucími se rostlinami osázené, jejichž střešní strojba spočívá na sloupech buď dřevěných nebo zděných a které se označují též názvy pergola nebo veranda, zakládány jsouce jako stinné procházky při villách a parcích za letního pama. *Fka.*

Podloučí, P o d l u k y, víska v Čechách na Sázavě, hejtm. Král. Vinohrady, okr., fara a ps. Jílové; 5 d., 38 ob. č. (1890). Náležívala benediktinskému klásteru sv. Jana na Ostrově.

Podloudnické zboží čili k o n t r a b a n d a. Pojem jeho jest zcela jiný v právu mezinárodním než v právu finančním. Co se týče práva finančního, rozumí se jim jen takové zboží, na něž jest vyměřen jistý celní poplatek, který však od podloudníka při dovození, vyvážení nebo provázení zboží podvodným způsobem se neplatí. Co se týče práva mezinárodního, viz Contrebande. Srv. též Podloudnictví.

Podloudnictví (*Schleichhandel, Schmuggelhandel, Paschhandel, Pascherei, Schwärzung, Schwärzerei*) jest nedovolené dopravování zboží s obcházením celních předpisů. Podle rak. trestního zákona o důchodkových přestupcích z 11. čce 1835 dělí se důchodkové přestupky: 1. na p., 2. na těžké důch. přest., 3. na prosté důch. přest. (§ 9). P-m (anebo lépe řečeno podludem, běží-li o jediný případ) jest nezákonné dopravování (*Einfuhr, Einschwärzung*), vyvážení (*Ausfuhr, Ausschwärzung*) nebo provázení (*Durchfuhr*) zboží přes celní čáru tím způsobem, že se neplatí předepsané clo anebo se činí nesprávná deklarace. (§ 185 a násl.) Děje-li se p. za povážlivých okolností přitěžujících, nazývá se

zločinným p-m (*frevelhafter Schleichhandel*). Na p. stanoveny bývají v celních předpisech jednotlivých států velmi těžké tresty. Zkracují se p-m státní příjmy a obcházejí se zákony. P. jest také příčinou, že stát musí činiti velké výdaje na střežení hranic a potřebnou kontrolu a zaměstnávat neproduktivně četné úředníky a strážníky. Proto sousední státy uzavírají k potírání p. zvláštní konvence. Tak na př. ustanovuje se v německo-rakouské obch. a celní smlouvě, že dozorcům úředníkům jednoho státu se dovoluje stíhati podloudníky na území státu druhého a že jim berní, celní a policejní úředníci, jakož i místní představení mají jíti na ruku.

Podluhy, ves v Čechách, hejtm., okr., fara a pš. — Hořovice; 90 d., 570 ob. č. (1890), popl. dvůr a ložisko žel. rudy. Bývalý statek s tvrzí drželi Pešíkové ryt. z Komárova, z nichž Václavem pro jeho účastenství v odboji stavů čes. od král. komory zabrán (1623) a prodán Marii Slavatové, roz. z Valdšteina, po jejíž smrti (†1623) od její sestry Elišky Žerotinské postoupen Marii Eusebii z Martinic, která P. připojila k Hořovicům.

Podluky viz Podloučej.

Podluský, ves v Čechách, hejtm., okr., fara a pš. Roudnice; 109 d., 572 ob. č. (1890); 3 vál. mlýny (1 par.) lomy na křemítý vápenc a písčité slín.

Podlužany, ves v Čechách nad ř. Mrdlinou, hejtm. Poděbrady, okr. Nymburk, fara a pš. Rožďalovice; 29 d., 230 ob. č. (1890), kaple P. Marie a mlýn.

Podmanický z Rajova Petr v. Pachta z Rajova, str. 28 a.

Podmaniczky Friedrich svob. pán z Aszódu, poslanec a spis. maj. (* 1824 v Pešti). R. 1846 uveř. *Úti tárczája* (Cestovní zápisník). R. 1848 účastnil se horlivě politického hnutí; po porážce revoluce byl za trest vřaděn jako prostý vojin do armády, r. 1850 byl propuštěn, načež se věnoval činnosti literární. Od r. 1861 účastnil se opět života politického. Z jeho spisů připomínáme: *Úti napló* (Cestovní denník); *Az alföldi vadász tanyá* (Chata lovce alóldského); *Alom és valóság* (Sen a skutečnost, 1860); *Egyetlen kőnyecsep* (Jediná slza, 1863); *A kék szeművegesnő* (Dáma s modrými skly, 1864); *Régen történt min dez* (Z minulých dob, 1865); dále *Apály és dagály* (Přiliv a odliv, 1867), *A kedvezet* (Miláček, 1869) a j. P. byl nějakou dobu intendantem nár. divadla v Pešti a jest vůdcem liberální strany na sněmě uherském.

Podmaršálek polní, voj. hodnostář ze skupiny generálů (v. t.).

Podmáslí jest tekutina, která zbuďe v máselnici po stlučení másla. P. obsahuje kromě máselných kuliček asi 0,2—0,8 % tuku, 3,5 % caseinu, 4 % mléčného cukru a 0,7 % látek minerálních. Jest to nápoj lahodný, chladící a velmi výživný.

Podměstí, ves v Čechách, hejtm. Vys. Mýto, okr. Skuteč, fara a pš. Proseč; 56 d., 283 ob. č. (1890), mlýn a výroba dýmek.

Podmet, v tělocviku, odskok z náraďi u předkmitu s křížem prohnutým.

Podměť v mluvnici (lat. *subjectum*) jest část věty, o které se vypovídá obsah výroku (přísudku), na př. »kůň jest rychlý«, »hrom bije«. Bývá jim obyčejně jméno (podstatné, přídavné, číslovka) nebo zájmeno (»on o tom neví«); někdy infinitiv (»dobře čísti jest umění«), jiné části řeči, zastupující jméno (»lepší zaplat' Pán Bůh, nežli dá-li Pán Bůh«), i celá vedlejší věta (»kdo se za svůj jazyk stydí, hoden potupy všech lidí«). P. nemusí býti zvláště vyjádřen, je-li zřejmý ze souvislosti nebo z tvaru slova (»viděl jsem [t. j. já] bratra; vypadá špatně [t. j. bratr]«); ve mnohých jazycích (v němčině, v jaz. románských) z rozličných příčin vyvíjí se způsob, v každé větě kladí p. Jsou v mnohých jazycích i věty rozl. významu, které vůbec p-u nemají (věty bezpodmětne čili bezosobné); tak »prší«, »tam straší«, »stýská se mi«; tento způsob zanikává a scházející p. se nahrazuje aspoň formálním surrogátem (něm. »es regnet«, franc. »il pleut« = »prší«). Zty.

Podmětný důvod viz Ad hominem.

Podmínka: 1) P. (lat. *conditio*), v právu uživanější termin v ýminka (v. t.).

2) P. v logice viz Hypothesis 2).

Podmoklany, ves v Čechách na Studeneckém potoce, hejtm. a okr. Chotěboř, fara a pš. H. Studenec; 23 d., 169 ob. č. (1890), mlýn s pilou a chov hus. Na blízku samota Sychrov. P. příslušely k panství studeneckému.

Podmoklice, ves v Čechách, hejtm., okr. a fara Semily, pš. Semily a Jizerodolí; 157 d., 1219 obyč. č., 281 n. (1890); popl. dvůr. K obci náležejí osady Chrást', Jizerodolí, Kopanina, Lešákov, na Rovněm, Rovinky a Říka. Obyvatelé žijí se polním hospodářstvím nebo pracují při továrních závodech v Jizerodolí. Při dvoře stávala ves Kapla, z níž utvořil se nynější dvůr.

Podmoklský z Prostiboře, příjmení staročeské rodiny vladýcké, jejíž erb byl štít polovičný s polovice červený, s polovice bílý, s červeným příčným pruhem, a nad helmou složená křídla týchž barev. Větev tétož rodu, který se jmenoval po hradě Prostiboři, usadila se v Zatecku a erb jejich viděti v slavatěnském kostele. Z té větve jsou známi Bedřich z Vinařec (1357—83) s bratrem Plichtou a onoho syn Bedřich (1385—1422), jenž měl syny Parcifála a Lotu, jinak Alexandra. Onen obdržel zápisem r. 1436 Lenešce a Březinu, Černuc a Kmetiněves. Měl jediného syna Habarta, jenž před r. 1454 bezdětek zemřel. Alexander, dědic jeho, žil ještě r. 1460. Těto větví nejbližší byla Pakoslavská čili Hvozdiřů, z níž pocházel Jaroslav (řj. 1406), držitel Úněšova, a Jan, synovec jeho, syn Fryckův, jenž držel r. 1406 Pakoslav. R. 1421 obdržel zápisem Lochusice. V letech 1436—1466 připomíná se často Jan Hvozdiř, jenž držel Pakoslav. Na Prostiboři seděl v l. 1333—62 Habart a pak synové Sulek (řj. 1382), Racek (1346—82)

a Jindřich (†j. 1382). Racek měl syna též Racka (1382—1407), jenž držel nějaký čas Petrovice n. Úhl. Na poč. XV. stol. žili bratři Habart a Filip, sedíce na Klenovicích. Té doby rodina ta se rozvětvila tak, že souvislý vývod není možný. Na Podmolkách seděli po Rackovi Sezema (1363), syn jeho Sezema (1375), pak toho syn Bavor (1387—1413), Jindřich (1406—16) Zdeněk (1410) a r. 1419 Habart. Od r. 1437 držel je Jan a r. 1466 bratři Jan a Evan (tento i r. 1472). Jejich příbuzný byl Jetřich (1481 atd.) a Jan držel r. 1495 Otěšice. R. 1495 žil Bavor, jehož syn Albrecht ok. r. 1501 od Viléma P-kého zavražděn (»Lumír«, 1854, str. 11). Statek Podmokly měl mu býti proto zabrán, ale udržel jej pcece, koupil pak Libomyšl (1523) a prodal Kaceřov a Kralovice (ok. r. 1531), jež od něho r. 1539 vyplaceny. Prodáv tehda Unětice, získal r. 1543 Neumětely. R. 1519 žili bratři Jiřík a Tomáš, z nichž tento měl několik synův. Šebestián (†1548) a Jan mladší, dva z nich, koupili r. 1542 Sluhy z Reginou z Popovic, mateří, která pak po nich podědila. Předek Humpolcův z Prostiboře byl Jan, jenž se usadil r. 1476 v Praze. Potomek jeho Oldřich Humpolec držel Lochovice a r. 1539 i Neumětely a r. 1550 dál zřízení zemské svým nákladem vytisknouti (viz Humpolec z Prostiboře a na Lochovicích). Kromě Lochovic držel Veltěže, Zdíby, Klecany, Husinec, Řeží atd. Zemřel r. 1552. Syn jeho Ladislav držel Lochovice a prodal je r. 1572 i s Neumětely. O potomstvu jeho není nic známo. V Plzeňsku zůstali potomci Vilémovi, zejména bratři Ivan a Vilém (1550), z nichž onen držel Čeminy a tento Vochov; onen zemřel po r. 1577, tento žil ještě r. 1603. Jiřík (1587 atd.) byl, tuším, synem Vilémovým; jistě byl synem jeho Jakub, jenž r. 1606 statek svůj ve Vochově prodal, vyženiv s Annou ze Šanova statek Skupeč. Po smrti této manželky byl ještě dvakrát ženat a zemřel r. 1640. Synové jeho byli Jan Vilém, Jindřich Jáchym, Jan Jiří a Jan Bedřich; tito r. 1652 pustili statek Skupeč bratru nejstaršímu. Jan Jiří, přechav bratří své, zemřel (ok. r. 1684) na Doupově, byv po 23 let hofmistrem u hraběte Verduga, jemuž všechno své jmění odkázal. Jím vymřela rodina. Ještě dříve vyhasla větev, jež byla ve východních Čechách. V okolí Ml. Boleslavě bydlil r. 1557 Jan. Burjan, snad syn jeho, držel r. 1582 statek v Jeseniku a v stáří zakoupil se r. 1603 u Chlumce n. C. Jeho bezpochyby potomkem byl Adam Jindřich, jenž byl r. 1615 hejtmánem na Kolíně. Žil ještě r. 1623, nemaje jmění.

Ščk

Podmokly: 1) P., Podmolkli (*Bodenbach*), průmyslové město v Čechách při ústí Jilovského potoka do Labe a konečných stanicích železn. tratí Praha — P., Varnsdorf — P., Čes. Lípa — P., Chomútoy — P. a P.-Dražďany, v hejtm. a okr. děččinském, ve farnosti rozběleské; má 188 d., 434 ob. č., 2226 n.

(1890). Jest zde fil. kostel sv. Františka Seraf., r. 1860 nově vystavěný, evang. kostel a fara, veliké nádraží, 6tř. obec. šk. pro chl. a div. a průmyslová pokrač., hlavní celní úřad, saský celní úřad, fin. stráž, stanice četnická, pošt., telegraf. a telef., spořitelna, spořit. a zálož. spolek, popl. dvůr, parost. pivovar, sladovna, továrna na droždí a pila Fr. hr. Thuna-Hohenšteina. Mimo to jsou zde továrny na pestrý papír, lepenku, laky, fermeže, voňavky, chemické produkty (zejména inkoust), lesklý škrob, sádru, zboží sideritové a z kameniny, kokosové koflíčky nábytek, kartonáže, kávové náhražky, čokoládu a cukrovinky, raffinerie porculánu, kruhová cihelna, plynárna, prádelna na bavlnu, výroba zboží bavln., vln. a stávkového, mlýn na mlétí barevných dřev pro barvny, stavba lodí a jiné závody menší. Na Labi stanice česko-saské paroplavby a veliké překladiště. P. jsou spojeny s městem Děčínem 3 mosty (dvěma železničními a jedním řetězovým) a vedou silný obchod, zejména vyvážejí se odtud hnědé uhlí a zemské plodiny do Německa. Jsou zde četné villy, železité lázně a P. jsou oblíbené letní sídlo. Roku 1901 P. povýšeny na město. — 2) P., Podmoky, ves t., hejtm. a okr. Čáslav, fara a pš. Golč. Jeníkov; 78 d., 497 obyv. č. (1890), 2tř. šk., mlýn. Bývalá tvrz a zboží podmokelské spojeno v XVII. stol. s panstvím žlebským. — 3) P., ves t., hejtm. Poděbrady, okr. a pš. Kr. Městec, fara Vrbice; 70 d., 479 ob. č. (1890), fil. kostel sv. Bartoloměje z r. 1817, chov dobytka, zejména koní, a sadařství. — 4) P., ves t., hejtm. Rokycany, okr. Zbiroh, fara a pš. Zvikovec; 132 d., 743 ob. č. (1890), 2tř. šk., zámeček, popl. dvůr a pivovar Max kn. Fürstenberka a mlýn s pilou. Mezi P. a Hradištěm selské hospodářství Vyskočilká, blíže něhož nalezen byl r. 1771 bronzový kotlík se starožitnými penězi. Na jižním konci vsi stávala tvrz, v XVI. stol. zašla. Na samostatném statku seděli rozliční rodové, konečně r. 1747 M. Anna kněžna Fürstenberková koupila P. a připojila je ke Krivoklátu. — 5) P., Podmoky, ves t., hejtm. a okr. Sedlčany, fara Krásná Hora, pš. Mílešov u Sedlčan; 23 d., 163 ob. č. (1890). Bývaly majetkem kláštera Ostrovského. — 6) P. (*Podmohl*), ves t., hejtm. Stříbro, okr. Touškov, fara a pš. Čiřhaná; 20 d., 130 obyv. n. (1890), zámeček (z r. 1678), popl. dvůr, ovčín a pila kláštera tepelského. Bývalá tvrz byla kolébkou Podmokelských z Prostiboře, z nichž Jan seděl tu ještě r. 1446. Po Janu Morávkovi ryt. z Mohrenfelsu získal P. (1676) klášter tepelský a spojil je se statkem kruknic-kým. — 7) P., ves t., hejtm., okr. a pš. Sušice, fara Albrechtice; 52 d., 374 obyv. č. (1890), kaple P. Marie, 1tř. škola. Zámeček s popl. dvorem a mlýnem drží čes. virtuos na housle Václav Kopta.

Podmoky viz Podmoky 2) a 5).

Podmole, Podmoli (*Baumöhl*), ves na Moravě, hejtm., okr. a pš. Znojmo, fara Lu-

kov; 55 d., 35 ob. č., 260 n. (1890), ltř. šk., mlýn. Alod. statek s 1015,25 *ha* půdy (z toho je 968,09 *ha* lesů) drží Fr. Jos. kn. Auersperg.

Podmořanka, *placka*, viz Sled'ovitě ryby.

Podmrvka, bot., viz *Notholaena*.

Podmyče, chybně *Pomyče* (*Pomitsch*), ves na Moravě, hejtm. Znojmo, okr., fara a pš. Vranov; 57 d., 1 ob. č., 272 n. (1890), dva mlýny, myslivna a hájovna.

Podmýlesy (*Pölma*), ves v Čechách, hejtm. Kadaň, okr. Přísečnice, fara Louchov, pš. Reischdorf; 35 d., 194 ob. n. (1890), mlýn.

Podmyslivec, u rak. — uh. (voj.) myslivců nejnižší poddůstojník, stejného stupně jako u ostatních zástupů *desátník*. *FM.*

Podnájem jest smlouva, kterou nájemce věc najatou dále pronajímá. Dání věci v *p.* jest zpravidla nájemci dovoleno, leč že by to bylo pronajimateli zřejmě na újmu, anebo byl-li *p.* smlouvou nájemci výslovně zakázán (§ 1098 rak. obč. zák.). *Podnájemce* nevstupuje v oblihační poměr k pronajimateli; z této zásady připustilo však již právo římské výjimku, že podnájemce mohl zaplatiti podnájemné přímo pronajimateli s účinkem, že zanikl tím jeho závazek proti nájemci, od něhož věc v *p.* přijal. Na poměru mezi pronajimatelem a nájemcem *p.* ničeho nemění, zejména ručil nájemce dle práva římského, jen za škodu, kterou na věci vlastní vinou způsobil, za škodu zaviněnou podnájemcem jen, bylo-li lze jemu samému dání věci v *p.* přičísti k vině (na př. jednal-li proti úmluvě). Dle rak. obč. zák. (§ 1111) jest však nájemce práv bezvýjimečně i ze škody podnájemcem zaviněné, a s druhé strany též podnájemce ručí přímo pronajimateli až do obnosu podnájemného za pohledávku z nájmu, kterou má pronajimatel za nájemcem, třeba že podnájemce podnájemné již nájemci zaplatil. (§ 1101 rak. obč. zák.) *J. V.*

Podnásyp viz *Fausse-braye*.

Podnebí, klima, jest normální stav atmosféry na určitém místě a v určité době. Recký název *klima* značí vlastně polohu místa na povrchu zemském, na které jest závislé jeho oteplování a osvětlování sluncem. Název ten, jenž měl původně význam astronomicko-matematický vzhledem k největším délkám denním, byl později přenesen na poměry povětrnostní, jež pokládány byly tak jako délky dne a výšky sluneční za závislé na zeměp. šířce. Klímata Ptolemaiova byly pásy zemské s průrůzkem nejdelšího dne o 1/2 hod. Pozdější pásy klimatické, *horký*, *mírný* a *studený*, oddělené obratníky a točnými kruhy, vztahují se k rozdílu v osvětlování a oteplování země. Výpočtem lze stanoviti, jaké množství slunečního tepla a světla dostává se těmto pásům v jednotlivých dobách ročních a během celého roku. Pokud jest *p.* závislé na rozdělení slunečního tepla, nazývá se *p-m* solárním neboli *matematickým*, jež jest ve všech bodech téhož rovnoběžníku stejné. Naproti tomu

nazývá se solární *p.* modifikované nerovnostmi povrchu zemského fyzikálními nebo reálnými, jež se různí hlavně na *p. mořské* a *zemské*, na *p. horské* a na *p. nížin*. Rozmanitost tvaru a jakosti povrchu zemského podmiňují různost a rozmanitost poměrů podnebních.

P. horské o pásu vyznačuje se silným slunečním zářením, vysokou teplotou, velikou vlhkostí vzduchu a pravidelnými větry. Poněvadž tři čtvrtiny povrchu tohoto pásu zaujaty jsou mořem, *p.* má tam ráz okeánický. Průměrná teplota na pokrajích pásu jest 20°, uprostřed 28°. Následkem nestejného rozdělení pevnin a moří není nejteplejším rovník, nýbrž 10° s. š. Rozdíly mezi nejteplejším a nejstudenějším měsícem činí blíž rovníku 1—5°, na obratnicích 19°; rok nedělí se na roční doby podle teploty, nýbrž podle sucha a mokra, pravidelně se střídajících, a podle převládajících větrů. Rovnoměrnému rozdělení teploty nad prostranstvím, zaujímajícím 49 % celého povrchu země, odpovídá též pravidelné rozdělení tlaku barometrického a proudění vzduchu. Tlaku ubývá od obou obratníků směrem k rovníkovému pásu kalmův a vanou tam *passáty* směru východního (viz *Passát*), jež se udržují nad moří po celý rok, nad pevninou však bývají vystřídány v době největšího oteplení *monsúny*, větry přicházejícími s moře. *Severových. passát* jest oddělen od *jihových. pásu* kalmovým čili pásem bezvětří s výstupnými proudy vzduchovými, pásem vysoké teploty, hustých oblakův a hojného deště. Vedle hlavních větrů, *passátův* a *monsúnův*, vyskytují se též místní větry na pobřežích, za dne mořské, v noci pevninské. Deště dostávají se za nejvyššího postavení slunce, dvakrát nebo jednou do roka. Doba dešťův nazývá se dobou špatného počasí, nebo také v některých krajích dobou zimní. Deště padají obyčejně z hustých oblaků jako prudké lijáky s bouřkou obyčejně odpoledne nebo večer. Vedle *monsúnových dešťův* vyskytují se též v některých krajích deště *passátové* v každé době denní, jež bývají obyčejně bez bouřky. V době sucha bývá nebe tropické jasné neb zahalené pouze lehkými oblaky, v době mokré pokrývají těžké oblaky oblohu po několik měsíců. Veliké spousty vody, naplňující jezera, řeky a potoky, působí rozsáhlé povodně. Veliká vlhkost vzduchu jest příčinou bělavého zbarvení oblohy, hustých mlh a hojně ros.

V *mírném páse*, jenž dělí se na *subtropický*, na vlastní *mírný* a na *subarktický*, prům. roč. teplota má hodnoty od 20° až 0°. V páse tomto nestojí slunce nikdy v zenitu a nejdelší den nepřesahuje 24 h. *Sev. mírný pás*, obsahující rozsáhlé pevniny, má mnohem výstřednější poměry teploty nežli *mírný pás* na polokouli jižní, kde převládá moře. V páse *mírném* jest rozdělení teploty, jež se řídí nejen zeměp. šířkou, ale též velikou měrou rozdělením moří a pevnin a převlá-

dajícími větry, mnohem nepravidelnější nežli v páse horkém. Denní proměna teploty, jež jest v horkém páse hlavní, v páse mírném se zmenšuje, roční proměna naproti tomu zvětšuje. Ve střední části tohoto pásu jsou vedle hlavních dob zimy a léta vyvinuty úplně samostatně přechodní doby jaro a podzim, působící příznivě na vývoj rostlinstva, kdežto v nižší sírce přechod zimy na léto děje se téměř nepozorovaně, ve vyšší naproti tomu velmi rychle. Větry vycházející od vysokého tlaku subtropického a směřující k nízkému tlaku na točně vanou zde působením rotace zemské od západu k východu. Stálé silné západní větry pozorují se zvláště na polokouli jižní a ve vyšších vrstvách polokoule severní, kdežto v nižších vrstvách střídají se mořské větry s pevninskými. S větry západními postupují též vzduchové víry cyklonální a anticyklonální, které ovládají povětrnost úplně, působíce svými přechody neustálé proměny. Víry cyklonální s točením větru směrem proti ručám u hodin v oborech nízkého tlaku vyznačují se bouřlivým vzduchem, hustými oblaky a hojnými srážkami naproti vírům anticyklonálním, s klidnými pohyby vzduchu, kroužícími kolem nejvyššího tlaku směrem ruček u hodin, s jasnou oblohou a relat. suchem. Tyto působí počasí pěkné, ony počasí špatné a proměnlivé. Rozsáhlé vzduchové víry vznikají zde zvětšeným účinkem rotace zemské, která odvádí vítr od přímého směru, zabránějí vyrovnání rozdílů tlakoměrných. Větry proudící se všech stran k nízkému tlaku mají různou povahu a nastávají střídáním jich též změny povětrnosti. Deště dostávají se v mírném páse až na subtropickou část ve všech dobách ročních; nad pevninami pršívá nejhojněji s vlhkými mořskými větry v létě, nad moři ve velikých vzduchových vírech v zimě. Rozdělení deště na roční doby jest nad pevninami vegetaci příznivo, neboť v letním poletí, kdy bývá příroda nejoživnější, spadáva skoro dvakrát tak velké množství srážek jako v poletí zimním, v době odpočinku rostlinstva. Na horách, kde mnoho sněžíva, srážky vodní rozděleny jsou rovnoměrněji na roční doby než na rovinách.

Ve studeném páse bývá slunce po delší část roku úplně pod obzorem a jsou tam pouze dvě doby roční, dlouhá zima s největšími mrazy v březnu nebo v dubnu a krátké léto s největší prům. teplotou v čí, jež nepřesahuje 10° . Sluneční teplo, jehož v létě tomuto pásu v hojně míře se dostává, slouží hlavně k roztání sněhu a ledu, v zimě nahromaděného. Vegetace, nad půdou stále zamrzlou živořící, jest velice chudá. Teplota bývá v létě i v zimě rovnoměrná, bez velikých proměn. P. studeného pásu vyznačuje se velikou jednotvárností. Průměrná teplota celoroční odhaduje se pro severní točnu na -20° , v nejstudenějším měsíci na -40° a v nejteplejším na 0° . V zimě nevyskytuje se nejnižší teplota -51° na točně, nýbrž ve

Verchojansku ve východní Sibiři. Za nízké teploty obsahuje tam vzduch velmi málo páry vodní a vylučují se z něho srážky vodní ve velmi malém množství. V zimě vzduch bývá zkalen jemnými ledovými jehličkami, v létě častou mlhou. Tlaku barom. ubývá dosti pravidelně až k točnám. Větry zap. panují výhradně pouze na již. polokouli, na sev. polokouli střídají se větry s rozdíly teploty nad pevninou a nad mořem se vyskytujícími. Studený pás nalézá se již mimo obor nejprudších víchřic. Nebe bývá při západu a východu slunce zdobeno velice pestrým zbarvením, za dlouhé noci skvělými zářemi. Mimo to vyskytují se tam též kola a kruhy kolem slunce a měsíce, paslunce a paměsíce, častěji a též v lesklejších barvách nežli jinde.

M o ř s k é p. vyznamenává se poměrně malými denními a ročními proměnami teploty, značnou vlhkostí, velikou oblačností a deřivostí, jakož i silnými pohyby vzduchu, nezkaleného prachem. Naproti tomu vykazuje **p e v n i n s k é č. k o n t i n e n t á l n í p.** veliké proměny teploty, suchý vzduch, prachem znečištěný, slabší a nepravidelnější větry a poměrně menší množství srážek vodních. Při silnějším slunečním záření a vyzářování tepla byvají nad pevninou noci a zimy chladné, dni a letní doby teplé. Nejvýstřednější **p.** pevninské má Sibiř. Působením větrů, vyrovnávajících rozdíly mezi teplotou moří a pevnin, **p.** mořské sahá často daleko na pevninu a **p.** pevninské přibližuje se naopak velmi blízko moří. **P.** smíšené vyskytuje se v oboru monsúnů v létě s větry mořskými, v zimě s pevninskými. V Evropě **p.** má v zimě více ráz mořský, v létě více pevninský, ve vých. části Sev. Ameriky velmi chladnou zimu, ve vých. Asii chladnou zimu i chladné léto. **P.** působí různě na vývoj rostlinstva a na zaměstnání obyvatelstva. Kdežto na př. v Sibiři zraje obilí za krátkého a horkého léta, nemůže se toto pěstovati na Islandě s teplotou v létě a v zimě téměř stejnou. Mírné **p.** mořské připouští konati práce pod širým nebem po celý rok, výstřední **p.** kontinentální pouze po určitou dobu roku.

H o r s k é p. liší se od **p.** nížin hlavně suchým prořidlým vzduchem a nízkou teplotou. Ve výši 3000 *m* činí tlak vzduchu pouze 517 *mm*. Přes to, že v horách slunce jest palčivější nežli v nížinách, jest tam přece teplota nižší, poněvadž suchý řídký vzduch teplo značně propouští a půda rychle vyzářováním se ochlazuje. Na Sněžce (1600 *m*) jest prům. teplota v led. $-7,2^{\circ}$, červenci $8,8^{\circ}$, celoroční 0° , celk. o $8-9^{\circ}$ nižší nežli v Praze (200 *m*); na nejvyšším bodě Evropy Mont-blanku (4810 *m*) jest teplota v lednu -21° , v čí -8° a celoroč. $14,5^{\circ}$. Celkem ubývá teploty s rostoucí výškou nadmořskou o $0,6^{\circ}$, v led. o $0,4^{\circ}$, v čí o $0,7^{\circ}$. S výškou se též zima prodlužuje a léto zkracuje, tak že na nejvyšších horách bývá ztrata po celý rok pod 0° . Za klidných a jasných nocí, jakož

i za pěkného počasí zimního v horách často stoupáním z údolí nahoru teploty přibývá, kterýžto obrácený poměr v rozdělení teploty bývá působen klesáním ochlazeného těžkého vzduchu s vrcholku dolů do údolí. Od studeného **p.** polárního liší se studené **p.** horské výhodně intenzivnějším slunečním zářením. Hory jakožto kondensátory vodních par jsou ve všech podnebních pásích sídly hojných mlh, oblakův a dešťův. Pára vodní při vystupování vzduchu na hory se ochlazuje a zhušťuje ve srážky. Nejhojnější deště vyskytují se na straně, proti které směřují a po které vystupují vlhké větry mořské, kdežto strana protější, po které tyto větry, zbažené páry, klesají dolů, bývá sušší. Horská pásma mají obvyčejně stranu mokrou a suchou. Nárazem na hory mění vítr jak svůj směr, tak i rychlost; může se podle místních poměrů docela utišiti nebo proměnití ve víchřici, jako jest v úzkých údolích na sev. straně Alp známá víchřice »föhn«, na pobřeží Jaderského moře prudká víchřice »bora«, na francouzském pobřeží středomořském »mistral« a j. V horách vanou též často za klidného počasí místní větry údolní, v noci údolní dolů, ve dne nahoru. Pásma horská, zvláště táhnou-li se podél rovnoběžníků, stávají se rozhraním podnebních oborů, zadržujíce pohyb vzduchu v dolních vrstvách a působíce na obou stranách různou teplotu, tlak a vlhkost. O rychlých proměnách podnebních svědčí v horách měnicí se tvárnost vegetace od patra k patru. V horách pásu horkého, na jejichž úpatí bují vegetace tropická, možno seznati všechny formy rostlin pozemských. Ve vyšší, ve které nestačí teplota letní k roztání sněhu v chladné době roční napadlého, leží věčný sníh. Výška t. zv. »sněžné čáry« závislá jest na teplotě letní a na množství napadlého sněhu; může býti na rozličných stranách téžož horstva různou a vzdaluje se tím více od hladiny mořské, čím blíže rovníku je horstvo. Mnohem níže nežli sněžná čára posunují se ledivce dolů do údolí.

O h y g i e n i c k é stranice **p.** horského viz Horské podnebí.

O l e č e n í **p-m** viz Klimatotherapie.

P. podléhá během dob různým změnám. Jako v dávnověku vystřídaly se ledivé doby s dobami většího oteplení, tak dosud, v malých ovšem rozměrech, střídají se na celém povrchu zemském řady mokrých chladných let s řadami let teplých a suchých. Tak vyzkazovala značné rozdíly v teplotě a v hojnosti deště léta okolo r. 1824 a 1838. S proměnami výjevů podnebních jsou ve spojení postup ledivců, kolísání vodních hladin, úroda a neúroda různých plodin atd. Délka období, ve kterém se vystřídá sucho s mokrem a vyšší teplota s nižší, byla ustanovena celkem na 35 let. Jinak vyšetřuje se též poměr změn podnebních k 11leté periodě skvrn slunečních. Srv. Vojejkov, *Klimatologie der Erde* (Jena, 1887); Hann *Handbuch der Klimatologie* (2. vyd., Štuttgart,

1897); Frejlach *Změnilo-li se klima v době historické* (»CCM.«, 1893).

Ag. **Podnikatelské koalice** viz Dělnické koalice str. 229 b.

Podnož zove se: 1. spojka mezi nohama stolu, upevněná ve výši asi 20 cm nad podlahou za tou příčinou, by ten, kdo při stole sedí, nohy na ni mohl opíratí. Odtud i pochodí pojmenování. Jsou to plochá hobliná prkna asi 10—20 cm široká a asi 2,5 cm silná. — 2. **P.** (sokl) viz Patka. Sp.

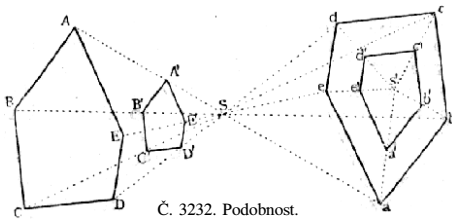
Podnožník viz Nadir.

Podobenství v básnickém vyjadřování jest provedenější přirovnání. K předmětu (vlastnosti, ději), jenž má býti charakterisován, staví se na přirovnanou předmět z jiného okruhu životního. Oba musejí míti společný znak, *tertium comparationis*, jež u druhého předmětu musí býti zvláště patrné a přesvědčivo. Prvý předmět (méně jasný, méně zřejmý) přidružením druhého stává se jasným a významným. Velmi hojná a krásná **p.** nalézáme v Novém Zákoně v evangeliích, obzvláště v kázáních Ježíše Krista.

Podobizna čili *portrait* jest vůbec zobrazení lidské podoby ve výtvarném umění. Účelem **p-ny** jest znázorniti vnější vzhled jednotlivé osoby a podle možnosti věrně podati, co osobnost charakterisuje. **P.** může býti výtvořem sochaře, řezbáře, kovolite, císeléra (socha, kresba, relief, medaillon, medaile, plaketa) neb malíře (obraz olejový, aquarell, pastel, rytina, lept, kamenotisk). Rozlišujeme **p-ny** ve velikosti ž i v o t n í, n a d ž i v o t n í a z m e n š e n é a ž m i n i a t u r n í. Podle části těla rozeznáváme **p-ny** celé postavy, po kolena, poprsí a hlavy, podle obratu hlavy **p-ny** en face (zředu), en profil (se strany), tříčtvrteční profil anebo poloviční profil. Ze starověku zachovaly se **p-ny** egyptských králů, sochy i reliefy z kamene tesané, též v nástěnných malbách malované. Podobně víme o **p-nách** panovníkův assyrských, perských. Řečtí sochaři byli znamenitými portraitisty a též v Itálii vzkvétalo podobiznářské umění (sochy předkův v larariu). V době alexandrovské malovány **p-ny** voskem, v byzantské sestavovali je též z pestrých kamenků a skel (mosaiky, v Ravenně **p.** císaře Justiniana v kostele San Vitale). Ve středověku podobiznářství upadlo v zapomenutí; až na některé drobnomalby v rukopisech neznáme žádné **p-ny**. Teprve s humanismem povznadlo se umělecké hotovení **p-zen** na vyšší stupeň. V Itálii stavěli pomníky a malovali **p-ny**, které jsou zároveň uměleckými díly vysoké ceny. Bellini, Tizian, Tintoretto, L. da Vinci a Raffael prosluli mezi malíři, Verocchio, da Majano, da Settignano mezi sochaři. V Nizozemsku malovali výborné **p-ny** van Eyck, ve století XVII. Rembrandt, Rubens, van Dyck, Fr. Hals a j., ve Španělsku Zurbaran, Velasquez, Ribera, v Německu Dürer, Cranach, Holbein. Zároveň vzkvétalo odvětví plastiky, která hotovila **p-ny** v malém, z kovu a ka-

mene, kosti a dřeva, medaillony řezané, ražené medaile a tepané a ciselované práce toho druhu. V novější době pak jest nejrozšířenější malba p-zen, řídkěji setkáváme se s plastickou p-nou a teprve v nejnovější době stává se obyčejem raziti, tepati a ciselovati p-ny (medaillony, plakety). Od starověku nacházíme p-ny na mincích. V novější době jest p důležitým činitelem umělecké tvorby. V Čechách žili portraitisté Škreta, Brandl, Reiner, Machek, Neuráutter, znamenitým malířem p-zen byl Kupecký (v století XVIII.). Za našich dnů známe Karla Purkyně, Frant. Ženiška, Brožíka, Hynaise, Sochora, Schussera, Herčíka, Švabinského jako výborné portraitisty. Jako takoví prosluli v Německu Lenbach, Angeli, Koner, ve Francii David, Ingres, Cabanel, Hébert, Bonnat, Duran, Regnault, Jules Lefebvre, v Anglii Reynolds, Gainsborough, Lawrence, Herkomer, Whistler. Ze sochařů vynikají jako portraitisté u nás Myslbek, Procházka, Hergesel, Popp, Amort, v Německu Rauch, Begas, v Itálii Canova, v Dánsku Thorwaldsen, ve Francii Carrier-Belleuse, Falguière, Mercié, Chapu, Barrias, Delaplanche, ve Vídni Zumbusch, Tilgner, Weyr. — V Rusku jsou portraitisté malíři Ivanov, Brjullov, Tropinin, Lebedev, Kramskoj, Répin, sochaři Martos, Klodt, Antokolskij, Trubeckoj. Dále Maďaři Benczur, Munkácsy jako malíři, Poláci Styka, Wyczolkowski, Pochwalski, sochař Godebski. Mezi medailleury sluší jmenovati Francouze Charpentiera, Videňáky Tautenhayna a Scharffa, Švéda Lindberga.

Podobnost, vlastnost bytostí, předmětů, zjevů, že svým vzhledem, tvarem, účinkem, ovšem jen co do jakosti, nikoliv co do velikosti, navzájem souhlasí. V g e o m e t r i i podobnost značí se značkou (~). Rovinné nebo prostorové útvary podobné dají se položití vždy tak, že spojnice stejnohých

Č. 3232. Podobnost.

vrcholů (vyobr. č. 3232.: AA', BB'... EE' neb Aa, Bb... Ee neb aa', bb'... ee') protínají se vždy v jednom bodě S, S', který pak sluje středem podobnosti. Nachází-li se mezi oběma útvary neb uvnitř nich (S'), sluje vnitřní, jinak vnější. Vlastnosti podobných útvarů jsou: 1. Strany jsou navzájem úměrné, úhly navzájem stejné

$$\frac{AB}{A'B'} = \frac{BC}{B'C'} = \dots \frac{DE}{D'E'}$$

$$\text{neb } \frac{AB}{ab} = \frac{BC}{bc} = \dots \frac{DE}{de}$$

$$\text{neb } \frac{ab}{a'b'} = \frac{bc}{b'c'} = \dots \frac{de}{d'e'}$$

2. Obvody podobných útvarů jsou v poměru dvou stejnohých stran. 3. Plochy jejich jsou v poměru se čtverci a 4., jsou-li útvary prostorovými, krychlové obsahy jejich jsou úměrné s třetí mocninou stejnohých stran. Podobnými útvary jsou: všechny pravidelné mnohoúhelníky o témže počtu stran, všechny kružnice, pravidelná tělesa (o témže počtu stěn), koule. Trojúhelníky jsou si podobny: 1. když všechny strany jsou střídavě mezi sebou úměrné; 2. když střídavě mají dva úhly stejné; 3. když dvě strany střídavě jsou úměrné a úhel jimi sevřený nebo proti větší z nich ležící je stejný.

Podobojí viz Kališníci.

Podobora, O b o r a (pol. *Zwierzyniec*, něm *Thiergarten*), ves ve Slezsku, hejtm., okr., fara a pš. Těšín; 18 d., 154 obyv. polských (1890), želez. zastávka na trati Bohumín-Žilina, pila.

Podocarpites acicularis [-kar-ku-].

Andrá, otisky předvěkých rostlin nahosemenných z útvaru jurského (liasu) »Steierdorf«. Schimper a Schenk řadí však tento druh ku předvěkému rodu nahosemenných rostlin *Schizolepis* Fr. Braun.

EBr.

Podocarpium dacrydioides [-kar-krv-]

Unger, zkamenělé dřevo předvěké rostliny nahosemenné, nalezené Hochstetterem při výpravě »Novary« v trachytu na Novém Zeelandu, jež mikroskopickou strukturou staví se mezi nyní žijící nahosemenné rody *Podocarpus* a *Dacrydium*, více k onomu rodu se přibližující.

EBr.

Podocarpus [-kar-] L'Herit., n o h o p l o d

(něm. *Steineibe*), rod rostlin jehličnatých z podřadí tisovitých (*Taxaceae*) a čeledi *Podocarpaceae*, obsahující vždy zelené státné stromy, řídkěji kře, listů buď střídavých nebo někdy vstřícných, čárkovitých n. kopinatých, zřídka vejčitých n. eliptických, někdy dvojtvarých a často hrotitých. Květy jsou 1domé: samčí skládají okolikovitá, zřídka klasovitá květenství s tyčinkami o 2 pylových vacích a s pylem na vnější bláně puchýřnatým; samičí květy jsou po 1, zřídka 2 v paždí listů letorostů na kratinkých osách, jejichž konec ztloustne v t. zv. lůžko, na kterém se objevuje v úžlabí 1, (zřídka i druhého) listenu vajíčko, původně přímé, avšak následkem jednostraného bujnějšího vzrůstu čišky n. míšku obrácené. Z té příčiny semeno jako u tisů má podobu malé peckovice. P. roste asi 65 druhů zvláště v mimotropické části jižní polokoule a zejména v Číně a v Japanu, řídkěji v pásnu tropickém, prospívaje hlavně dobrým dřevem. Ze známějších druhů daří se *P. taxifolia* H. B. K., n. t i s o l i s t ý, v Peruvii, *P. cupressina* R. Br. na Javě, *P. Totara* Don a *P. dacrydioides* A. Rich. na Novém Zeelandě, *P. chinensis* Wall. v Číně, *P. macrophylla*

Don v Japonsku a *P. alpina* R. Br. na horách jižní Austrálie. Poslední tři druhy bývají často pěstovány i pro ozdobu. *P.* roste již za doby třetihorní asi 9 druhů, známými zejména z Francie.

Děd.

Podocarya [-ka-] Buchl., plodní zbytek předvěké rostliny ze spodního oolitu, jež však Heer zařadil k rodu *Kaidacarpum* (t. j. ku plodenství jednoděložných rostlin předvěkých z čeledi *Pandanaceae*).

EBr.

Podocasník, v postroji koňském řemeni, jenž předním koncem se zapřekuje u tahounů do chomoutu nebo náhřbetníku a u koní jezdeckých do zadku sedla, běží po hřbetě zvířete a zadním koncem klíčkovitým slouží k provleknutí ohonu; má přispívat k pevnějšímu přiléhání postroje.

FM.

Podocnemis [-dok-] Wagl., rod želv z čeledi *Chelydidae*. Od rodu *Chelys* a jiných do této čel. kladených liší se hlavně tím, že plátke šijový na hřbetním štítě schází. Tento štít hřbetní jest mírně klenutý, nekýlnatý, s okrajem po stranách vodorovným. Hlava jest značně ostřížena, s charakteristickou ryhou mezi očima. Z pěti druhů žijících v Jižní Americe jest nejznámější *P. expansa* Wagl. (*P. amazonica* Spix, želva arrau n. želva a m a z o n s k á), dosahující vel. 54 cm. Maso mladých jedinců pojídají, rovněž vejce, z nichž též připravují olej.

Podocyrtilis Ehrbg., mřížovec ze skupiny *Nasellaria*, z oddělení *Cyrtioidea*, má skořápku kápoitou neb zvonkovitou, s dvěma zaškraceninami a čtyřmi mohutnými trny. Množství druhů, zejména v Barbadoském tertéru a recentní v Tichém oceánu.

MBbr.

Podogonium Heer, rod předvěkých rostlin třetihorních (otisky větví, listů, plodů a semen) řazených k čeledi *Leguminosae* (*Caesalpinioideae*) a příbuzných zevnějškem zvláště rodu *Gleditschia* L. Vyskytují se dosti hojně ve svrchním oligocénu a jdou dále až do svrchního miocénu. Také v našich třetihorách českých dokázány byly rostliny rodu *P.* v listech i plodech.

EBr.

Podol: 1) *P.*, ves v Čechách, hejtm., okr., fara a pš. Mnich. Hradiště; 31 d., 221 ob. č. (1890), 2tř. šk. a nedaleko popl. dvůr a ovčín Arnoštov a vrch Kačov. — 2) *P.*, ves u Opočna, viz Podolí 8). — 3) *P.*, ves t., hejtm. Roudnice, okr. Libochovice, fara Charvatce, pš. Budyně n. O.; 31 d., 168 ob. č. (1890). — 4) *P.*, ves t., hejtm. Král. Vinohrady, viz Podolí 18). — 5) *P.* Bílý nebo Podolí Bílý, městečko t. na Doubravce, hejtm. a okr. Čáslav, fara Zdislav; 113 d., 872 ob. č. (1890), fil. kostel sv. Václava, pš. a telegraf (v místě), výr. trhy a zemědělství. Část obce Koukalka a Pazderna. Kdy *P.* založen a na městečko povýšen, neznámo. R. 1687 cis. Leopold obdaroval městečko rozličnými privileji; tehda náleželo Bernardu sv. p. z Věžník. Erb městský (vyobr. č. 3233.); v modrém štítě na zeleném trávníku dubovým listím ověšený divý muž, držící v pravé ruce palmu; na pravo u jeho nohou zlaté písmeno W, na levo M. — 6) *P.*

Vápenný, Podolí Vápenné, ves t., hejtm. a okr. Chrudim; 33 d., 270 ob. č. (1390), kostel sv. Václava z r. 1788, 3tř. šk., pš., telegr.,

Č. 3233. Znak měst. Podola Bílého.

stanice dráhy rak. — uh. stát. spol. (odbočka z Přelouče přes Heřm. Městec), četn. stanice, knížecí lesní správa, občan. záložna, 10 lomů na vápenc, mlýn na mletí vápence, 2 dvojité peci vápenné, lázně, léčivé zřídlo (+8° R) proti kožním nemocem, dně, rheumatismu, chudokrevnosti, chorobám jaterním, neduhům sleziny a měchýře, starým otokům a hlízám. Z vápence podolského páli se vápno, lze jej též leštiti a zhotoveno z něho zvláště hlavní oltář v chrámě sv. Salvatora v Chrudimi a rakev pro cis. Leopolda II. ve Vidni. — Z nejstarších držitelů *P.* a uvádí se Svašek z Podole, který r. 1415 podepsal stížný list ke sněmu Kostnickému. Koncem XV. stol. držel *P.* Jan z Kunčihů, kterýž r. 1513 prodal jej Heřmanu Trčkovu z Lípy. R. 1534 *P.* dostal se Zdeňkovi Trčkovu z Lípy, kterýž jej přenechal Janu T. z L. Týž prodal r. 1577 *P.* Václavu Plesovi Heřmanovskému ze Sloupna seděním ve Stolanech, načež po smrti jeho r. 1608 od císaře Rudolfa II. Ladislav Berka z Dubé jej koupiv, spojil jej s panstvím heřmanovskému. — O lázních viz Blažek Ant., Vápenný *P.* (»Historické Rozhledy« roč. V., c. 1.); Alois Klaus, Heřmanův Městec a okolí.

Ot. Svoboda.

Podolák Josef, spis. čes. (*1860 v Mladošovicích u Třeboně). Vystudovav gymnasium v Třeboni a Jindř. Hradci, právnickou fakultu v Praze, stal se po několika letech tajemníkem okres. zastupitelství v Pardubicích. Vedle několika brošur a množství článků z oboru samosprávy napsal a vydal: *Okresní hospodářské záložny a kontribuční peněžní fondy* (Pardubice, 1897 a 1902); *Zákony a nařízení týkající se lesnictví* (t., 1898); *O ochraně ptactva* (t., 1899); *Populární výklad obecního zřízení* (t., 1900); *Zemský pojišťovací fond císaře Frant. Josefa I.* (t., 1901); *Měšťáci a vesničané jindy a nyní* (t., 1902) a j.

Podolánka, osada v Čechách nedaleko Jenštýna, hejtm. Karlín, okr. Brandýs n. L., fara Dřevčice, pš. Vinof; uměl. mlýn a pískovcové lomy.

Podolen viz Podolí 3).

Podolí: 1) **P.**, ves v Čechách, hejtm. Mnich. Hradiště, okr., fara a pš. Bělá pod Bezd.; 166 d., 1133 ob. č. (1890), 2ř. šk., pš., 4 mlýny, výroba suken a bavln. látek, opodál popl. dvůr Dvůr Panin a Paterov. — 2) **P.**, ves t., hejtm. Jičín, okr. Libáň, fara a pš. Rožd'alovice; 26 d., 161 ob. č. (1890). — 3) **P. (Podolen)**, viska t., hejtm., okr., fara a pš. Kaplice; 3 d., 16 ob. n. (1890). — 4) **P.**, ves t., hejtm. a okr. Klatovy, fara a pš. Běšiny; 18 d., 149 ob. č. (1890), mlýn a opodál kosteliště a samota sv. Bartoloměj. Alod. statek (100,49 ha) se dvorem a pivovarem drží Václav Webr. — 5) **P. (Unter-Haiming)**, ves t., hejtm., okr. a pš. Krumlov, fara Svěraz; 12 d., 69 ob. n. (1890). — 6) **P.**, viska t. u Bohumilic, hejtm., okr., fara a pš. Ledec; 7 d., 40 ob. č. (1890), továrna na lepenku. — 7) **P.**, ves t., hejtm., okr., fara a pš. Mělník; 96 d., 816 ob. č. (1890), pivovar, uměl. mlýn a olejna. — 8) **P. o d o l**, ves t., hejtm. Nové Město, okr. Pohořelky, fara Vys. Újezd, pš. Třebechovice; 9 d., 59 ob. č. (1890). — 9) **P.**, ves t., hejtm. a okr. Písek, fara a pš. Bernartice; 60 d., 401 ob. č. (1890), 3ř. šk., část' obce Rastavy. Na zdejší tvrzi seděl r. 1360 panašer Jan z Podolí, spolupatron kostela v Ratajích. Část' vesnice náležela k arcibisk. panství vltavotýnskému již r. 1379. Jan Podolec z P., syn Ješka řeč. Stolička, dal záduší ratajskému 1 1/2 kopy č. gr. r. 1369. Na pusté tvrzi podolské hospodařili r. 1477 Václav a Oldřich Bechyňové z Lažan, kteří měli dědiny ve Lhotě, Borovanech, Ratajích a něco v Bernardicích. Z rodu Bechyňů vypadla polovice zboží r. 1604 po smrti Petra B. z Lažan veřejnou dražbou na Annu Puchfelderovou rozenou Zelingerovnu z Hengersdorfu, jež r. 1606 prodala ji Theofilu Krystekovi (Cristecius), rektoru jesuitské koleje v Praze. Těmž propustil r. 1623 Oldřich Bechyň druhou půlku. Od té doby zapadlo P. se statkem bernardickým do panství opařanského. *Fr. Teplý.* — 10) **P.**, ves t., hejtm. a okr. Písek, fara Radobytec, pš. Cížová u Písku; 22 d., 152 ob. č. (1890), ložisko dobrého jilu. Na svobodném dvorci vládl kolem r. 1405 Beneš z Podolí a bratr jeho Mikuláš Volyňský, měšťan písecký. Ve stol. XV. připadla první půle k Varvažovu, druhá k Drhovli. *Fr. Teplý.* — 11) **P.**, ves t., hejtm., okr., fara a pš. Prachatic; 21 d., 106 ob. č., 9 n. (1890), 1ř. šk. čes. a 1ř. něm. šk. (vydrž. Schulvereinem). — 12) **P.**, osada t., hejtm. Sedlčany, okr. Sedlec, fara a pš. Jistebnice; 16 d., 87 ob. č. (1890) a opodál popl. dvůr Ludvíkov. — 13) **P.**, viska t., hejtm. Sedlčany, okr. a pš. Votice, fara Janovice; 2 d., 37 ob. č. (1890), popl. dvůr a hájovna. — 14) **P.**, ves t., hejtm. Sedlčany, okr. Votice, fara Šlapánov, pš. Jankov; 14 d., 128 ob. č. (1890), rustikální dvůr a samota Mouřenin. — 15) **P.**, ves t., hejtm. Sedlčany, okr. Votice, fara Vojkov, pš. Kosořová Hora; 14 d., 97 ob. č. (1890), dva mlýny. — 16) **P.**, ves t. na Chotovinském

potoce, hejtm. a okr. Tábor, fara a pš. Ratibořské Hory; 24 d., 208 ob. č. (1890), mlýn. **P.** bývalo samostatným statkem, kolébkou Časlavů z Podolí, kteří zvali se tak podle praotce Časlava, známého z r. 1452. K r. 1520 seděli zde Měděncové z Ratibořic, po Janu Podolském z Olbramovic (1504). Jan Měděnec prodal **P.** r. 1542 Zdeňkovi z Malovic na Chýnově. Týž sice r. 1544 směnčil podolskou tvrz za Dvoriště s paní Mandalenou ze Chřenovic; ale když ona některé podmínky splnití nemohla, vzal statek r. 1551 zpět a přivtělil jej trvale k Chýnovu. *Fr. Teplý.*

17) **P.**, ves t. na pr. bř. Jizery a na železniční trati Bakov-Turnov, hejtm. a okr. Turnov, fara Loukov, pš. Svijany — **P.**; 35 d., 268 ob. č. (1890), telegraf. stanice a mlýn a prádelna bavlny. Památné krvavou noční bitkou 26. čna 1866, jež Prusům uvolnila čáru pojizerskou. — 18) **P.**, obecne P o d o l, far. ves na pravém bř. Vltavy pod posvatým Vyšehradem, hejtm. a okr. Král. Vinohrady, pš. Pankrác; 110 d., 1854 ob. č. (1890), s Dvorci 187 d., 3515 obyv. č., 13 n., 6 ciz. (1900), starožitný kostel sv. Michála archanděla ze XIII. stol., šk. o 10 ř., průmyslová pokračovací škola, zastávka parníků, čtyři vápenice (v nichž se vyrábí též hydraulické vápno, zvané »podolské«, a portlandský cement), cihelna, továrny na dlaždice, falcované tašky z cementu, fermeže, oleje a tuky, čistírna peří, pražská a vinohradská vodárna. Hlavním zaměstnáním obyvatelstva je zelinářství a zahradnictví. Vyletní místo Pražanů. Osady okolo Vyšehradu náležely knížatům českým. **P.** v listinách poprvé se připomíná r. 1222; tehdy měla kapitola vyšehradská v **P.** dvůr a přivoz. Po bitvě na polích pankráckých (1421) měšťané Starého města vzali ve své vlastnictví ves **P.** s Dvorci popl., vinice, chmelnice a pole, jež dosud drželo probostství pražské a záduší vyšehradské. Roku 1547 Ferdinand I. konfiskoval **P.** a Dvorce měšťanům staroměstským a daroval obé klášteru zbraslavskému. Před r. 1600 klášter prodal **P.**, načež jmenuje se pánem gruntu vsí **P.** a Dvorců Jakub Granovský z Granova. (Strv. Pol. a škol. okres vinohradský, Praha, 1898, str. 128). — 19) **P. (Padolí)**, ves t., hejtm. Žamberk, okr. Rokytnice, fara Vel. Uhřinov, pš. Vel. Zdobnice; 31 d., 181 ob. n. (1890). — 20) **P.**, popl. dvůr, pivovar a lihovar t., hejtm. Benešov, okr. Vlašim, fara Hrádek, pš. Načeradec. Stávala zde tvrz, kdysi sídlo majetníků statku načerackého. Tvrz přeměněna na špejchar, který r. 1854 zbořen. — 21) **P. Bílé** viz Podol 5). — 22) **P. Vápené** viz Podol 6).

23) **P.**, ves na Moravě, hejtm. a okr. Boskovice, fara a pš. Letovice; 34 d., 180 ob. č. (1890). — 24) **P. (Kritschen)**, ves t., hejtm. a okr. Brno, fara Šlapanice; 148 d., 1007 ob. č. (1890), 3ř. šk. ob. a pokrač. hospod., fil. kostelík, pš., záložna a mlýn. Panství **P.** s Velešovicemi, Komárovem a Mokrou má 699 ha polí; náleží k němu zámek, dvůr

pivovar a sladovna, majetek král. dom. kapituly v Brně. **P** příslušelo ke klášteru zábrdovskému r. 1237, načež rozděleno bylo ve dva díly, z nichž jeden koupila kapitola sv. Petra v Brně, jiný drželi vladykové z Lelekovic. — Ves povstala ze dvou osad: Křičín (přípom. se r. 1386) a **P**, které se v XV. stol. spojily. Nedaleko stávaly zaniklé vsi V á ž a n a a Ž e l o v i c e. Nalezeny tu starobylé nástroje kostěné. — 25) **P**, ves t., hejtm. Dačice, okr., fara a pš. Jemnice; 208 d., 1111 ob. č., 57 n. (1890), hřbit. kostel sv. Jakuba. **P** jest předměstí města Jemnice. — 26) **P**, ves t. při řece Olšavě, hejtm. a okr. Uh. Hradiště, fara Derfle, pš. Kunovice; 112 d., 535 ob. č. (1890), ltř. šk., mlýn, vinařství a rolnictví. Ves trpí povodněmi. Připomíná se r. 1421, kdy byla majetkem kláštera velehradského. — 27) **P**, ves t., hejtm. a okr. Litovel, fara a pš. Buzov; 42 d., 322 ob. č. (1890). — 28) **P**, ves t., hejtm. a okr. Nové Město, fara a pš. Hor. Bobrová; 32 d., 163 ob. č. (1890). — 29) **P**, ves t., hejtm. a okr. Valašské Meziříčí, fara Loučka, pš. Bránky; 63 d., 380 ob. č., 3 n. (1890), ltř. šk. Deskový statek drží Otto Mesenský. — 30) **P**, ves t., hejtm., okr. a pš. Přerov, fara Domaželice; 32 d., 171 ob. č. (1890). — 31) **P**, ves t., hejtm. a okr. Tišnov, fara Lomnice, pš. Doubravník; 17 d., 114 ob. č. (1890). — 32) **P**, předměstí Mor. Budějovic t., hejtm. Znojmo; 109 d., 693 ob. c., 48 n. a 7 jině nár. (1890). — 33) **P** H r u b é n. V e l i k é (*Gross-Poidl*), ves t., hejtm. Zábřeh, okr. a pš. Mohelnice, fara Vyšehoří; 41 d., 263 ob. n. (1890). — 34) **P** M a l é, P o d o l i č k o (*Klein-Poidl*), ves t., hejtm. Zábřeh, okr. a pš. Mohelnice, fara Vyšehoří; 23 d., 158 ob. n. (1890).

35) **P**, ves ve Slezsku, hejtm. a okr. Opava, fara a pš. Hradec u Opavy; 132 d., 1018 ob. č., 157 n. (1890), na hřbitově kaple sv. Jakuba s hrobkou potomků rodiny Lichnovských; 4tř. škola a útulna pro sestry III. řádu sv. Frant. Seraf. s industr. školou, pila a dva mlýny (1 uměl.). K obci náležejí skupiny chalup u Kajlovce a za mostem.

Podolí (rus. *Podolja, Podoljskaja zemlja*) nazývá se rozsáhlé území v porčí Dněstru a již. Bugu v Rusku. V IX. a X. stol. žili zde slovanští Uliči a Tiverci, kteří potom kočovníky sem přistěhovalými zatlačeni byli na západ a severozápad a snad se s nimi i smísili. **P** nemělo svých knížat; v polovici XIII. stol. dobrovolně se podrobilo Tatarům, v pol. XIV. stol. zavládli zde litevští knížata Koriatoviči, r. 1393 opanoval **P** Vitovt, jenž přijal jméno velkého knížete litevského. Potom svařili se o ně Poláci a Litevci až do Lubelské unie (1569), kdy **P** připadlo k Polsku. Při prvním dělení Polska (1772) dostala se menší (západní) část **P** po řeku Zbruč Rakousku, ostatní **P** r. 1795 Rusku, kteréž z něho a z vojvodství bralavského utvořilo Podolskou gubernii.

Podoliby, ves v Čechách, hejtm. a okr. Nový Bydžov, fara a pš. Vel. Petrovice;

44 d., 229 ob. č. (1890), ltř. šk. Bývaly samostatným zbožím.

Podolíčko, viz Podolí 34).

Podolince (něm. *Pudlein*, mad'. *Podolin*), městečko v Uhrách na Popradu a želez. dráze Velká — **P**, jedno ze 16 svob. býv. korun. měst v župě spišské, s 1634 obyv., z nichž jest 667 Slováků, 890 Němců, 73 Maďarů (1890); sídlo okr. soudu, pošty, telegrafu, má řím. — kat. kostel, zámek, piaristickou kolej s gymnasiem, pěstování konopí a výrobu lněného oleje. Na blízku lázeňské místo V i š n i R u s b a c h. Boleslav Stydlivý daroval (1244) Jindřichovi, fojtovi vsi Podola, právo ves **P** přeměnit na město s právem německým, král Václav II. (1292) vysadil městu některé důchody, král Sigmund vřadil **P**. (1412) mezi svobodná města, kteréžto výsady však město neužilo; ještě téhož roku s jinými městy zastaveno králi polskému. Jiří Lubomirskí, vojvoda krakovský a starosta spišský, založil zde (1640) kolej piaristickou.

Podolinskij Andrej Ivanovič, básník rus. (* 1806 — † 1886), pocházel z Kijeva a byl vychován v universitním šlechtickém pensionátě v Petrohradě. Básně jeho, tištěné v různ. časopisech, těšily se v době Puškinově značné popularitě pro zvucnou formu a zajímavý obsah. Jmenovitě *Div i Peri* a *Smert' Peri*, napsané v duchu T. Moora, došly největší obliby. Sebrané spisy jeho vyšly s názvem *Pověsti i melkija stichotvorenija* (Pet., 1837) a Ustrjalov vydal r. 1860 po druhé jeho básně, jež však netěšily se již úspěchu jako u kroužku Puškinova. Náleží k přidruženějším básníkům doby Puškinské.

Podolsk, újezdné ruské gubernie moskevské při ř. Pachře, má 3808 ob. (1897), 2 pravosl. chrámy, měšťanskou, farní a 2 ob. školy, zemskou nemocnici, městkou obecní banku, 2 spořitelny, výrobu zboží zlatého, stříbrného a koženého, obrazů a cementu. — P o d o l s k ý ú j e z d leží v jižní části gubernie po ř. Moskvě a jejich přítocích na ploše 2458,7 km². Severní jeho část jest dosti pahorkatá, naproti tomu na jz. a jv. prostírá se rovina, místy velmi nízká. Půda jest hlinitá. Újezd přísluší k úvodí Moskvě, pouze na již. jeho kraji teče ř. Lopasňa, přít. Oky. Jezer není, močály jsou nepatrné. Lesy jsou listnaté i jehličnaté, v poslední době silně ubývá. Obyvatelův jest 82.610 (1897), jsou to téměř vesměs pravoslavní Velkorusové, škol jest 68, nemocnice 4, chudobince 2. Zemědělství jest v poslední době v úpadku, za to rozmáhá se činnost průmyslová, a to jak domácí, tak i tovární. Závodů průmysl. jest 33 s 3814 děl. a roč. výrobou za 2,841.165 rub., mezi nimi 9 vápenic a cementáren, 1 strojárna a železolitárna, 3 továrny na sukno atd. Závodův obchodních jest 322, újezdem projíždí trať moskevsko-kruské železnice.

Tšr.

Podolská gubernie, jedna z jihozáp. gubernií Ruska, mezuje na z. s Haličí, při čemž v délce 180 km tvoří hranici ř. Zbruč, levý přítok Dněstru, na s. s gubernií volyn-

skou, na vých. s gub. kijevskou, na jv. a j. s gub. chersonskou a na jz. s gub. bessarabskou, od které jest oddělena ř. Dněstrem. Plocha její měří 42.018,5 km^2 , p o v r c h o v ý r á z jest velmi rozmanitý hlavně následkem četných údolí říčních. Celkem gub. tvoří zvýšené plateau, sklánějící se mírně od sz. k jv. a prostoupené četnými i hlubokými říčními dolinami, které prodlužuje se na s. do gub. volyňské, na sv. do kijevské a na záp. splývá se zvýšeninou haličskou, avšak s Karpatai nesouvisí ani horopisně ani geologicky. Nejvyšší body jsou na sz. v újezdě proskurovském (357 m n. m.), letičevském (359 m n. m.) a litinském (335 m n. m.). V hlubokých údolích řek půda snižuje se na 120 m n. m. Jižní část' gub. při Dněstru a jeho přítocích jest celkem více rozryta a rozčleněna než část' severní. V újezdě kame-necko-podolském táhne se pásmo příkrých pahorků zvané h o r y M i o d o b o r s k é. — Celá gub. přísluší k ú v o d í Dněstru a Bugu. Dněstr náleží sem v délce 443 km od ústí ř. Zbručé až k ústí Jagorlyka, tvoří přirozenou hranici s gub. bessarabskou a je v celé délce splavný. Důležitější jeho přítoky jsou: Zbruč, Smotrič, Ušica, Kaljus, Ljadava, Murafa a Jagorlyk, vesměs nesplavné. Bug teče gubernií v délce 542 km , není splavný a teče zvolna břehy močalovitými. J e z e r v gub. není, z m o č á l ů největší prostrá se při řece Volku v új. proskurovském; v údolí Bugu a jeho přítoků jest mnoho rybníků. — P ů d a jest většinou černozemí a vesměs úrodná, pouze v új. letičevském jest hlinitá a písčítá a na jihu gub. misty vápenitá. — G e o l o g i c k é složení jest velmi rozmanité. Při Bugu a některých jeho přítocích vyskytuje se žula, v hlubokém údolí Dněstru a jeho poboček jsou vrstvy silurní a křídové, největší část' gub. pak pokryta jest miocénem. Z u ž i t e č n ý c h nerostů vyskytují se stavební kameny, sádra, lithografický kámen a j. — P o d n e b í jest teplejší než ve většině ostatního Ruska evropského. Nejtepleji jest v údolí Dněstru, kde může provozovati se i vinařství, kdežto na náhoří na z. a v. jest mnohem chladnější, tak že na př. v Kamenci při Dněstru jest průměrná roční teplota +8,6°C, kdežto ve Volkovincích na náhoří jest jen +6,8 °C. Srážek padá zde dosti, avšak ne každým rokem, nejvíce dešťů bývá na jaře, roční jejich výše činí do 61 cm . K v ě t e n a a z v í ř e n a nevykazují žádných zvláštností, lesy jsou téměř vesměs listnaté. — O b y v a t e l ů v jest 3,031.513 (1897), t. j. 72 na 1 km^2 . Mezi nimi převládají Malorusové (80 %), Židů jest 13,3 %, Poláků 4 %, dále je zde 22.061 Rumun, 7322 Mazurové, 2864 Němci, 244 Češi a 277 jiné národnosti. Podle n á b o ž e n s t v í jest 74 % pravoslavných, 5 % rozkolníků, 6 % katolíků, 13,3 % židů, 1,4 % evangelíkův. Chrámů pravoslavných jest 1645, klášterů 11, katol. kostely a kaple 202, evangelické chrámy 4, mečeta 1, synagog 89 a židovských modliteben 431. Osad jest 1716, z nich měst 17, roční přírů-

stek obyvatelstva činí 2 %, cizinců je 9986. — R. 1896 bylo v gub. všech škol kromě židovských 1762, mezi nimi 3 chlapecká gymnasia, 1 dívčí, reálná škola, dívčí progymnasium, kněžský seminář, 4 duchovní školy chlapecké a 2 dívčí atd. Všechných žákův jest 88.783, t. j. 1 žák na 34 obyv., proti r. 1887 počet žáků téměř se zdvojnásobil. Veřejných knihoven jest 5. N e m o c n í c jest 163 v 1629 lůžky, téměř v každém městě jest chudobinec a opatrovna, mimo to jest v gub. řada dobročinných zařízení a společností. — Hlavním zaměstnáním obyvatelstva je z e m ě d ě l s t v í. Orná půda zaujímá 2,836.737 ha , louky a pastviny 235.096 ha , lesy 467.912 ha a ostatní užitková půda 263.479 ha . Průměrná roční žení činí: 3,2 mill. hl žita, 4,7 mill. hl pšenice, 1,5 mill. hl ječmene, 4,3 mill. hl ovsa, 0,5 mill. hl pohanky, 0,4 mill. hl prosa, 1,3 mill. hl kukurice, 0,2 mill. hl hrachu, 1,1 mill. hl bramborů, 28 mill. q cukrovky. Sena klidí se ročně do 12 mill. pudů. — Bohata jest gub. ovocnými sady, zvláště na březích Dněstru, mezi Chotinem a Jampolem, ačkoliv o v o c n á ř s t v í jest proti dřívějšímu v úpadku. Úhrnem ovocné zahrady zaujímají 39.790 ha plochy, i pěstují se hlavně jablka, hrůšky, švestky, ořechy, višně a třešně, méně broskve a meruňky. Po zahradnicku pěstují se i jahody a maliny. Silně v poslední době se rozvíjí v i n a ř s t v í, zvláště v új. baltském a olgopolském, vinice zaujímají 483 ha a roční výtěžek vína jest 32.547 hl proti 2337 hl v r. 1885. Z e l i n á ř s t v í provozuje se většinou v okolí měst, zahrady zelinářské měří úhrnem 141.361 ha , pěstují se velikou měrou melouny, dýně, okurky, zelí atd. S ovocem a zeleninou provozuje se rozsáhlý obchod, tak že z jediného novoušického újezdu vyváží se jich roč. do 300.000 pudů. V tomto újezdě jest také rozšířeno pěstování tabáku, jehož sbírá se ročně 308 t . V rozkvětu jest rovněž i včelařství, zvláště v új. proskurovském, baltském a novoušickém, úlů jest 87.299 a těží se ročně 291.750 kg medu a 86.460 kg vosku. — D o b y t k a se počítá: 476.951 kůň, 564.306 skotu, 738.483 ovcí, z nichž 47.603 s jemnou vlnou, 427.477 vepřův a 8726 koz, hřebčinců jest 43, mezi nimi veliký státní hřebčinec. — Domácí p r ů m y s l zaměstnává do 6000 osob s roční výrobou do 1/2 mill. rublů, zvláště důležitá jest výroba kožichův, obuvi, zboží koženého, hliněného a dřevěného. Závodů průmyslových jest 5171 s 28.501 děl. a roč. výrobou za 37,945.010 rub., mezi nimi jest 46 cukrovarů, 83 lihovary, 4156 mlynů, 40 továren na sukno, 68 na zboží kožené, 27 mydláren, 18 svíčkáren, 17 pivovaru, 11 továren na tabák atd. — Každým rokem vzrůstá o b c h o d gub. Obchod vnitřní soustředíuje se na 32 výročních trzích, jejichž obraty dosahují 5 1/2 mill. rublů. S okolními guberniemi a s cizinou jest p. g. v obchodních stycích po železnicích a zvláště po řece Dněstru, na kterém jest 32 přístavův. Do ciziny vy-

vází se zboží za 2 mill. rub. a dováží z ciziny za 1 mill. rub. Hlavním předmětem obchodu jest pšenice, oves, mouka, cukr, lih a kůže. Železnice měří 698 *km*, silnice 3300 *km*, takže pro čilý obchod gubernie jest zvláště železnic citelý nedostatek. — Hlavní obchodní místa jsou: Kamenec-Podolsk (zároveň město gubernské), Mogilev a Balta. — Gubernie dělí se na 12 újezdův. *Tšr.*

Podolsko, ves v Čechách na pr. bř. Vltavy, hejtm. a okr. Písek, fara Krásovice, pš. Bernartice; 20 d., 133 obyv. č. (1890), mlýn s pilou a hájovna; přes Vltavu vede železový most.

Podolský z Olbramovic viz Dvořecký z Olbramovic.

Podolský z Podolí Šimon, měštiněn pražský a měřič zemský v království Českém (*1562, nejspíše v Praze). Ve 13 letech dostal se do domu Matouše Ornysa z Lindberka, měřice zemského, jemuž vypomáhal v rozličných měřeních. Zda navštěvoval nějaké vyšší učiliště nebo jen prakticky měření u M. Ornysa se vycvičil, neznámo, ale bezpochyby po jeho smrti přejal po něm úřad měřice zemského. Po shoení zemských desk (1541) a poněvadž za jeho času mnozí zeměměřičové chybně vyměřovali, žádal sám za tou příčinou sněm zemský, by tento ustanovil nové míry zemské. Sněm český vyřídil po šesti letech (1615) žádost jeho a poručil prý P-kému, »aby on sám, co se dosud v ústním podání o mírách zachovalo, sebral a srozumitelně o důležité věci té pojednal«. P. vyhověl přání sněmu a dohotovil spis r. 1617 (ruk. v univ. knihovně pražské), jenž vyšel později tiskem pod titulem *Simona P-kého z Podolí, J. M. cíš. geometra, toho času měřice zemského u král. Českém, o mírách zemských, a vysvětlení, od kterého času míry a měření zemské u království Českém svůj začátek mají* (Praha, 1683, nákladem Samuele Globiče z Bučina, měřice zemského, též něm., předmluva má 5 str. a další 19 str. v 8°, po druhé v Král. Hradci, 1828, skrze Devotyho). V předmluvě P. dokazuje důležitost měřictví a počtů vůbec a dále rozděluje spis na 4 díly, z nichž ve třetím nadepsaném »O měřích zemských, kterýchž se po shoení desk zemských v království tomto posavad užívalo a užívá a jak jim od každého rozumino býti má« vykládá, že zemské míry základem jest pražský loket (v. t.). R. 1601 P. koupil na Novém městě Pražském dům řečený Reimhof a erb i přídomek měl spolu s rodinou Fruveinův z Podolí (v. t.). Srv. časopis »Živa« na r. 1864, str. 332 sl.

Podolšany, Podůlšany, ves v Čechách na Opatovickém kanále, hejtm. a okr. Pardubice, fara Ždánice, pš. Bohdaneč u Pardubic; 26 d., 312 obyv. č. (1890), fil. kostel sv. Mikuláše (dosud dřevěný). Připomínají se r. 1142 mezi zbožím kláštera sedleckého. R. 1421 Královéhradečtí na výpravě proti klášteru opatovickému utrpěli tu velikou porážku od král. vojsk.

Podonipti viz Kefisos 1).

Podophrya Ehrbg., prvok z třídy nálevníků ze skupiny *Suctorio*, z čel. *Acinetidae*, má tělo nahé, zpravidla vejčité, opatřené jednoduchým stonkem. Ssací rourky jsou sestaveny do svazečků. Jádru jest dvojitý, contractilních vacuol několik. Množí se příčným dělením nebo zmoženým vnitřním pučením a dle Maupasa též partiální konjugací. Jest několik druhů, žijících v sladkých vodách, usazených na mechovkách a zvláště často na Paludinách. *MBbr.*

Podophyllum L., noholist, rod rostlin z čel. dřšťálovitých (*Berberidaceae*) obsahující víceleté byliny oddenku plazivého, listů štítovitých dlanitolaločnatých a květův ojedinelých konečných. Kalich jest korunovitý, 3—6listý, a koruna 6—9plátečná. Tyčinek jest tolik nebo 2krát tolik jako plátků, prostých, s prašníky pukajícími se 2 podélnými šterbinami. Semeník ukončený krátkou čnělkou a štítovitou bliznou obsahuje mnoho vajíček v několika řadách a dorůstá v mnoho-semenou bobuli nepukavou. P. roste dvěma druhy na Himaláji a v Sev. Americe. Tuto daří se ve vých. státech od zálivu Hudsonského až do Floridy *P. peltatum* L., jehož oddenek jest officinální. *Děd.*

Podoski: 1) P. Gabryel Jan (*1719—†1777 v Marseille), arcibiskup hnězdenský, syn Mikuláše P-kého, vévody plockého. Studia theologická a právníká konal v Římě, hodnosti doktora veškerého práva nabyl na akademii krakovské. Do stavu duchovního vstoupil po vůli rodičů, necitě k němu povolání. Kníže Michal Czartoryski doporučil jej ministru Brühlovi, s jehož podporou byl zvolen r. 1743 od kapituly hnězdenské na tribunál korunní; r. 1763 zvolila jej opět kapitula krakovská na týž úřad. Za bezkráloví přidržel se rodu Saského, vystupoval jako nepřítel Stanislava Augusta a měl velikou účast v konferenci Radomské. R. 1767 stal se arcibiskupem hnězdenským a primasem. Tehdy rozvinul řadu intrik, pro které byl konečně nucen zemi opustiti. Zbyla po něm řada dokumentů historických, které vydal Kaz. Jarochowski pod titulem: *Teka Gabryela Junoszy P-kiego* (Poznaň, 1854—62 ve 4 sv.). *AZ*

2) P. Franciszek, spis. pol., bratr před., byl starostou bobrovnickým, kastelánem ciechanovským, r. 1779 stal se kastelánem mazoveckým, kteroužto hodnost složil po dvou letech. Vydal tiskem: *Opisanie strategatów i bitwów Greków i Rzymian od Fontyna napisanych* (Varš., 1780); *Pamiętki Miss Sidney Bidulf* z franc. (t., 1786); *Wyborna zdania i myśli* (t., 1787); *Charaktery czyli przymioty z Teofrasta* (t., 1787); *Poemata moralne i krytyczne z angielskiego Popa* (t., 1787); *Rozmowy wielkich królów i sławnych mężów z powieściami przez Felonona* (t., 1787); *Don-Kichot Cervantesa* (překl. z franc.). *AZ*

Podospermum DC., nohoplodec (něm. *Stielsame*), rod rostlin úborovitých (*Compositae*) ze sekce *Semiflosculosae* a z podčel.

Scorzoneraceae, obsahující byliny 2- i víceleté, téměř 5 dm vysoké, jejichž úbor má střešovitý zákrov a vesměs jazykovité žluté koruny. Nažka, na konci nezúžená a chmýřím ze spletených vláken složeným ukončená, opatřena jest u spodiny tlustším mozelem (nohou), jenž objímá pupek nažky. Na suchých mezích, rolicích a j. roste v Čechách portizna *P. laciniatum* DC. (= *Scorzonera* L.), n. dřipatý, a *P. Jacquianum* Koch (= *Scorzonera* Celak.), n. Jacquinův. Vápencová navší horního Elsassu obývá *P. calcitrapifolium* DC.

Podostachys Marion, rod předvěkých rostlin jednoděložných z útvaru třetíhnohého, řazených do čeledi *Centrolepidaceae*. EBr.

Podostemaceae, nehonitcovité, čeled' rostlin prostoplátěčných z řádu *Hystero-phyta*, obsahující zvláště výrazné byliny podobné dílem chrástatým mechům jatrovkovitým, dílem chaluham a rostoucí na dně tekoucích vod, kdež buď se plazí nebo vzplývají. Listy jsou buď drobnoučké šupinovitě, nebo větší laločnaté, zpeřenodílné n. vidličnatodílné, nebo mnohonásob složené a pak velmi útlé a záhy prchající. Nepatrné kvítky jsou buď ojedinelé nebo chumáčené, obok jaké n. l. pohlavní, podepřené různotvarými listeny a buď bezobalné neb opatřené 3 až 5dílným okvětem. Tyčinek jest 1 i mnoho a pestík svrchní, 1—3pouzdrý, dorůstající ve mnohosemenou tobolku. *P.* obývají asi 100 druhů horká pásma Ameriky, Afriky a Asie, náležejícími rodům *Hydrobryum* Endl., *Mniopsis* Mart. et Zucc., *Lacis* Lindl., *Podostemon* Mich. a j.

Podostev, zool., viz Cejnové.

Podozamites Fr. Braun (emend.), rod předvěkých rostlin nahosemených z čel. *Cycadaceae* (odděl. *Zamiteae*), velice rozšířených v rhaetu, juře a spodní křídě, ano zabíhajících i do svrchní křídě, do cenomanu. Listy upomínající na listy rodu *Zamia* a *Ceratozamia* jsou dlouhé, jednoduše zpeřené, s listky hustě postavenými, střídavě přisedajícími, pěkně v levo a v pravo hlavního žebra rozloženými, vejčitými, podlouhle kopinatými až široce čárkovitými, přisedlými na hlavní žebro listové basi buď jen malounko zúžené nebo v krátký řapík staženou. Nervatura listků skládá se z hojných, hustě souběžných, slabě vidličnatě dělených a jemných žilek až do špičky zabíhajících. Prof. dr. J. Velenovský popsal a vyobrazil u nás v bohatě ilustrované práci »Die Gymnospermen« celou řadu krásných druhů křídových z českých vrstev peruckých, zejména z plastických jílů u M. Chuchle a z lupků u Bohdánkova, a doplnil ji v pozdějších pracích ještě nálezy novými.

Podpažník, část' brně čili brnění, kryjící bojovníkovo nadloktí. (Srv. Brůň). FM.

☉ **Podpěra** Josef, botanik čes. (* 1878 v Jilovém u Prahy). Studoval gymnasium v Ml. Boleslavi, universitu v Praze. Od r. 1902 jest demonstrátorem botan. ústavu c. k. české university. Zabývá se botanickou systemati-

kou a geografii. Kromě výzkumu Čech (hlavně bryologického) podnikl podporou rak. ministerstva kultu a vyučování r. 1900 botanickou výzkumnou cestu do již. Bulharska. Napsal: *Bryologické příspěvky z Čech východních* (»Věst. Kr. č. spol. nauk«, 1898); *Bryologische Beiträge aus Südböhmen* (t., 1899); *Monografické studie o českých druzích rodu Bryum* (»Věst. České akad.«, 1901); *Einige Bemerkungen zur geographischen Verbreitung der Laubmoose in Mitteleuropa* (Englerovy »Jahrbücher« 1902). Vedle toho mnohé referáty do cizích revui a drobnější práce rázu floristického.

Podpínka: 1) *P. ve stavit*, tolik co podvlak (*Unterzugsbalken*), značí trám, kterým se podporuje trám jiný příčně na něm uložený. Přírubná délka vrchního trámu tím se pulí, čtvrti atd., vůbec se umenšuje, čímž vrchní trám stává se únosnější. Sp.

2) *P. podpěnka*, *podpěna*, *podpruh*, *popruh*, *nanhoze plateni* ze šňůr, řidčeji řemen, na připevnění sedla na koně nebo jiné zvíře nesoucí jezdecké nebo nákladý. U sedel anglických bývají vždy *p-ky* z popruhu 2, na obou koncích s přezkami, které ležice jedna na druhé zatknou se do řemenů u sedla. Generálové rak. — uh. mají *p-ky* rudé. FM.

Podpláčení (*corruptio*, *crimen baratariae*, *Bestechung*) jest takový trestný čin, při němž někdo úřední osobu darem nějakým svéstí hledí ke zneužívání moci úřední (ke stranictví nebo k porušení povinnosti úřední). Skutek takový jest podle zákl. trest. zák. z r. 1852 obyčejně přestupkem (dle § 311); byl-li však úředník ten soudce civilní nebo trestní neb státní zastupce, nebo šlo-li o propůjčení služby nějaké aneb o rozhodování v záležitostech veřejných, jest skutek zločinem (§ 105). Poněvadž již pokus svádění prohlášen jest za zločin dokonáný (§ 105), není pokus v tomto případě možný. Byl-li dar dán za tím účelem, aby úředník konal úřad dle povinnosti, není tu ani zločin (§ 105), ani spoluvina na zločinu (§ 104). — Latinským výrazem *barataria* (franc. *baraterie*), kterým bývalo označováno podpláčení, rozumí se nyní v řeči námořníků všeliké podvodné jednání kapitána a lodního mužstva na škodu pojist'ovny nebo vlastníka lodí.

Podplukovník (rus. подполковникъ, franc. *lieutenant-colonel*, ital. *tenente colonnello*, něm. *Oberstlieutenant*), státní důstojník stupně středního mezi plukovníkem a majorem, se kterýmž většinou mívá stejné velení a zaměštnání, výjimkou velí pluku. Ve vojstě rak.-uh. je zveřejněn dvěma hvězdičkami po každé straně límce zlatem nebo stříbrem přemovaného. FM.

Podpona č. *п р е п о н а* (řec. *hypotenusa*), v pravouhlém trojúhelníku strana ležící proti úhlu pravému na rozdíl od obou stran ostatních, t. zv. odvěsen (řec. *katheta*).

Podpor, v tělocviku, opření těla rukama o nářadí.

Podpory, v trest. právě, viz *Administracula*.

Podprsník, podpružník, v. *Martingal*.

Podpůrčí list (*Sicherstellungsbrief*) nazýván byl v právě českém list, kterým někdo od dlužníka nebo rukojmě nebo jiné osoby žádan byl za ručení se slibem, že mu z toho nevzejde žádná škoda.

Podračky i **Podražek**, ves v Čechách, hejtm. a okr. Vys. Mýto, fara a pš. Choceň; 17 d., 70 ob. č. (1890).

Podrassnitz viz Podražnice.

Podráždění viz Excitace.

Podražec: 1) **P.**, bot., viz *Aristolochia*.

2) **P.**, v myslivosti, čtvercová síť na rámu napjatá, sloužící k chytání bažantů, někdy i koroptví tím způsobem, že nad zásepem vyzdvížená příkryje zobající ptáky, když se podstavec podtrhne, tak že uniknoui nemohou. *črn.*

Podražčka viz Pivovarství, str. 820 a.

Podražek viz Podračky.

Podražnice (*Podrassnitz*), ves v Čechách, hejtm., okr., fara a pš. Horš. Týn; 29 d., 10 obyv. č., 157 n. (1890), panská obora a popl. dvůr.

Podřep, v tělocviku, mírný dřep.

Podřezov, osada v Čechách, hejtm. a okr. Rychnov n. K., fara a pš. Vamberk; 16 d., 89 ob. č. (1890).

Podrinje nazývá se v království Srbském severozáp. kraj na pr. bř. řeky Driny, jež rozdělen jest na 3 okresy (azbukovický, jaderský a radjevinský) a má na 3551 *km*² 190.572 ob. (1895). V již. části jest kraj tento hornatý a chová v sobě ložiska rud (olova, antimonu, mědi, železa), část severní jest úrodná rovina, omezena ř. Sávou. Sídlem kraj. náčelníka a soudou jest Loznica.

Podřízenost, subordinance, z lat. franc., angl. a něm. *subordination*, it. *subordinazione*, jest důležitou povinností vojenskou, která víže každého příslušníka vojska od nejnižšího až do nejvyššího, aby pokorně a odaně se podroboval každému rozkazu-pokud tento se nepříčí přímo zákonům a předpisům přísahané věrnosti — představeného ať stupně vyššího nebo i stejného, když rozkazující je třeba jen o den v pořadí starší, nebo ať mladší, přece za představeného ustanovený; aby rozkaz plnil svědomitě podle nejlepšího umu, dále aby představené a vyšší ctil nejen předepsaným pozdravem, nýbrž i smýšlením a slovem. **P.** je podobna kázní čili disciplíně, s níž úzce souvisí. **Porušení p-i** je vojenský zločin, jehož se dopouští příslušník vojska, který odpirá představenému povinnou poslušnost, neplní jeho rozkazů, hrubě se na něho osopuje a náležitě pocty mu neprokazuje. Zločin je těžší, když byl spáchán přímo ve službě nebo dokonce v době války před nepřitelem a když se zprotivuje proti představenému násilím. Porušení **p-i** podléhá značným trestům, v lehčích případech disciplinárním, v těžších 1—5letému žaláři, ba i trestu smrti, to když se stalo před nepřitelem, — vznikla-li z neposlušnosti vojsku škoda, — neb ozbrojenou rukou s úmyslem představeného poraniti neb usmrtiti. *FM.*

Podrost, nižší a slabší stromovi ve vyšším porostě, zápojem zastíněné a v zrostu zdržované, které ponejvíce jako zakmělé při průběrech bývá vysekáváno. — **P.** v mýtné kmenovině při jejím zmlazování vzrostlý ze semen přirozeně neb uměle zasetych, po změnění této, vypěstuje se pak jako hlavní porost. *črn.*

⊗⊗**Podruh**, kdo ve vsi v cizím domě v podnájmu bývá a nemaje polí ni chalupy živi se jen prací rukou svých.

Podruhlí, **Podruchlí**, ves v Čechách, hejtm. Blatná, okr. Březnice, fara a pš. Bělčice; 31 d., 176 ob. č. (1890). Připomíná se k r. 1228.

Podryvák (*grubber*) viz *Hospodářské stroje*, str. 661 a.

Podsebití (fr. *machicouls*, *moucharabys*) jsou ve hradebnictví hlavně středověkém branné pavlače čili pavlany, úzké zděné výstupky ze hradebních zdí, zejména nad branami na obranu vchodu a paty zdi, ke kterým by nebylo lze působiti střelami. **P.** spočívají na krakorcích, mají podlahu místy prolomenou nebo nemají podlahy vůbec, aby těmi mezerami mohly býti pouštěny a metány kameny, klády a litý roztavené olovo, tekutá smůla, vařící voda, horký olej na účel čili nepřátele, hromadící se ve příkopě u paty zdi nebo na mostě pod branou. Znamení úspěch těchto **p.** zavalď příčinu rozšíření je podél celého objemu zdi. **P.** musila býti úzká, aby střelci postaveni za nimi mohli přistaviti se co nejbliže ke zdi a střeliti z mezer čili mezizubí mezi cimbuřími a z průstřelnic ve zdi. *FM.*

Podsedek, též **podsedník** (*subses*, *Hintersasse*), nazýval se ve starém právě českém menší rolník, vesničan totiž s chalupou a menší výměrou polí než sedlák. Výraz ten odpovídá dnešním termínům *chalupník*, resp. *domkář* a *baráčník*. Někde se říkalo místo **p.** též *zahradník* a *zahoník*. Také v Polsku říkalo se menšímu rolníku *zagrodnik*. Výrazem **p.** bývala mimo to označována i živnost **p-dkova**.

Podsedice, ves v Čechách, hejtm. Litoměřice, okr. Lovosice, fara Dlačkovice, pš. Třebenice p. Košťálovem; 83 d., 286 ob. č., 150 n. (1890), popl. dvůr, parost. lihovar, parní mlýn a tu a v okolí naleziště proslulých českých granátů. Stávala zde tvrz.

Podsedník viz **Podsedek**.

Podscheplitz viz Počeplice.

Podscherad viz Počeradce.

Podsň viz Podloubí.

Podsívací seč, **semenní seč**, při přirozeném zmlazování lesů první pořídnutí mýtné kmenoviny vyporážením jednotlivých stromův, aby v řídkém obrostu působením světla a tepla na prosvětlené koruny zplozeno bylo více semen a z osetí pak vyvinul se podrost jako budoucí mlazina. *črn.*

Podskalí, ves v Čechách po obou bř. Vltavy, hejtm. Písek, okr. Mirovice, fara Těchnice a Klučnice. pš. Orlík; 27 d., 215 obyv. č. (1890), na Vltavě přívoz a žulové

lomy. Nade vsí mezi Vltavou a Hradeňským potokem prostírá se památné předhistorické hradiště, ještě dnes na 400 m dlouhé, zv. »Hradeň« nebo »Hradiště«, r. 1880 objevené.

Podsněžník, bot., viz *Galanthus*.

Podsrp, také Sv. Marie, far. osada v Čechách, hejtm., okr. a pš. Strakonice; 6 d., 35 obyv. č. (1890), kostel P. Marie Bol. a 2tř. šk.

⊗**Podstát**, Podštát, Podštát (lépe Potstát, Potštát, *Bodenstadt*), město na Moravě, v hejtm. a okr. hranickém, má 218 d., 64 ob. č., 1488 n. (1890), far. kostel sv. Bartoloměje (od r. 1408 far.), 4tř. šk., finanční stráž, četn. stanici, pš., telegraf, továrnu na hedvábné zboží a stuhu, pivovar a týd. a výroční trhy. Svěrenský statek P. s Liptani má 2041,18 ha půdy; náleží k němu dvůr, pivovar, pálenka a cihelna, majetek Artura říš. hr. Des Fours-Walderode. K městu přísluší několik samot a má malebné okolí. P. jest východistěm hrabat Podstatských-Liechtensteinů.

Podstata (lat. *substantia*) jest myšlený trvalý podklad věcí. Jako s jednotlivými věcmi spojujeme pojem p-ty, myslíme si nějakého nositele zřetelných vlastností, tak mluvíme i o základě veškerenstva jako p-tě světa. P. jest čelný pojem metafyzický a podle toho, jak pojem ten se určuje nebo pokládá-li se za neurčitý, rozcházejí se i směry filosofické. (Viz *Accidens a Metaphysika*.)

P. konkursní viz *Konkurs*, str. 713 a.

Podstatná jména viz *Substantiva*.

⊗**Podstatný** Josef, filolog čes. (*23. břez. 1841 v Březnici na Pisecku). Vystudoval gymnasium v Pisku, universitu v Praze, působil při gymn. litomyšlském, klatovském, jindřichohradeckém, potom r. 1870 po odchodu benediktinů emauských z gymn. klatovského stal se prvním ředitelem světským na gymnasiu tomt. R. 1889 přeložen do Ml. Boleslavě, kde jako ředitel dosud působí Mimo články kritické a exegetické v »Listech filolog.« a »paedag.«, v program-mech gymn. klatovského (*Stručná kronika ústavu od r. 1864 až dosud*, 1881; *K Tacitově Germanii*, 1885) a mladoboleslavského upravil samostatně: P. Ovidia Nasona *Vybrané básně* (Praha, 2. vyd. 1888); P. Vergilia Marona *Vybrané básně* (Klatovy, 1882); *Chrestomathia Ciceroniana* (t., 1891); *C. Salustii Crispi Bellum Catilinae et bellum Jugurthinum* (Ml. Boleslav, 1894). R. 1889 stal se čestným měšťanem klatovským.

Podstatský (lépe Potstatský) z Prusinovic, příjmení staromoravské rodiny vladycké, jejížto prvotní erb byl stříbrný jelení roh na modrém štítě, později dva danělové rohy (erb na Moravě rozšířený. — Viz »ČMM.« XVII. 95). Předkem jejich byl snad Jeneč z Šumberka (1281), jiným snad Sezema roku 1349; jistě to lze říci o bratřích Jetřichovi (1355—86) a Mladotě (1358—65), z nichž onen držel Ponicice, Švaby, Jaroslavice a Prusinovice, ale

později část svého dědictví prodal. Snad byl bratrem jejich Dobeš, farář v Bilavsku. Po Mladotovi zůstala dcera Adlička, která r. 1381 spojila se s Tasem a Sezemou z Prusinovic. Tas držel Prusinovice koupiv r. 1386 díl Sezemu a od r. 1408 byl také pánem na Potstátě. Žil ještě r. 1417, avšak roku 1426 drželi Potstát synové Václava, Mladota, Jan a Hynek. Kromě něk. příp. se také bratr Prokop (1437—66). Potstát držel napřed Jan (1437) a pak Hynek (1453). Mladota koupil (1437) Tršice, které se dostaly pak dceři Markétě, manž. Bohuslava z Kokor. Prokop držel napřed Rymnice (1453), Količin a Žakovice, avšak prodal (1453) Šišmu a (1464) Prusinovice. Synové Václav a Jetřich drželi po něm všechna zboží, Václav zejména Žakovice, jež r. 1482 prodal. Jetřich drže Potstát, Količin a Rymnice v l. 1506—31 přikoupil drahé vesnic (zejména Buchlovice, Tršice, Dol. Mostěnice a Žeravice). O ta zboží podělili se synové Prokop, Hynek, Tas, Jan, Václav st., Václav ml., Mladota, Žibřid a Albrecht. Stálé potomstvo měli Jan a Václav ml. Prokop máje část Potstatu, Rymnice a Žeravice odprodal sice něco (1536), ale získal Buzov, Žadlovce a r. 1557 Jevičko (†1560, manž. Kateřina Krop. z Nevědomí †1564). Synové jeho byli Jetřich, Jan (na Žeranovicích a Rymnicích; tyto po něm dědila dcera Barbora, manž. Václava Nekše z Landeka), Jindřich (na Buzově a Žadlovicích, jež oboje prodal), Prokop (na Trnavce), Václav (do r. 1580 na Jevičku, dcera Anna, manž. Bart. Rona z Kašic). 2. Tas bojoval v Uhrách s Turky a tu umřel. 3. Václav st. na dílu Potstatu a Količina koupil r. 1538 díl Mladotův na Potstátě a r. 1541 polovici Količina Prokopovu, ale prodal r. 1545 Buchlovice. V l. 1556—66 byl hofrychtěrem olom. biskupství. Synové jeho byli Jetřich ml. a Aleš (†1581), z nichž onen prodal r. 1575 Količin, býval soudcem zemským a zemřel na konci téhož století. 4. Mladota (†1552) prodal r. 1538 svůj díl Potstatu, ale od r. 1547 zase držel třetinu, jež po jeho smrti r. 1555 prodána. Synům Diviši a Žibřidovi zůstaly onomu Liptaň, tomtu Spalov. Dědicův neměli. 5. Žibřid měl díl Potstatu, který roku 1546 prodal Václavovi ml. 6. Albrecht měl díl Potstatu, který prodal roku 1547 bratru Mladotovi. 7. Václav ml. koupil r. 1546 díl Žibřidův na Potstátě, kromě toho Vrchoslavice (1558), Věžky (1568) a Veselíčko (1573); v l. 1570 až 1574 byl dvorským sudí. Synové jeho byli Jetřich st., Bernart, Jindřich, Tas, Jaroslav a Václav. 1. Jetřich držel Počenic a Malenovice, byl r. 1573—78 nejv. písařem a zůstavil dceru Annu vd. Sedlnickou, dědičku Bartošovic. 2. Bernart seděl r. 1592 na Veselíčku; syn jeho Jan Bernart zdědil po Jetřichovi ml. Potstát a po synech Mladotových Liptaň a Spalov; tento r. 1611 prodal (†ok. 1614, manž. Aléna Rejzřivcovna z Kadefína). Synu jeho Janovi šťastnému

zůstaly Potštát a Liptaň, k nimž koupil r. 1616 statek Bartošovice. Byv v l. 1624—26 nejv. pisařem zemřel bez potomkův, pročež Potštát a Liptaň r. 1634 zabrány ke koruně. 3. Tas koupil roku 1581 Čekyni, také měl Vrchoslavice, což zdělili synové jeho J e t í c h , T a s (jenž statky ujal, †1612) a V á c l a v A d a m. Tento byv odyby penězi vyzněl s Barborou Brabantskou z Chobran statek Borotín a učinil proto r. 1615 příznáki k zemi Opavské. Když r. 1621 markrabě Jan Jiří vtrhl do Opavy, Václav Ad. pro svou věrnost císaři zajat a dán do Trnavy do vězení. Koupil r. 1625 Boleslav v Krnovsku, kdež byl soudcem zemským, nejv. sudím (1625) a místodržícím hejtmanství (1631), avšak při tom se zavedl tak, že jmění jeho po smrti prodáno. Dědici Tasovými byli T a s V á c l a v, jenž Čekyni i po r. 1620 po držel a roku 1636 byl kom. menšího práva olom. a synů nemaje zemřel, a K r y š t o f K a r e l, jenž od r. 1613 často se připomíná. Týž držel Vrchoslavice a Věžky, jež prodal, a čině nároky na dědictví Jana Šťastného vyzískal z něho Bartošovice a Žadlovice. Kromě toho držel (do r. 1641) Otrokovice, do r. 1638 Zborovice a před r. 1640 Zlín. Majetátem ze 17. květ. 1627 povýšen do panského stavu král. Českého a erb jeho polepšen tak, že starý štít přišel do 1. a 4. pole nového štítu křížem rozděleného a do 2. a 3. černého se dostal zlatý lev držící červené plápolající srdce, za klénot rohy a mezi nimi lva. Povýšení to zlepšeno majetátem z 6. května 1637 tak, že platilo pro rody starožitné. Byl v l. 1625—28 dvorským sudí a zemřel r. 1645. Pro druhý jeho prodán Zlín r. 1655; o ostatek byli se podělili synové Jiří Valerián, Sigmund Ondřej (†bezdětek), Karel Šebestián a Kryštof Karel r. 1646. Od dvou z nich pocházela: A. Hraběcí větev. Jiří ke svému dílu koupil r. 1655 od bratra Kryštofa Karla díl jeho Bartošovice a Veselického a r. 1677 získal statek Slavkov v Opavsku. Byl hofrychtěrem biskupství olom. a soudcem zemským. Syn jeho František Dominik byl od r. 1702 nejv. sudí, od r. 1714 nejv. komorníkem, též tajným radou. Dne 1. pros. 1707 povýšen do hraběcího stavu král. Českého a zemřel r. 1721. Při dělení synův jeho (1721) druhý, Jan Josef, kanovník olom., obdržel statek Bartošovice, jenž po něm připadl synovcům, nejstaršímu Karlovi Maximiliánovi dostalo se statku Veselicka. Tento byl c. k. nejvyšším v jízdě a nemaje synův odkázal Veselického (1738) bratru Frant. Valeriánovi a založil špitál ve Vel. Újezdě (†1743). Tento František byl radou při dvorské komoře a ženat s M. Terezií hr. z Liechtensteina a Kastelkornu. Synové jeho byli Leopold Antonín (c. k. tajný rada a děkan kapituly solnohradské) a Alois (c. k. rada a soudce zemský). Tento substituován r. 1754 od Frant. Antonína, posledního z rodiny Liechtensteinské, za dědice panství telčského a Kunžáku, ale

tak, aby erb a jméno Liechtensteinské přijal ke svému. Toto povoleno majetátem ze 6. ún. 1762 a erb rozhojnen tak, že na štítu křížem rozděleném byly v 1. a 4. modrém poli zl. lev, v 2. a 3. červeném stf. rohy jeleni, uprostřed modrý štítek s trojím stříbrným kamenem do trojlic ostří vybihajícím, tři helmy s rohy jeleními, štítkem na 3 péréch (mod., bíl., mod.) a lvem. Od tud se psal hrabě Podstatský z Liechtensteina a sv. p. z Prusinovic. Kromě Telče držel také Bartošovice, jež prodal, Veselického, Slavkov a Starou Ves. Zemřel r. 1793 zůstaviv syna Leopolda, jenž sloužil v c. k. vojství a naposled byl majorem. Tento zemřel 1. října 1813 ve Vídni (manželka M. Terezie Krakovská z Kolovrat). Synové jeho byli Leopold (*1801), Adolf (*1805, kommandor řádu sv. Jana) a Gustav (*1807, tajný rada, nejvyšší hofmistr arcikněžny Alice). Leopold ujal nápadní statek Veselického smlouvou r. 1828 s bratry a sestrou Marií učiněnou ujal Telče s Kunžákem, bratra Adolfa a sestru odbyl penězi a Gustavovi postoupil od Telče panství želeťavské. Také držel Starou Ves a Slavkov. Byl hrabětem dvorské hudby a zemřel 12. kv. 1848. Syn jeho Leopold Šťastný (*1840), děd. člen panské sněmovny, tajný rada, vyslanec Malt. řádu při c. k. dvoře, držitel Telče a Kunžáku, zemřel v únoru r. 1902 v Opatiji. Z druhého manželství jeho žijí tři dcery a synové Alois (*1873) a Karel (*1874). Gustav přečkal jediného syna Gustava (*1832), jenž r. 1894 zemřel. — Jiná pošlost téže větve pocházela od Kryštofa Karla, nejmladšího syna Kryštofa Karla. Syn jeho Julius Karel koupil r. 1674 druhý díl Brumova s Hošťalkovem, ale neudržel ho rodině. Za to získal r. 1693 pro nezletilé syny Leopolda, Julia Karla, Julia Alexandra a Karla Jiří z pozůstalosti po Františce Eleonoře z Žerotína roz. Podstatské, strýni, statek Hustopec v přerovském kraji. Alexander skoupiv v l. 1718—28 díly bratří vzdal Hustopec (1736) synu svému Janovi Nep. Tento byl kr. radou a soudcem zemským a majetátem z 28. list. 1744 povýšen do hraběcího stavu král. Českého. Zemřel v říjnu r. 1758, odkázav Hustopec dcerám Antonii vd. Skrbenské, Karolině a Ludovice vd. Kořenské, z nichž tato jeji r. 1760 přejala. Dotčený Karel Jiří koupil roku 1722 statek Dukovany, jež odkázal (†3. čna 1723) synu Janovi Antonínovi. Protože tento zemřel bezdětek, dědily Dukovany sestry jeho Anna, Antonie a Karolina a prodaly je r. 1739. — B. Panská pošlost pocházela od neznámého praděda, jehož potomci Karel a František, bratři, r. 1696 zdělili statek Hovězí po svém uci Max. sv. p. z Ledenic. Karel převzav týž statek prodal jej r. 1718, poněvadž byl od uherských rebellů docela zpuštěn. Vnuk jeho František jsa docela chud vstoupil do c. k. vojska jako prostý vojin, stal se nadporučíkem a zdělil r. 1778 po Frant. Jose-

fovi sv. p. z Tonsern, manželu své tety Františky roz. z Ordonez, panství Litence, tak aby erb a jméno z Tonsern ke svému přijal (†1787), avšak teprve jeho synu a dědici Vilémovi Františkovu majestátem z 23. list. 1804 povoleno, aby se psal svob. p. P. z Prus. a z Tonsern, s tím tak rozhojnen erb jeho tak, že měl štít Tonsernský a na něm jako štítek svůj rodný erb a nad tím tři helmy se svými klénoty (†16. pros. 1833, zlepšiv panství své znamenitě). Syn jeho Frant. Vilém zdědil Litence s Chvalovem a zemřel 22. čce 1878 zůstaviv syna Theodora Viléma (*1844), jenž má syna Maximiliána a dcery z manž. Gabriely roz. hrab. z Žerotína. Sčk.

Podstava viz Basis.

Podstavce ve stavít. slove zpodní část nějaké stavby, která podle toho, jak vrchní stavba jest vyjádřena, jest provedena a článkována více nebo méně význačně a vždy sleduje výraz části nesoucí, jak co do zevnějšího vzhledu, tak i co do pevnosti stavebního materiálu. Pokud se týče p-vice sloupů srv. Basis. Fka.

P. malířský (fr. *chevalet*, it. *cavaletta*, něm. *Staffelei*) viz Stupnice malířská.

Podstrán: 1) P. (*Leuten*), ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Král. Dvůr n. Lab., fara Žirč (část. Dvůr Král. n. Lab.); 47 d., 35 ob. č., 182 n. (1890). Bývalá tvrz byla kolébkou Zylvarů ze Silberšteina. — 2) P. Královédvorská, také Podhoří (*Silberleut*, *Silwarleut*), ves t., potokem oddělená od předešlé, fara Králové Dvůr n. Labem; 34 d., 50 ob. č., 128 n. (1890). Ves tato bývala manstvím ke hradu trutnovskému, na něm připomínají se Zylvarové ze Silberšteina, z nichž po smrti Jana Z. ze S. zboží toto spadlo (1606) na král. komoru a od Rudolfa II. prodáno (r. 1608) obci královédvorské.

Podstránský Josef Boleslav, katol. spis. čes. (*25. srp. 1815 v Rychnově nad Kněžn. — †28. list. 1893 v Kut. Hoře). Po studích gymn. vstoupil do královéhradeckého semináře, kde r. 1838 vysvěcen na kněze, načež působil při farních správách své diocése, konečně stal se fundatistou a čestným notářem biskupským v Kut. Hoře. Vydal: *Kapesní slovník polsko-český a česko-polský s přídavkem Polská mluvnice* (Praha, 1851—52); *Kytka z připovědek a přísloví* (t., 2. vyd. 1858); *Výklad křesťansko-katolického náboženství pořádkem katechismu* (t., díl I. 1854, II. 1862, III. 1869, IV. 1876); *O lásce k vlasti* (Kut. Hora, 1881); *Slova útechy a poučení* (t., 1881); *Výbor podobností a připodobení o věcech křesťanské víry a mravů se týkajících* (Praha, 1882); *Obrazy allegorické a jinotajné jak dávných věků, z bajesloví starých Řekův a Římanů, tak i novějších časův* (Kut. Hora, 1882); *Člověk bez náboženství* (Praha, 1882) a j.

Podstrčení dítěte (franc. *supposition de part*, něm. *Kindesunterschiebung*) viz Podvržení dítěte.

Podstupnice slove prkno, které se u dřevěných stupňů klade pod stupnici, aby se zabránil průhled skrze stupně schodův. Se zřetelem na to, že p. není dřevem konstruktivním, stačí, když se dělá z prken 2 cm tlustých. U točitých schodův, aby vystupování po stupních se usnadnilo, vyřezává se v p-cích na čáře výstupu otvor, by při úzkých stupních špička nohy prolétla tímto otvorem a mohlo se našlápnouti celým chodidlem. P. zapustí se svrchu do stupnice přem do držky, zpodem přibije se prostě na stupnici nižší. Fka.

Podsudek, p o d s u d í (*vicejudex*, *subjudex*), ve starém čes. právě úředník podřízený nejvyššímu zem. soudci. Později nazýval se m í s t o s u d í m. — Srv. Čechy, str. 479 a, 507 b. V Polsku říkalo se p o d s e d e k.

Podsvětí viz Elysium a Tartaros.

Podštát, Podštát viz Podštát.

Podštěly (*Badstübl*), ves v Čechách, hejtm. a okr. Žlutice, fara a pš. Chýše; 19 d., 105 ob. n. (1890), cihelna.

Podšvábi, víska v Čechách, hejtm., okr. a pš. Litomyšl, fara Heřmanice; 3 d., 17 ob. č. (1390), mlýn.

Podtýn viz Poddoubí 1).

Podůlšany viz Podolšany.

Podůlší, ves v Čechách, hejtm. a okr. Jičín, fara a pš. Železnice; 42 d., 246 ob. c. (1890). Část' obce Horní P. (též Podůleš).

Podunajská knížetství jest souborný název pro Valaško a Multansko, kteréžto země nyní tvoří království Rumunské (viz R u m u n s k o); v širším smysle počítává se k p-kým k-m také Srbsko a Bulharsko.

Podunavje, t. j. P o d u n a j í, zove se v král. Srbském krajina podunajská od Bělehradu až po ústí Timoku. V užším pak smysle nazývá se P. kraj srbský ležící jižně od Dunaje mezi Bělehradem a ústím ř. Moravy; kraj tento má na 3314 km² 224.683 obyv. (1895) a jest rozdělen na 8 okresův.

Podup, v tělocviku, mírný dup, který v zápasu a při šermu doprovází přechod do střehu; viz Appel 2).

Podura L., v o d o m i l k a, jest rod chvostokůk z čeledi t. jm., vyznačený tykadly 4členými, 8 očky na každé straně, chodidly zakončenými toliko jedním drápkem a dlouhou vidlicí, jež dosahuje kořene druhého páru nohy. Jediný druh P. *aquatica* L. jest asi 1—1,3 mm dl., černomodrý nebo černo-hnědý a vyskytá se někdy ve velikém množství na pokrajích vod stojatých. Dříve rod P. byl kolektivní a zahrnoval v sobě podřad *Collembola*, chvostokoci. Kpk.

Podval, podvalí, viz Fausse-braye.

Podvalečník viz Hoblík str. 420 a.

Podvalek: 1) P., n á v a l e k, viz Klempiřství str. 347 a. — 2) P. viz Hoblík str. 420 a.

Podvalovačka viz Klempiřství str. 347 a.

Podvázání (v chirurgii) viz Podvázování cev.

Podvazkový řád (angl. *order of the Garter*, franc. *ordre de la jarretière*, něm. *Hosenbandorden*) jest nejvyšší řád britský, jež založil anglický král Eduard III. kolem r. 1350. O původě jeho různá kolují udání, z nichž nejobyčejnější jest toto: Hraběnce ze Salisbury, milence Eduardově, prý upadl při plese modrý podvazek s levé nohy. Eduard se shýbl a zvedl jej rychle, při čemž nadzvedl poněkud roucho hraběncino. Kolem stojící dovolili si úsměšky a Eduard, chtěje milenku očistiti, zvolal: *Honny soit qui mal y pense!* (hanba tomu, kdo při tom co zlého si myslí) a dodal, že záhy dojde podvazek tento takové cti, že se budou pokládati za šťastné, kdož budou směti jej nositi. Záhy na to založen prý p. ř. a slova prošená dána mu v heslo. Pověst tato není doložena a rovněž postrádá opory podání, je založen p. ř. na památku bitvy u Kresčaku. Statuta řádu praví jen, že založil jej Eduard v 23. roce panování svého ke cti nejsv. Trojice, Panny Marie, sv. Jiří a sv. Eduarda Vyznavače. Původní ustanovení o řádu pozměnila se dobou jen málo. Dle statutu ze 17. led. 1805 mohou dostati p. ř. toliko panovníci a Angličané z vyšší šlechty. P. ř. skládá se z jediné třídy a má i s králem 26 členů; do počtu toho nejsou pojata princové domu královského a rytíři zahraniční. Kromě nich jmenuje král 26 t. zv. chudých rytířův windsorských, kteří mají býti příslušníky stavu rytíř. a vojenského, nyní pak většinou sestálí dvořané jsou, kteří dostávají roční pense 300 lb. šterl. Členové řádu tvoří kollegium, kapitulu, jež zasedá ročně o sv. Jiří (23. dub.) v kapli sv. Jiří na zámku windsorském, jež vyzdobena jest Rubensovým obrazem tohoto světce. Kapitola (na počet alespoň 6 rytířův) navrhuje nové členy, jež potvrzuje král. Hodnostáři p-vého ř-u jsou: p r a e l á t (biskup winchesterský), k a n c l é ř (biskup oxfordský, dříve biskup salisburský), r e g i s t r á t o r (děkan windsorský), přední hlasatel podvazkový (*garter principal king-at-arms*), jenž jest ceremoniářem řádovým, a posléz nosič černé hole (*black rod*). Přijímání nových členův děje se rovněž u sv. Jiří na zámku windsorském a provázeno jest okázalými slavnostmi. Dostane-li p. ř. některý zahraniční panovník, vypraví se k němu poselství s hlasatelem, jenž řídí slavnost odevzdání. Odznaky p-vého ř-u jsou tyto; temnomodrý podvazek aksamitový se zlat. obrubou a na něm zlatem vyšívané heslo řádové; připíná se zlatou sponkou pod kolenní levé nohy; pak tmavomodrá stuha od levého ramene k pravému boku, se zlatými, brillanty ozdobeným štítem na konci; na štítě na koni sv. Jiří; dále stříbrná hvězda o osmi paprscích, v jejímž středu jest červený kříž sv. Jiří uprostřed modrého podvazku s heslem řádovým, již nosí rytíři na levé straně prsou. O slavnostech druží se k tomu nádherné roucho. Jindřích VIII. připojil k těmto odznakům nákrčník o 26 člancích (dle počtu

rytířův), z nichž každý skládá se z modře emailovaného podvazku s různici uprostřed a stužkového uzlu. Srv. Ashmole, *The history of the most noble order of the Garter* (Lond., 1658); Beltz, *Memorials of the order of the Garter* (t., 1841).

Podvazování cév (lat. *ligatura*). Že krev z otevřené cévy unikající znamená pro poraněného veliké nebezpečí, neboť ústrojí po větších ztrátách krve, i kdyby úplné vykrvácení nenastalo, chorobou smrtící nejednou až po delší době odpykává, je známo i širším kruhům a bylo jistě patrné člověku už na samém počátku kultury. Proto snažili se lékaři nejstarších dob uzavřiti poraněnou cévu a už prý Hippokratés 460 let př. Kr. věděl o p. c. Pozdější lékařští spisovatelé (Celsus, Galenus) znají p. c. dobře a udávají, jak je prováděti. S rozkvětem chirurgie i p. c. stávalo se známějším, ne však lepším, neboť ještě v 1. pol. XIX. stol. chirurgové obávali se p. c., zvláště žil, protože neměli čistého materiálu a neoperovali také čistě, a tak z nečistého vlákna cévu svírajícího nastávalo zhnisání zátky cévu ucpávající a vniknutí zárodků hnisavých do oběhu se všemi následky svými (talovitost krve). Teprve zavedením antiseptiky (v. t.) nebezpečí ta odpadla a p. c. stalo se nejobyčejnějším výkonem při všech ranách vydatnější krvácejících. P. c. provádí se na cévách krevních, a to na tepnách živěji krvácejících a na větších žilách. Cévy podvazují se takto; operující lékař, který má na př. vyjmouti nějaký nádor, zachycuje zvláštními nástroji (t. zv. péany, kleštičkami to, na jejichž branších jsou vroubky do sebe zapadající) cévy, jež stříkají nebo z nichž krev se roní. Tyto nástroje zůstanou v ráně, pokud není nádor vyňat. Potom všechny cévy jedna po druhé se podvázají a péany jeden po druhém sejmou. Zvláštní zmínky zasluhuje p. c. velikých, jak se provádí na př. při odnímání údu (amputaci). Aby céva při prořiznutí nekrvácela, provádí se výkon ten nyní tak, že se úd pružným popruhem Esmarchovým před operací podváže. Tu jsou cévy sevřeny a krvácejí při provádění řezu jen zcela nepatrně. Když úd byl odňat, zachytíme všechny důležité cévy v ráně péany a sejmeme popruh. Krvácí-li ještě některá céva, zachytí se ještě dodatečně, čímž dosáhneme toho, že ztráta krve není nikdy značnější. K podvazování slouží c a t g u t (v. t.) a h e d v á b í vedle některých vláken jiných (konopných, lněných atd.). Tento materiál musí se bedlivě připravit, aby byl čistý, a před znečištěním chrániti, na př. hedvábí varí se dle Černého v 5 % roztoku karbolové kyseliny 1 hodinu, načež se přechovává v 3 % roztoku téhož prostředku antiseptického. Pnrk.

Podveky, ves v Čechách, hejtm. Kutná Hora, okr. Janovice Uhlř., fara a pš. Hrazené Rataje; 57 d., 424 ob. č. (1890), fil. kostel sv. Havla (ve XIV. stol. far.), 3řt. šk. Bývalá tvrz byla rodným sídlem ryt. z Pod-

vek, z nichž bratří Václav a Jan prodali (1546) tvrz pustou s podlly. na P-kách a Zbizubech panu Janu Čejkovi z Olbramovic. R. 1765 P. dostaly se ke zboží ratajskému.

Podvihov, Podvihovo, ves ve Slezsku, hejtm. a okr. Opava, fara a pš. Pustá Polom; 51 d., 324 obyv. č., 5 n. (1890), kaple sv. Mikuláše, ltr. šk., dva mlýny. P. byl kdysi samostatný statek v knížetství Opavském, jež od Karla Františka sv. p. z Poppen koupil r. 1724 Josef sv. p. z Bocku a připojil jej k panství radunskému.

Podvinec viz Vinec.

Podviní, Podvině (Podiwin), ves v Čechách, hejtm., okr. a pš. Litoměřice, fara Žitenice; 36 d., 3 ob. č., 175 n. (1890), sadařství a vinařství. Na bývalé tvrzi seděli vladkové, kteří se odtud psali Podvinští z Podvině.

Podvlčí, viska v Čechách pod vrchem t. jm., hejtm. a okr. Mělník, fara Vlnoves, pš. Dolní Beřkovice; 8 d., 61 ob. č. (1890).

Podvod (lat. *Falsum, stellionatus* [od *stellio*, ještěrka], franc. *flouterie*, něm. *Betrug*, rus. мошенничество, обман) jest trestný čin, který spočívá v tom, že někdo za tím účelem, aby sobě nebo jinému zjednal bezprávné obohacení, uvede někoho lživým sdělením nebo zkroucením pravdivých okolností v omyl a způsobí mu škodu. Jaký má p. účinek na právní jednání v právu civilním, o tom viz Dolus. Podle trest. zákona rak. není p. deliktem majetkovým, nýbrž trestným činem, který zahrnuje několik deliktů rozdílných. Spadát' pod pojem p-u nejen skutečný p. (*stellionatus*) tak, jak jest shora definován, nýbrž i falšování, krivá přísaha, krivé svědectví a podvodný úpadek. Srv. rak. trest. zák. z 27. květ. 1852 č. 117 ř. z., §§ 197—205.

Podvoří (*Podwurst*), ves v Čechách, hejtm. Krumlov, okr. a pš. Chvalšiny, fara Boletice; 14 d., 96 ob. n. (1890).

Podvorov viz Potvorov.

Podvozek viz Lokomotiva str. 294 a

Podvozník viz Hornictví str. 602 a.

Podvrždy, Podvrzí: 1) P. I., viska v Čechách, hejtm. Pardubice, okr. a pš. Přelouč, fara Lipoltice; 4 d., 28 obyv. č. (1890). — 2) P. II., viska t., pš. Choltice; 8 d., 65 ob. č. (1890).

Podvrtnutí kloubu viz Distorse kloubu.

Podvržení dítěte, trestný čin toho, kdo vědomě a falešně odkládá novorozené za tím účelem, aby platilo za dítě rodičův cizích. Ve starším právu francouzském rozeznávaly se tři příbuzné trestné činy tohoto druhu: 1. potlačení plodu (*suppression de part*), jež mělo za účel zavléci novorozené a potlačiti jeho stav, 2. podstrčení plodu (*supposition de part*), jež mělo za účel přičísti dítě ženě, která ho neporodila, 3. podvržení plodu (*substitution de part*), jež směřovalo k záměně stavu jednoho nebo dvou dětí tak, aby platily za členy narozené v oné rodině, jež jim byla vlastně cizí. Code

pénal spojil ve čl. 345 tyto tři trestné činy v jeden pod názvem *suppression, substitution et supposition d'enfant*. V právé něm. tresce se podstrčení dítěte (*Kindesunterschlebung*) jakož i p. (úmyslná záměna dětí, *Kinderverwechslung*) podle § 169 trest. zák. jakožto případ změny nebo potlačení osobního stavu osoby žalářem až do tří let, a byl-li skutek spáchán ze ziskuchtivosti, káznici až do deseti let. V trestním zák. rak. o p. d. jakožto samostatným trestním činu se nepojednává. Dle minist. nař. ze dne 25. břez. 1874 č. 32 ř. z. jest však p. d. druhem podvodu.

Podvržení listin viz Podvrženiny.

Podvrženiny, padělky, falsa, falsifikáty, nepravé památky historické, t. j. takové, které vydávají se za něco jiného, než skutečně jsou, naskytují se zhusta historickému badání a jest předním úkolem historické kritiky odlišiti je od památek pravých, jichž historie užívá jako pramenů. Nehledíme-li k padělaným soškám, vásám, mincím a jiným starozitnostem, jež se vyrábějí hromadně k oklamání nezkušených sběratelův a jsou předmětem obchodu, zvláště hojně a rozmanitě jsou p. v oboru písemních památek, ať jsou to celé nepravé písemnosti, nebo padělky částečné, vzniklé porušením písemnosti pravých. Pohnutky, z nichž takové p. vznikají, jsou hlavně dvojí: buď jest to snaha dosíci nepravou písemností věcných výhod, přivoditi nebo pojištití si právní stav sobě prospěšný a pod., nebo vědecká marnivost, nepravá horlivost badatelská a j. Pohnutkami prvního druhu vysvětluje se zejména vznik nepravých listin. Mezi středověkými listinami je takových p-in veliké množství. Často jsou to jen p. formální, když na př. skutečnému stavu věci, jak se delším vývojem utvořil, má se dostati ex post právního stvrzení listinou, jež se položí do doby starší, na počátek onoho vývoje. Toho způsobu jsou některé »zakládací« listiny ústavů duchovních ve středověku, opatřené datem jejich založení, ale vzniklé třeba o dvě, tři století později a zahrnující v sobě všechna darování a výsady, jichž ústavy ty nabyly teprve časem. Vedle toho však vyskytují se p., při nichž původci jejich šlo o nabytí práva, která mu skutečně nenáležela. Vynikajícím příkladem takových padělků jsou t. zv. rodná privilegia rakouská (mezi nimi zvláště důležité *privilegium maius*), která prý knížatům a zemím rakouským udělena byla od rozličných císařův a králů, ve skutečnosti však vznikla vesměs v rakouské kanceláři vévodské v l. 1358—59. Nepravá tato privilegia přiznávají rakouským vévodům podobná a z části i větší práva, než jakých dostalo se nedlouho před tím kurfirštům říše Německé zlatou bullou Karla IV.; potvrzením cis. Bedřicha III. z r. 1453 nabyla platnosti zákonů říšských. Jiný známý padělek toho druhu jest t. zv. donatio Constantini (v. t.). Sem patří též p., v době novější a nejnovější velmi hojně, jež vznikly z touhy po

slavných předcích a po výhodách s tím spojených. — P. z pohytek rázu více vědeckého jsou plodem doby novější. Objevují se v dobách probudilého zájmu pro studium památek historických. K podvrhování listin dali se svěsti někteří vydavatelé velikých sbírek listinných, chtějice svým edicím dodatí ceny a zajímavosti. Vynikl v tom na př. elsaský historik kněz Grandidier (†1787). Také zasloužilý jinak moravský historik Antonín Boček (†1847) otiskl v prvých dílech moravského diplomatáře značné množství listin, jež by náležely k našim nejstarším a nejdůležitějším listinám, kdyby jejich původcem nebyl Boček sám. Zmatek způsobený těmito padělkami ve staré historii české ani nejnovějším badáním není docela uklizen. Kromě listin byly však podvrhovány též literární památky většího objemu (kroniky, sbírky básní a pod.). Rakouský historik cisterciák Hanthaler (†1754) padělal domněle originály tří kronik, vzniklé podle vlastního udání v XIII. a XIV. stol. O dvou z nich, jež měly by důležitost též pro české dějiny, Palacký první otevřeně prohlásil, že jsou dílem Hanthalerovým. Celou sbírku zpěvův Ossianových, pocházejících podle udání z II. stol. po Kr., podvrhl a v l. 1760 až 1765 tiskem vydal skotský spisovatel Macpherson (v. t.). Neměně smělé padělkami česká literatura ve falsech Václ. Hanky a jeho soudruhů. **KKr.**

Podvysockij Vladimír Valerianovič, lékař rus. (*1857 v Maksimově). Lékařská studia vykonal v Kijevě a v Petrohradě, načež pobyl delší dobu v cizině za odborným vzděláním, r. 1887 habilitoval se v Kijevě a po roce stal se tu prof. všeobecné pathologie; r. 1900 svěřeno mu bylo zorganizování nově zřízené léc. fakulty v Oděsse. Je velmi plodný badatel i spisovatel, jenž mimo četné práce histologické studoval zvláště zjev regenerační a resorpční, povahu mnohých nádorův a životní zjevů mikroorganismů choroboplodných. Z jeho prací, rusky, francouzsky a něm. publikovaných, bud' tezy uvedeny: *Experimentelle Untersuchungen über die Regeneration des Lebergewebes* (1886); *Ueber die Regeneration des Nierengewebes* (1886); *Les lois de la régénération des cellules Glandulaires à l'état normal et pathologique* (1888); *Ueber die Bedeutung der Coccidien in der Pathologie der Leber des Menschen* (1889); *Osnovy obščej patologiji, rukovodstvo k izučeniju fiziologiji boljnago čelověka* (1891, 2 d., též franc.); *Die Reservekräfte des Organismus und ihre Bedeutung im Kampfe mit der Krankheit* (1894); *Myxomyceten als Erzeuger parasit. Geschwülste* (1899); *Autophagismus und Phagocytose in den Geschwülsten* (1900).

Podwołoczyska, pohraniční město v Halici, v hejtm. a okr. skaľatském, má 4136 ob., z nichž je 3056 Poláků, 399 Rusinův a 292 Němců (1890). P. leží na ř. Zbručii naproti ruskému městu Volociska, jest konečnou stanicí Rakouské státní dráhy (Lvov — P.),

maje připojení na dráhy ruské. Je zde hlavní celní úřad, kontumační stanice, pošta, telegraf a čilý obchod spediční.

Podwurné viz Podvoří.

Podymně (lat. *fumagium, focagium, fumale*, *denarii fumales*, řec. *καπνικόν*, rus. подымное, подымная подать, srb. димина, димница, димарина, pol. *podymne*), název rozličných daní a dávek státních, církevních a vrchnostenských v četných státech. Daň z dýmů čili ohnisek, t. j. ze dvorů, z jednotek hospodářských (z rodin vedoucích společné hospodářství) objevuje se pod názvem *καπνικόν* záhy ve východní říši Římské. Zdá se, že tam zanikla ve druhé polovici IX. stol. za Jana Cimiska (969—976). V dějinách ruských činí se o daní z dýmů zmínka již v prvých zprávách historických. V t. zv. Nestorově letopise uvádí se, že Poláci platili daň tuto Chazarům; pod r. 859 stojí zpráva, že Varjahové vybírali daň od Čudů, Slovanů (Novgorodců), Merů, Vesův a Kriučův a Chazai a od Poláků, Sěveranův a Vjaticův, a to »po bílé veverce z dýmu«. V době pozdější (t. zv. moskevské) daň z dýmu nazývá se подымное. V kraji z a k a v k a z s k é m podymná daň udržela se na základě daňové soustavy z r. 1836 až na naše dny. Za účelem zjištění počtu dýmů (hospodářství) provedena tam byla dvě sčítání poplatného obyvatelstva: roku 1859 a 1873. — Také v P o l s k u, kde státní daň z dýmů počala se vybíratí od r. 1629, p. udrželo se až podnes. (Srv. čl. 67—207 Ústavu o přímých daních, Svod zák., sv. V. z r. 1893.) — V Č e c h á c h vybíráno bylo p. až do konce XVII. stol. — Ve starém státě S r b s k é m p., jež se tam nazývalo димина, димница, bylo dávkou biskupskou. Zrušeno bylo od knížete Miloše. — Také T u r c i vybírali na Balkánském poloostrově daň z dýmů. Podle Vuka Karadžice daň tato nazývala se v Bosně *dimarina*. — V U h r á c h sedláci platili svým vrchnostem *fumagium, focagium* jakožto dávkou ze svých usudlostí. — O p-m v říši Východořímské srv. Zachariae v. Lingen-thal, Zur Kenntnis des röm. Steuerwesens in der Kaiserzeit (Mémoires de l'Académie Imp. des Sciences, Petrohr., 1863); o p-m v Srbsku srv. St. Novakovič, Selo (Bělehr., 1891); o daní z dýmů v kraji zakavkazském: Svod materialův pro izučeníju ekonomického byta gosudarstvennyh krest'jan Zakavkazskago kraja (sv. I. a II., Tiflis, 1887); Jegiazarov, Izšlědovanija po istoriji učreždenij v Zakavkazě (č. I., kap. VII., Kaz., 1889).

●●**Podzámčí:** 1) P. (*Riesenberg*), ves v Čechách, hejtm. Domažlice, okr. a fara N. Kdyně, pš. Kouty u Domažlic; 26 d., 193 ob. č. (1890). Na nádvoří zříceniny Riesenburka. — 2) P., poplužní dvůr, cukrovar, lihovar t., hejtm. Nové Město n. M., okr. a fara Opočno: 2 d., 223 ob. č. (1890), pš., telegraf a železn. stanice (pod jm. Opočno) na trati Choceně-Broumov.

Podzástava (*subpignus*) jest zastavení práva zástavního, jimž podzástavnímu věři-

teli poskytuje se právo vykonati k pojištění své pohledávky zástavní právo podzástavcovo. Pro právo římské je sporno, zda bylo v zastavení práva zástavního obsaženo zároveň zastavení pohledávky, pro kterou právo zástavní podzástavci příslušelo; se stanoviska práva rouského sluší k této otázce přisvědčiti vzhledem k ustanovení § 455 rak. obč. zák., podle něhož zástavní dlužník, bylo-li mu o p-vě učiněno oznámení, nesmí bez svolení podzástavního věřitele zapraviti svůj dluh podzástavci, nýbrž musí dlužnou částku složit k soudu.

J. V.

Podzemnice olejná viz *Arachis hypogaea*.

Podzemní válka (něm. *Minenkrieg*) jest souhrn výkonů a bojů v podkopcích a mizí čím dál více z operací válečných.

FM.

Podzim neboli jeseň slove doba roční mezi létem a zimou. Astronomicky trvá p. na severní polokouli od rovnodennosti podzimní, kdy slunce vracejíc se od severu na jih prochází rovníkem (23. září), až do zimního slunovratu, kdy slunce na straně protější dosáhlo největší jižní deklinace a den jest nejkratší (21. pros.); na jižní polokouli trvá p. od rovnodennosti jarní (21. bř.) až do 21. čna. V meteorologii počítají se u nás k p-u měsíce září, říjen a listopad; počasí bývá s počátku trvalé s teplotou pohodou, na konec pak proměnlivé, vlhké a suchavé.

Podzěbí viz *Hypochondrium*.

Podžupan čili místožupan (*alispán*) nazývá se v Uhrách komitátní úředník, podřízený vrchnímu županovi; viz *Komitát*.

Poe [pó] Edgar Allan, básník americký (* 19. ledna 1809 v Baltimore — † 7. října 1849 t.), syn Davida P-a a Alžběty Arnoldové, kočujících herců, kteří zemřeli mládí bídou a souchotinami. Mladý P. byl přijat za vlastního a pečlivě vychován obchodníkem s tabákem Johnem Allanem. R. 1815 dán byl do anglického pensionátu u Londýna, kde počal studovati; později pokračoval v Richmondě a na universitě charlottesvilleské, odkud jej vzal Allan pro dluhy a nespřádaný život a zaměstnával jej ve své kanceláři. Znechucen tímto životem P. uprchl do Bostonu, vstoupil do vojska (1827), do školy westpointské, odkud však byl záhy propuštěn, poněvadž neuměl se podrobiti kázní. Allan, který jej posud hyčkal, zatvrdil se náhle a úplně odvrátil se od P-a, který tím propadl nejkrutší bídě. Bez prostředků došel P. New Yorku, kde vydal svazček veršů *Poems* (1831), odtud odebral se do Baltimoru, kdež uveřejnil první svou povídku (1833) a brzy řadu jiných. Dílům P-ovým nedostávalo se v té době v Americe porozumění a pochopení, síla jejich obraznosti, vizařská hloubka, básnické kouzlo a velká, nekonečná umělecká dokonalost a jednotnost odpuzovaly širší obecenstvo i ploché povrchní znalce literární. P. byl obviňován z napodobení německé romantiky a směr jeho tvorby pomlouvan

jako nezdravý a pobloudilý. P., který žil z prací knihkupeckých a novinářských, oženil se r. 1836 se sestřenicí Virginíí Clemmovou, krásnou, ale churavou dívkou, již šileně miloval; ale ani tato láska nedověla jej ochrániti před strašným daemonelem jeho života, alkoholem, jemuž propadal hlouběji a hlouběji. Při tom klesal do bíd větší a větší, přecházeje z redakce do redakce a pracuje nepravdělně o svých pracích, v nichž sestupoval ke dnu lidské bídě a hoře, koncipovaných s básnickou logikou a psychologickou intuící tak neúprosnou, důslednou, pravdivou a jasnovidnou, že díla ta jsou z nejdokonalejších a nehlubších svého směru a tvaru. Když r. 1847 žena P-ova zemřela, byla bída jeho taková, že neměl pro ni ani na rubáš. Tato rána osudu působila na P-a drtivě; P. byl dlouho nemocen, a když se pozdravil, uzavřel se do svého zoufalství tím tvrdší, hledaje úlevy v alkoholu. Z rána 3. října byl nalezen v bezvědomí v ulici baltimorské, a byv dopraven do nemocnice, skončil za čtyři dni. Za rakví jeho šlo jen 5—6 osob. Amerika hlásila se ke svému velikému básníku teprve tehdy, když sláva jeho byla v Evropě nepopíratelná a když tu již působil v rozvoj moderních literatur, zvláště francouzské. Literární dílo P-ovo je neseno velikou silou logiky, rozumové invence a analytické bystrosti, jež se projevují zvláště v jeho povídkách, odvozovaných ze základních předpokladů s matematickou jasností a důsledností, která básníka nepouští ani v momentech nejděsivějších a nejšilenějších. P. jest umělec neobjektivnější, úplně prostý vši sentimentality, působící jen skrytou logikou a přirozeným rozvojem věcí, situací, charakterův. Sevěně a stručně ve formě, povídky jeho obsahují celá dramata duševních sil v nejzhuštěnější své essenci. Nejtěžší situace jsou rozřešeny podivuhodně jasně a důsledně; síla psychologické intuíce jest podivuhodná zvláště v případech patologických, kdy P. osvětluje poslední tajemství duší zraněných a otrávených ranami osudnými, nevyčitelnými. Verše P-ovy, plné hudby a umělého kouzla stavby, jsou z nejsuggestivnějších básní moderních a pohybují se na samé hranici snu a víse, hned těžké, temné a zoufalé, ponořené svými kořeny do temnot země, hned dětsky sladké, průhledné a nývě. Kromě toho P. byl neobyčejně bystrý a britký kritik literární, který nejen sledoval tajemství umění a tvorby básnické do posledních psychologických kořenů (pozoruhodná předmluva k »Havranu«, v níž vykládá racionálně vznik této básně), ale bezohledně odhaloval i literární a uměleckou nízkost a prázdnotu většiny svých vrstevníkův. Právě tyto často velmi sarkastické kritiky byly příčinou, že památka P-ova byla dlouho v Americe hanobena nejdřezšími lžemi a výmysly o jeho životě, jimž teprve kritický životopis Ingramův učinil konec. Díla P-ova byla často tištěna souborně,

ale úplného kritického vydání není posud. Nejlepší vydání jsou: Ingramovo (Edinb., 1875, 4 sv.); Stoddardovo (Lond., 1884, 6 sv.) a vydání chicagské (1897). Vliv P-ův byl zvláště mocný ve Francii, kde nalezl P. překladatele a duševního bratra v Ch. Baudelaireovi, obdivovatele a překladatele v Mallarméovi, Barbeyi d'Aureville, Hennequinovi a j. Do čest. přeložil J. Vrchlický »Havrana a jiné básně« (Praha, 1891). Srv. John Ingram, E. A. P., his life, letters and opinions (Lond., 1880, 2 sv.); dále životopisy Didierův (New York, 1877), Riceův (Baltimore, 1877), Stedmanův (New York, 1880), W. F. Gillův (t., 1882, 5. vyd.); Emile Hennequin v *Ecrivains francisés* (Pař., 1889); E. Stuart, Baudelaire and P. (v *Nineteenth Century*, 1893, XXXIV.); Woodberry, E. A. P. (Boston, 1894); T. de Wyzewa, *Ecrivains étran-gers* (Pař., 1896). *Šld.*

Poëcile, zool., viz *Sýkory*.

Poecilochroa Westr. 1874., pavouci (čel-ed' *Drassidae*) podobní pavoukům z rodu *Prosthesima*. Zadní řada očí jest delší řady přední a lehce ku předu vypuklá. Oči obou řad skoro stejně veliké. Kusadla I. mají zadní okraj žlábku bez zoubků a bez lištny. Někdy bývá tu hrbolček málo zřetelný. Holeň mívá nahoře 1—2 trny; někdy jest bez trnů. Drápky noh jsou silně a veliké. Žijí při zemi; často přebývají ve svinutém listu. Běhají i ve dne. *Nsk.*

Poecilonota, zool., viz *Krasci*, str. 73 b.

Poecilus Chaud. jest rod brouků střevlíkovitých, nyní jen jako podrod připojený k rodu *Pterostichus*. Má episterna zadoprsní delší než jest jejich přední kraj široký, hluboce ryhované krovky a nejméně 2 prvé články zadních chodidel vně s ryhou. Poststranním krajem štítovým do zadu poneáhla rozšířeným a plochým vyznačují se oba nejobyčejnější druhy *P. cupreus* L. a *P. coeruleus* L., které naléztí můžeme na polních a lučních cestách i pod kameny. *Kpk.*

Poel (Pö l, Pöh l), ostrov (36,5 km²) v Baltickém moři na sever od Vismaru, náležející k velkovévodství Meklenbursko-zvěřinskému, má úrodnou půdu, bohatý rybolov (zejména na úhoře) a 2167 ob. (1895). Hlavním místem jest *Kirchdorf* asi s 800 obyv. (1890), evang. kostelem, zříceninami zámku, poštou, telegrafem a parostroj. mlékářstvím. Na západě ostrova máják. P. přislúšel v letech 1648—1803 ke Švédsku a souvisel asi kdysi s pevninou.

Poelaert [pulárt] *J o s e p h*, architekt belgický (*1816 v Bruselu — †1879 t.). Provedl v Bruselu sloup kongressový, divadlo de la Monnaie, chrám sv. Kateřiny a započal (1866) stavbu paláce justičního, svého nejlepšího díla. Mimo to vystavěl nový chrám v Laekenu.

van **Poelenburgh** [pulenbörch] *C o r r e I i s*, malíř holland. (*1586 v Utrechtě-†1667 t.). Byl žákem A. Bloemartovým, v mládí navštívil Itálii a pobyl v Římě; tu podléhal vlivu Elsheimerovu. Povolán byv

králem Karlem I. do Londýna (1637), nezůstal tam dlouho a vrátil se do rodného města. Předmětem drobných jeho krajino-maleb bylo okolí Říma, jež oživoval nahými nymfami a satyry, výjevy biblickými a scénami z básníkův italských. V XVIII. stol. byly tyto práce oblíbeny pro sladké a čisté provedení. Proto setkáváme se s nimi hojně po museích.

Poéma (fec., mn. č. *poémata*), báseň.

Poenale (lat.), pokuta.

Poenitentia (lat. *poenitentia*) viz *Pokání*.

Poenitentiarius [pénitenci-], lat., slul kněz od biskupa k tomu ustanovený, aby kajícím, kteří veřejně vyznali hříchy své, nebo zjevně a s pohoršením jiných hřešili, uložil případné pokání, bděl nad chováním jejich po čas pokání a oznamoval jim den reconciliace. Ve XII. stol. p-iáři byli kněží nadaní zvláštní pravomocí rozhřešovati kajícíny i v případech biskupovi vyhrazených. Sněm církv. Lateránský IV. r. 1215 vydal rozkaz, aby při každém chrámu metropolitním a kathedrálním ustanoveni byli schopní p-iáři, zastávající úřad zpovědníků na místě biskupa, když by on pro churavost, nepřítomnost anebo pilně zaměstnáni jiné nemohl povinnosti své dosti činiti. Na sněm Trident-ském r. 1563 dodáno k tomu, aby p. byl z počtu kanovníků, muž aspoň 40letý, graduovaný buď v theologii nebo církv. právě. V e l i k ý m p-iárem (p. *maior*) čili kardinálem p-iárem sluje představený úřadu t. zv. poenitentiarie apoštolské v Římě. Vzhledem k němu menšími p-iáři nazýváni jsou zpovědníci při třech římských basilikách a při chrámě P. Marie v Loreté. *Vac.*

Poeonius (Paeonius) *P r o k o p* (přijímám Holý) ze Světnova u Něm. Brodu, odtud se psával *Svěmvinus* nebo *Teutobrodenus*. Za mládích let zanášel se lékařstvím, kol. r. 1603 studoval na filosofické fakultě pražské, r. 1605 stal se bakalářem a ještě téhož roku správcem školy u sv. Jindřicha v Praze a v l. 1606—1607 spravoval školy německobrodské. Když se stal mistrem svob. umění, povolán za profesora fysiky kolleje Karlovy a při obnově university ustanoven, aby vedle J. Bergera z Grünberka a Borbonia konal přednášky na fakultě lékařské. Zemřel 3. list. 1613. Vedle mnohých básní napsal: *Lékařství v čas rány morové, duši i tělu užitečné* (Praha, 1599 a 1614). — Srv. Jirečkovu *Rukověť*, II, str. 71.

Poëphagus grunniens, j a k (y a k) c h r o c h t a v ý, jest druh ssavců sudoprstých, dutorohých. Ze stran kostí čelních vyrůstají kostěné násadce s rohy kuželovitými vzhůru vztyčenými a poněkud nazad ohnutými. Boltece ušní malé. Přední část' pleci nad lopatkami je vyvýšena jako sedlovitý hrb. Tělo je kryto dvoji srstí: na hřbetě jest srst' kratinká, těsně k tělu přilehlá jako u našeho skotu. Ale s temene hrbu, po celém spodním krku, předních nohách, celých bocích těla a zadních nohách, jakož i po celém ocase vzplývá tak dlouhá jemná srst', že se až země

dotýká. Po celé délce hřbetu táhne se pás barvy světlešedé, ostatní srst' jest černohnědá. Samec dosahuje délky 3,5 m a výšky v plecích 1,9 m. Samice jsou mnohem menší. Žijí divoce v Asii na vysočině tibetské; domorodci chovají je jako zvíře domácí, užívají je ho k jízdě a tahu. Jinak poskytují týž užitek jako náš skot.

Poerio: 1) **P. Alessandro**, básník a vlastenec ital. (* 1802 v Neapoli — † 3. list. 1848 v Benátkách). Byl syn právníka **Giuseppe** a **Pia** († 1843), vynikajícího řečníka parlamentního v l. 1799 a 1820. Účastní se revoluce neapolské r. 1820 byl jat a vězněn delší dobu, načež žil s otcem ve vyhnanství. Hlavně prodlévali v Německu, kdež **P.** studoval filosofii a filologii a také Goetha ve Výmaru navštívil. Když do vlasti se vrátil (1823), zůstal ve Florencii, neboť nesměl ještě do rodiště. Ve Florencii obíral se dějinami toskánskými a psal do „*Antologie*“, listu belletristického, pokrokového, horujícího pro jednotu Itálie. R. 1830 byl v Paříži, r. 1831 v Marseille, kdež umlouval s generálem **Pepem** vpád do Itálie, který se nezdařil, začež **P.** nově pokutován vyhnanstvím. Teprve r. 1835 povolen mu návrat do Neapole a **P.** oddal se studii právnickým. Uveřejněním první knihy lyrických básní (anonymně, Pař., 1843) přivodil si konfiskaci svých papírů. Mimo tu knihu **P.** vydal ještě dvě knihy lyrické, *Liriche* (1847, 1852), nyní již pod jménem vlastním. Obsahují pak tyto knihy ohnivě básně vlastenecké, v nichž upřímný cit rozráží pouto hledané formy. R. 1848 **P.** stál v dobrovolnických řadách obránců Benátek proti Rakousku a raněn v bitvě u Mestre. V Benátkách podlehl za krátko poranění. **P.**-vy *Poesie edite e postume*, k nimž **M. D'Alaya** připojil životopis, vyšly ve Florencii (1852). Srv. **P. Ardito**, **A. P. e le sue poesie** (Neap., 1878) a **V. Imbriani**, **A. P. a Venezia** (dopisy a dokumenty, t., 1884).

2) **P. Carlo**, svob. pán, státník ital., bratr předešl. (* 1803 v Neapoli — † 28. dub. 1867 ve Florencii). Studoval ve Florencii literaturu a práva a vrátiv se do rodiště jako právní rádce byl pro liberální vystupování jat a vězněn. R. 1848 propuštěn na svobodu a získán svobodomyšlnými opatřeními krále **Ferdinanda II.**; přijal proto řízení policie a pak i ministerství vyučování. Proti neupřímné, zastírané jen reakci vystoupil však rozhodně a potíral ji v parlamentě. Dne 19. čce 1849 zatčen pro účast ve sružení **Unità italiana** a odsouzen na 24 let na galeje. Způsob, jak s ním nakládáno ve vězení v Nisidě, kam uvržen v únoru r. 1851, vyvolal z podnětu **Gladstone**ova zakročení **Anglie**. Později **P.** vězněn na **Ischii** a v **Montesacchio** a r. 1859 měl býti vyvezen do jižní Ameriky. Cestou podařilo se mu získati volnost na půdě irské, odkudž se odebral do Londýna a nadšeně tam přijat. Vrátil se do Piemontu a zabránil s **Mancinim** uzavření smlouvy s **Františkem II.** Roku 1860

zvolen za **Arezzo** do sněmovny poslanecké, v níž od r. 1861 zastupoval **Neapol**.

Poesie, slovo řecké (*ποίησις* od slovesa *ποιέω*), znamená původně tvoření jakékoli, ale obmezuje se již ve starověku na tvoření básnické a na výtvoření básnického. O tom, co **p.** jest, která jest její podstata a jaký jest její účel, mnoho bylo již pověděno jak od básníkův samých, tak i filosofův a aesthetiků. Výroky básníkův o **p.**-ii jsou zajisté subjektivně zabarveny a často mají ráz jen příležitostný; jako každé umělecké tvoření i tvoření básnické se děje až po jistý stupeň bez reflexe, a ni básník, začne-li o básněni uvažovati, není prostě sebeklamu. Definice ostatní bývají jednostrané a platí často jen o obmezeném kruhu básnických výtvořů. Aut *prodesse volunt aut delectare poetae* (bud' prospívati chtějí, bud' baviti básníci), tento známý výrok **Horatiův** zejména v XVII. stol. měl vysvětliti podstatu veškeré **p.** Poněvadž pak hlavní důraz se kladl na užitek, zdálo se obohacování intelektuálních a mravních schopností býti cílem **p.** Netřeba dokazovati obmezenou platnost tohoto výroku, zrovna tak jako obmezenost názoru XVIII. stol., který na rozkoš, kterou má vzbuzovati **p.**, kladl hlavní váhu. Dlouho byla oblíbena také theorie nápodoby, která ovšem odvolávati se mohla na autoritu **Aristotelova** a v zápětí měla úvahy o tom, co jest vlastně předmětem této nápodoby: příroda, člověk, život vůbec, život celý, vyšší duševní život atd. Všechny tyto různé odpovědi charakterisují pak také básnické školy jednotlivé podle toho, nač kladena hlavní váha. Při tom klade se ovšem důraz na vztahy látkové, ne však na formu, kterou se nápodoba liší od svého vzoru a kterou umění nad přírodu se povznáší. Ale také pouhá formální definice nevystihuje podstaty věci. Velice oblíbena jest také theorie krásna v poetice. Podle této jest básnictví krásné zobrazení krásna slovem. Ale i tuto definici básníci sami pokládají za úzkou, nehledě ani k tomu, že sám pojem krásna jest nepřesný. Hledíme-li na vývoj **p.** a společné rysy různých stupňů vývoje v básnictví, jest básnictví jako každé umění výraz určitého zvýšeného duševního vzrušení, schopný, aby podobné duševní vzrušení vzbudil také v duši vni-matelově. Od ostatních umění básnictví liší se pouze prostředkem, kterým působí, to jest intelektuálním slovem, čili slovem jakožto výrazem pojmoschopných představ. Tak definuje **Baumgart** umění jakožto výraz duševních dějů, **Brandes** jako výraz hnutí myslí, jež má za účel duševní hnutí vyvolávatí, **Tolstoj** jakožto činnost lidskou záležející v tom, že jeden člověk vědomě určitými znaky zevnějšími podává druhým pro-citěné jim city a druzí lidé nakazí se těmito city a požívají je, **Eug. Wolf** za výraz zvýšených citů. Tim se umění stává jedním z prostředkův obcování lidí mezi sebou, vidíme jeho sociální původ, jeho sociální úkol

a význam. Patrná jest zároveň jednotná souvislost mezi příčinou, podstatou a účinkem umění, mimo to jeví se básnictví jakožto prostředník mezi duší básníkovou a duší lidstva. Od ostatních umění básnictví liší se tedy pouze svým sdělovacím prostředkem-slovem, z čehož básnictví plynou různé výhody i různé nevýhody proti uměním ostatním. Básnictví jest umění nejobsažnější, nepůsobí však tak bezprostředně na smysly, jako umění ostatní. Tímto pojetím **p.** zároveň umlká spor, nač při básnictví větší váhu klásti, zda na obsah či na výraz, řeč. Jsou obě složky stejně důležité, ba přikročuje ještě činitel třetí: adaequatnost (souhlas) výrazu s obsahem, tedy vlastní forma, která pro svou důležitost často byla pokládána za nejdůležitější. Forma básnická jest tak bezprostředním výronem básnického genia jako básnický obsah. A co se básnického obsahu týče, pravdu pověděl Goethe svým výrokem; »Člověk musí něčím býti, aby něco učinil«, neb: »Osobní charakter spisovatelův způsobuje jeho význam u obecnosti, ne umění jeho talentu«. Osobní organizace básníkovy liší se pak jen zvýšenou energií jistých duševních pochodův od ostatních lidí, a právě tato zvýšená energie stala se také předmětem nejružnějších, až mystických výkladův osobnosti básníkovy. — O umění vůbec a o básnictví pojednávalo se dosud hlavně v aesthetikách a každá aesthetická soustava dělila pak umění podle různých dělidel. (Viz Umění.) Básnictví samo se dělíva podle různých dělidel. Máme-li na zřeteli jako Goethe formu vyjádření, básnictví dělí se na epické, lyrické, dramatické. Dělíme-li podle obsahu, přistupuje také básnictví didaktické (filosofické, tendenční). O tom, zda tyto jednotlivé druhy jevíly se již v prvních projevech básnických, jsou rozmanité názory: jedni tvrdí, že původní básnictví bylo nerozdílné (nediferencováno) a že jednotlivé druhy znenáhla se vyvíjely, jimi jsou toho mínění, že známé uvedené druhy již v původním básnictví jasně se odlišují. Relativní jest rozdělení v básnictví subjektivní a objektivní, podle toho, zda převládá věcnost a předmět, či podmětnost básníkovy. Básnictví vždy jest v úzkém styku s celým duševním prostředím té oné doby, tedy s kulturním všeobecným stavem, a pokud tento zvláštní kulturní stav se obráží v básnictví, mluví se o básnictví antickém, romantickém, novoantickém (renaissančním), novoromantickém, realistickém, naturalistickém, moderním. Působí tu také zvláštní názory o básnictví (Schillerovo naivní a sentimentální básnictví). Rozdíl pouze stupňový jest mezi básnictvím lidovým a umělým. *Cch.*

Poestion [pó-] Joseph Calasanz, spis. německý (* 1853 v Úži ve Štýrsku). Studoval germanistiku a filologii klassickou ve Štýrském Hradci a ve Vídni. Jest ředitelem knihovny politické služby správní a přednostou administrací knihovny c. k. ministerstva vnitra ve Vídni. Literárně činný

jest od r. 1876, obíraje se po výtece literaturami a jazyky severními, z nichž hojně překládá. Vydal: *Griechische Dichterrinnen* (1876, 2. vyd. 1882); *Griechische Philosophinnen* (1882, 2. vyd. 1885); *Aus Hellas, Rom und Thule* (1882, 2. vyd. 1884); *Einleitung in das Studium des Altnordischen* (I. Mluvnice, 1882; II. Čítanka a slovník, 1887); *L'assonance dans la poésie norraie* (2. vyd. 1884); významný spis *Island. Das Land und seine Bewohner* (1885); pozoruhodné dílo *Isländische Dichter der Neuzeit* (1897), pojímající charakteristiku básníkův islandských, překlady básní jejich a přehled duševního života na Islandě od reformace; učebnice danštiny (1898), švédštiny (1897), norštiny (1890) a *Norwegisches Lesebuch* (Dansk-Norsk und Landsmaal) s dvěma glossáři (1902). Přeložil staroislandské spisy: *Frithjofs-Saga* (1879); *Das Tyringschwert* (1883); pak *Isländische Märchen* (1884); *Lappländische Märchen, Volksagen, Sprichwörter und Räthsel* (1886, s Felixem Liebrechtem); *Völuspá und die Sibyllinischen Orakel* (1880, z dánsk. A. Chr. Banga) a *Ueber die historischen Formen der Holzbaukunst und die geographische Verbreitung derselben* (1892 z dánsk. F. Meldahla). Krom toho převedl belletristická díla J. Th. Thoroddsenova, H. C. Andersenova, H. Drachmannova, S. Bauditzova, R. Schmidtova, Kiellandova, Elsterova a Ibsenova Nepřítele lidu.

Poëta (z řec. ποιητής), básník.

Poëta laureatus (lat.), korunovaný básník. Občeť korunovati básníky byl znám již Řekům, od nichž jej přejali Římané. Od těch přešel zvyk ve XII. stol. k Němcům, kde císařové zavedli název **p. l.** Korunován tu zvláště historik Jindřicha V. a za Bedřicha I. mnich Günther. Neobyčejně skvělá byla korunovace Petrarkova na Kapitulu římském. V Anglii zavedl hodnost korunov. básníka (*poet laureate*) Eduard IV. **P. l.** dostává (od dob krále Jakuba I.) roční důchod. Povinnost, k níž korunování básníci dříve bývali zavazováni, by totiž skládali oficiálně ódy k slavnostem dvorským, pomnila r. 1810. Naposledy byl v Anglii korunovaným básníkem Alfred Tenyson (od r. 1850 do r. 1892) a po něm jest od r. 1896 Alfred Austin. Srv. J. C. Wright, *The poets laureate, from the earliest times to the present* (Lond., 1896). — Také v Čechách o Šimonu Lomnickém bylo podání, že byl korunován Rudolfem II.; ale to jest pouhá smyšlenka.

Poetika (řec. ποιητική τέχνη), nauka o umění básnickém, zove se též theorií umění básnického neb i aesthetikou umění básnického. **P.** jakožto věda nemá dosud přesné určitého problému, přesné vědecké metody. Byla a jest také málo samostatně vzdělávána a většinou dosud splyvala s rozmanitými aesthetickými soustavami. Zakladatelem **p-ky** jest Aristotelés, jenž okolo r. 330 př. Kr. napsal spis *Περί ποιητικής* (do češtiny přel. P. J. Vychodil, Brno, 1892), který, obsahuje původně dvě knihy, zacho-

val se nám pouze v knize jedné a i to zkromoleně. I z toho, co známe, Aristotelova **p.** obsahuje více než **p-**ky nynější. Jedná o básnictví vůbec, o tragédii a epice, mluví se tu též o dějinném vývoji a významu tragédie, jakož i o řeči (poetické díkci). Úkol **p-**ky Aristotelov byl praktický a dogmatický; položil^t si Aristotelés za úkol promluvití, jak se má děj skládati, chce-li básněni býti zdařilé. Jeho **p.** jest proto tvaroslovím a technikou umění. Tento autoritativně-dogmatický ráz zůstal **p-**ice až do stol. XVIII. a XIX., zvláště když ve středověku v oboru **p-**ky veliké váhy požival lat. básník Horatius, který ve svém posláni k Pisonům (*Epistula ad Pisones*), zvaném jinak *Ars poetica*, za zvláštním účelem promlouvá o mnohých stránkách hlavně umělecké formy, kteréžto jednotlivé výroky zrovna za kanon byly vyhlášeny. Tak ještě r. 1527 novolatinský básník M. G. Vida podobně jako Horatius vydal v Římě didaktickou báseň ve třech knihách *De arte poetica*. Zatím i Aristotelés ve středověku docházel větší platnosti a tu **p-**ku napsal Jul. Caesar Scaliger, vydav své *Poetices libri VII* v Lyoně r. 1561. Zcela nauku Aristotelovu přejala podle svých zásad zdravého lidského rozumu (*bon sens*) upravil fr. básník Boileau-Despréaux, maje mnohé předchůdce (Fabri, Sibilet, Pelletrier, Vaquelin a j.), v didakt. své básni o 4 zpěvích *Art poétique* napodobené podle listu Horatiova. Tím hlavně nauka Aristotelova o nápodobě jakožto podstatě básnictví se ujala a zákony Aristotelovy jakožto platné pro veškerou poésii prohlašovány. Zcela rozumově v Německu pravidla pro básnictví hlásal Gottsched (*Versuch einer kritischen Dichtkunst*, 1730), kdežto sto let před ním Martin Opitz (1624) ve své knize *Buch von der deutschen Poeterei*, jinak zcela závislý na teoriích antických, ukázal zákony německého veršování. O pravé pochopení Aristotela v Německu měl zásluhu ke konci XVIII. stol. Lessing, který ve svých spisech *Hamburgische Dramaturgie* (1767—69) a *Laokoon* (1766) mnohé otázky objasnil, užívaje s prospěchem metody Aristotelovy, z uznanych děl básnických, tedy ze skutečnosti, abstrahovati pravidla. Methody této, jediné prý pravé a úrodné, nepřekonatelné a nesmrtné, užil ještě také Hermann Baumgart r. 1887 ve své *Handbuch der Poetik. Eine kritisch-historische Darstellung der Theorie der Dichtkunst*. Tak tedy bylo úkolem **p-**ky sestrojiti techniku umění básnického a nauku o tvarech básnických. — V XVIII. století hlavně vlivem Německa a nejvíce v Německu vznikla spekulativně-dogmatická **p.**, která veškeré zákony poesie odvoditi hleděla z pojmu a výměru krásna. Tím **p.** úplně byla závislá na jednotlivých aesthetických a filosofických soustavách. Každý filosof vzdělával **p-**ku většinou však jen v aesthetice, neboť **p.** tu pokládána za část^t aesthetiky. Soustavou **p-**ku na základě Kantovy filosofie napsal C. A. Clodius, *Entwurf einer syste-*

matischen Poetik (Lip., 1805). Soustavnou **p-**ku na základě filosofie Herbartovy začal psáti, avšak nedokončil Jos. Durdik, vydav r. 1880 v Praze I. díl *Poetiky*. První kniha jedná o poésii a o poměru jejím k jiným odborům, druhá o formě zevnější, třetí nedokončená měla jednatí o útvarech básnických. Tot^t typický vzor, jak **p-**ky většinou vypadají; všechny jednájí nejprve o podstatě básnictví, o verši, rymu, tropech a figurách (metrika-stilistika) a o útvarech básnických. V německé literatuře jest značné množství **p-**ik, vydávaných filology; mezi nimi oblibě se teší hlavně Kleinpaul, Gottschall, Bayer. K **p-**ice často se přidává též nauka o slohu a útvarech prosaických, jakož i nauka o řečnictví. V této příčině nejznámější a nejrozšířenější jest dílo germanisty W. Wackernagla, *Poetik, Stilistik und Rhetorik* (1873). V české literatuře tomuto soubornému pojednání o veškerých plodech slovesných dostalo se názvu slovesnost; takovou vydal již r. 1820 Jos. Jungmann, dnes zavedena ve školách Malá slovesnost (Bartoš-Bílý-Čech). Z českých **p-**ik dlužno ještě upozorniti na **p-**ku dra P. J. Vychodila (1890). Mimo to v **p-**ice pracovali Sušil, Malý, Petřů, Vorovka a j. V literaturách ostatních **p-**ky soustavně málo vzdělávány, o jednotlivých otázkách však v obor **p-**ky spadajících ve všech literaturách jsou četné rozpravy. — Ke konci stol. XIX. z nespokojenosti s dosavadními výsledky poetického badání hledána a stanovena nová metoda pro **p-**ku. Methodou induktivní přírodních věd bez ohledu na aesthetiku a definici krásna pokračoval Wilhelm Scherer, jehož *Poetik* vydána r. 1888 po jeho smrti, ač první nárys byl hotov již r. 1877. Úkolem jeho **p-**ky nebylo již stanoviti původ pravé poesie, ale odvoditi z empiricky daného materiálu zákony básnictví. Schererova **p.** zůstala nedokončena a neúplna, ale nové v ní jest pozorování tvořícího básníka i účinků básnictví na obecnstvo. Na zužitkování psychologických výsledků začíná se pak klásti vůbec větší váha. I svrchu vzpomenutý Baumgart, horlil pro metodu Aristotelovu, akcentuje moment psychologický, a též Jindř. Viehoff, který **p-**ku pokládá také za část^t aesthetiky a z pojmu krásna hledí vyvoditi aesthetické zákony, staví jí na základ psychologický, jak o tom svědčí název jeho díla *Die Poetik auf der Grundlage der Erfahrungsseelenlehre* (Trevír, 1888). Pravým zakladatelem psychologické **p-**ky jest Wilhelm Dilthey s svojí rozpravou *Die Einbildungskraft des Dichter* (1887). Klade hlavní váhu na dějinnost života duševního a následkem toho i na dějinnou obmezenost aesthetických zákonů, tak že i básnická technika má jen platnost dějinnou a relativní. Poněvadž pak tvoření básnické i básnické požívání jsou zjevy psychologické, **p.** jen na psychologii může býti založena. Předmětem poetického badání není jen klasifikace básnických útvarů, ale i studium básnického tvoření a bás-

nického požívání. Soustavných p-ik touto methodou napsaných dosud není, jednotliví badatelé, jako Valentin, Herzog a j., jednotlivými otázkami se obírají. (Srv. L. Čech: Z psychologické p-ky. »Obzor«, 1899 čís. 9. až 11.) Psychologická organisace básníkův a umělců s oblibou se studuje ve Francii. — Konečně se vyskytuje i pokus o p-ku vývojovou. Zásady její stanovil Eugen Wolff ve svém díle *Poetik. Die Gesetze der Poesie in ihrer geschichtlichen Entwicklung* (Oldenburg a Lip., 1899). Methoda i obsah nové p-ky má býti vývojový, nová p. má zpytovat zákony vývoje básnictví, předmětem p-ky j soustavně uspořádané dějiny poesie světové, p. má spočívat na rozhledu po veskeré dosavadní poesii a odvozovati zákony vývoje básnictví.

Poetschia Kbr. em., rod lišejníků korovitých z čel. *Lecideae* (*Eulecidiinae*). EBr.

Poetting-Persing E m a n u e l hrabě, probošt kapitoly olomoucké a lidumil český (*1820 v Budišově na Moravě — †4. ún. 1398). Studoval gymnasium a bohosloví v Brně a v 23. roce vysvěcen na kněze. Byv činný na různých místech, stal se r. 1880 proboštem v Olomouci. Stopoval s láskou český život národní a citě v sobě povinnost prospěti svému lidu, založil v sídle svém r. 1895 vyšší vzdělávací ústav pro české dívky nákladem 110.000 zl. Vřelými slovy označil v závěti mravní a vlastenecký účel tohoto ústavu. — Srovn. »Osvětu« 1899, str. 156.

Pogačar J. Kr. viz Jihoslované, str. 415 a.

Pogačičová M i l k a viz Jihoslované, str. 487 b.

Pogar, město rus. gub. černigovské a újezdu starodubského na řece Sudosti, má 7292 obyv. (1897), jirchárný, olejny, obchod s obilím, dobytkem, kožemi, lnem a olejem, veliký výroční trh.

Pogge P a u l, výzkumný cestovatel afr. (*27. pros. 1839 v Zierstorfu v Meklenbursko-Zvěřinsku — †17. břez. 1884 v Loandě v Africe), věnoval se nejdříve hospodářství, v l. 1858—1860 studoval práva v Berlíně a Heidelbergu, r. 1865 podnikl cestu do Kap-ska, Natalu, na Mauritius a Bourbon, r. 1874 připojil se k výpravě Homeyerově, na které 9. pros. 1875 pronikl sám do Musumby, residence Muaty Jamva. V dubnu 1876 vrátil se do Angoly a odtud do Německa, v listopadu 1880 pak nastoupil v průvodě Wissmannově a s podporou říš. kancléřského úřadu novou cestu do vnitřní Afriky, dostihl 22. října 1881 Kasaie a 16. dubna 1882 Lualaby, odkudž Wissmann táhl k východ. pobřeží africkému, kdezto P. zřídil vědeckou stanicí u sídla Mukengova. Odtud vrátil se do Loandy, avšak před odjezdem do Evropy zemřel. Kromě cestovních zpráv v časopisech uveřejněných napsal: *Im Reiche des Muata Jamwo* (Berl., 1880). Tšr.

Poggendorff J o h a n n C h r i s t i a n, vynikající fysik něm. (*29. pros. 1796 v Ham-

burce — †24. led. 1877 v Berlíně). Zabýval se s počátku farmacií, zaměstnán jsa jako lékárnický příručí v Berlíně. Studoval pak v Berlíně fysiku a chemii a stal se r. 1834 doktorem filosofie, o deset let později doktorem lékařství v Královci. P. působil od r. 1834 jako profesor fysiky na universitě berlínské, věnuje se vedle vědecké práce experimentální hlavně v oboru magnetismu a galvanismu redakci světoznámých »Annalen d. Physik und Chemie«, již převzal r. 1824 po zemřelém dřívějším redaktoru G i l b e r t o v i. Redakci P-ovou vyšlo 160 sv. annalů, z nichž 150tý jako »Jubelband«, obsahující životopis a podobiznu P-ovu, věnován oslavě P-a i jako vědce i jako redaktora. Z větších spisů P-ových zvláště dlužno vyznamenati *Geschichte d. Physik* (Berl., 1879) a záslužné dílo *Biographisch literalisches Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften* atd. (J. A. Barth v Lipsku 1863, 2 d.). Obrovský slovník tento, mající přes 3000 stran, obsahuje stručný běh života a literární činnost matematiků, fysiků, astronomů, chemiků, přírodopisců atd. až do r. 1858. Pokračováním jeho až do r. 1883 jest třetí díl vydaný B. W. Feddersenem a A. J. z Oettingenu. O čtvrtém díle (do r. 1900) se ještě pracuje, bude však vydán snad ještě letos. Jako fysik vynikl P. duchaplnými konstrukcemi rozmanitých strojův, na př. galvanometru, voltmetru, padostroje atd., a vynálezem důmyslných method měřících (methody měření vnitřního odporu článků, srovnávání elektrom. sil atd.). nvk.

Poggibonsi [podži-], okr. město v Italii nad ř. Elsou a na železn. trati Florencie-Empoli-Siena a P-Colle di Val d'Elsa, v provincii sienské, má jako obec polit. 8476 ob. (1891), krásné měly, výrobu těstového zboží, koželuzství a minerální prameny; na výšině bývalá pevnost s klášteřem San Lucchese, jehož kostel chová oltární obraz od Pinturicchiho a někdejší klášterní refektář fresky od Gerina da Pistoja.

Poggio Bracciolini [podžo bračolíní] G i a n F r a n c e s c o, humanista ital. (*1380 v Terranuova u Florencie — †30. říj. 1459 ve Florencii), byl od r. 1404 papežským taje mnikem a meškal s Janem XXIII. na sněmě Kostnickém. Do doby jeho tamního pobytu spadá list, který psal P. jako očitý svědek odsouzení a popravení Jeronyma Pr. svému příteli Leonardu z Arezza (srv. Palacký, Dějiny III., str. 248—255; otišen v Palackého »Documenta M. J. H.«, str. 624—629). Z Kostnice P. podnikal časté cesty po Švýcarsku, Německu a Francii, pátraje po starých rukopisech klassických, jichž řadu nalezl. Meškuje delší dobu v Anglii, odcizil se studium klassickým, ale oddal se jim zase vášnivě v Římě r. 1423. Od r. 1434 žil ve Florencii a stal se tu r. 1453 kancléřem. Z jeho literárních prací nejpopověnější jest *Liber facetiarum* (nejprve v Římě. 1470), sbírka anekdot kluzkého obsahu. Řada morálně filosofických

traktátů, většinou dialogisovaných, má zájem kulturně historický jako dokument soudobé mravní kleslosti. Od r. 1350—1455 sahá jeho *Historo Florentina*, kterou otiskl Muratori jako 20. sv. »Rerum italicarum scriptores praecipui« (Milán, 1723—51). Souborně vyšla jeho »Opera« neúplně ve Štrasburce r. 1510 a r. 1538 v Basileji. Pod P-vým jménem koluje také moderní padělek, jenž líčí upálení Husa a česky vyšel r. 1873 v Praze s názvem »Neomylnost papežova na koncilu Kostnickém a výslech, odsouzení i upálení Jana Husa dne 5. a 6. čce 1415. Líčí očité svědek Pogius.« Toto dílo vyšlo r. 1902 s ilustracemi Muchy a Dědiny v kommissi J. Otty. — Srov. Shepherd, Life of P. B. (Liverpool, 1802); Nisard, Les gladiateurs de la république des lettres I. (Paříž, 1860).

Poglizza viz Poljica.

Pogodin Michajil Petrovič, dějepisec, archaeolog a žurnalista ruský (*1800—†1875), otec jeho byl nevolníkem a správcem domu hr. Strogonova a P. vzdělal se na gymnasiu a na universitě v Moskvě. Již jako student všiml si pilně literatury a umění, jmenovitě divadla, kde vládl tehdy Ozerov se svým tragédiemi v sentimentálně národním duchu. Veliký vliv na něho měly též »Dějiny« Karamzinovy, jež si opatřil za poslední peníz. Na universitě působil na něho nejvíce Merzljakov. V domě knížete Trubckého, kde byl domácím učitelem, seznámil se s literaturou francouzskou, načež počal se zajímat o rus. letopisy, o původ ruských knížat a věnoval se horlivě otázkám rázu všeslovanského. Výsledkem poslednější snahy byl překlad Dobrovského díla o Kyrillu a Methoději. Všechna téměř jeho mínění v řečených otázkách narážela na tuhý a vytrvalý odpor Kačenovského, s nímž polemisoval ještě, i když se stal professorem. Magisterská jeho dissertace *O proischozědeniji Rusi*, v níž vystupoval jako obhájce normanské školy a britký protivník chozarského původu rus. knížat, obrátila na něho pozornost Karamzina, Schlözera a j. učenců a získala mu pověst bystrého kritika pramenů. Přes to žádost jeho, aby byl poslán za hranice, byla ministerstvem zamítnuta a P. ponechán při universitě, načež r. 1826 přednášel všeobecné dějiny v prvním ročníku a r. 1835 svěřena mu stolice rus. dějin. Universitní činnost jeho trvala do r. 1844. Nedlouho před tím (1841) stal se členem druhého oddělení akademie nauk a nějakou dobu byl tajemníkem Společnosti dějin a starožitnosti ruských. K té době vztahuje se též počátek jeho publikace *Izslědovanija, lekciji i zaměčanija*, která hlavně položila základ k jeho reputaci jako historika. Kniha tato (7 dílů) pro bystrost úsudku a obsažnost jest dosud cenou rukojeti pro každého, kdo zabývá se speciálně starou dobou rus. dějin. Zároveň položil základ k proslulé sbírce »Drevně-chranilišček«, obsahující rukopisné i věcné památky staroruské. Rukopisná část, zakou-

pená carem Mikulášem I., nalézá se ve veřejné knihovně petrohradské. Redigoval též »Rus. istoričeskij sbornik«, kde uveřejnil důležitou stať *O městničestvě*. Z několika jeho cest za hranice největší význam má první r. 1835, kdy vešel v úzké přátelské styky se Šafaříkem, Hankou, Palackým a j., položiv tím základ ke sblížení rus. vědeckého světa s jinოსlovanským. Po r. 1844 vědecká činnost jeho ustává. Roku 1860 měl disput s Kostomarovem o původu rus. knížat, a třeba že byl v právu, obecnostvo zajímalo se více o protivníka jakožto zástupce určitého společenského směru. Pak vydal ještě dílo *Russkaja drevnjaja istorija do mongolskago iga* (1872). Neméně plodným byl jako publicista, náležející se Ševyrovem k významnému kroužku staroruských vlastenců s podkladem slavjanofilským, podporujících názory své důvody německé filosofie. Hlasatelem jeho byly vydávané jim listy »Moskovskij Věstnik« (1827—30) a »Moskviť'anin« (1841 až 1856). V onom měl účastenství i Puškin, kdežto tento stal se hlavním hlasatelem tehdy se rodícího slavjanofilství a předním tlumočnickem snah Slovanů západních, jmenovitě Čechů, v době, kdy vládl dle slov Bestuževa-Rjumina obecně přesvědčení, že rakouský četník ve slovanských zemích jest civilisujícím zvlivem. Třeba že nepříznivé podmínky vnější a nedostatek filosofické hloubky vadily P-ovi v jeho činnosti publicistické i vědecké, svým přirozeným nadáním a zanicením pro vědu zaujal vynikající místo v dějinách ruské kultury vůbec a v historiografii rus., jakož i v dějinách slovanského hnutí zvláště. Srv. Biografický Slovar profesorov Moskev. universiteta (Moskva, 1855); charakteristiku P. N. Miljukova (»Istoričeskaja Zapiska« moskev. archaeol. společnosti, Moskva, 1890) a Bestuževa-Rjumina (»Biografiji i charakteristiki«) a konečně obsáhlé a podrobné dílo Barsukova »Žizn i trudy M. P. P-a«. Šnk.

Pogoň, erb Litvy; v štítě rytíř na koni, v plně zbroji uhanějící s vytasenou šavlí. Podle Czackého bylo tohoto erbu na severu hojně užíváno. Zdá se, že původně p. byl pouhým odznakem vládcovým. Knížata, která neuměla psátí, vytiskla svůj obraz místo podpisu; později zachovala jej i při podpisu. Na smlouvě r. 1366 mezi Olgerdovým, Kiejstutem a Kazimírem Velikým jsou dvě litevské pečeti: na Olgerdově p., na Kiejstutově meč a štít s rukou. Vladislav Jagello jako král polský spojil p. s orlem.

Pogonatum-Pal. Beauv. (*Polytrichum* L.), plstičepka, rod mechů listnatých plonikovitých (*Polytrichaceae*) obsahující druhy podobné ploniku n. mnohovlasu (*Polytrichum*), od něhož se nápadně liší válcovitou pušticí. Tato jest buď přímá nebo nachýlená, bez násadce a bez průduchů, a má v obústí pouze 32 zubů. — P. roste po Čechách na suchoparech a vřesovištích, v rovině i vyšších polohách druhy P. nanum Pal. Beauv., p. nízká n. zakrpená, a statnějšími: P.

aloides Pal. Beauv., p. aloeoovitá, a *P. ungerum* Schpr., p. džbánovitá. Tu onde na Krkonoších, na Kladském Sněžniku, v Jizerských horách a na Šumavě roste *P. alpinum* Röhl., p. alpská.

Pogorělskij J. viz Perovskij 1).

Pogórz, ves ve Slezsku, hejtm. Bilsko, okr., fara a pš. Skočov; 108 d., 846 ob. polských, 49 n. (1890), škola, telegraf a žel. stanice na trati Těšín-Bilsko, 2 mlýny, pila, úpravna vln. zboží a opodál popl. dvůr Bajerka. Alod. statek (633 ha) se zámečkem, dvorem, lihovarem, par. mlýnem a sýrárnou drží Adolf Stonawski.

Pogorzela (německy *Pogorschell*), město v pruském kraji kožminském, prov. poznaňské, má 1615 obyv., většinou Poláků (1900), katol. a evang. kostel.

Pogostemon Desf., rod rostlin pyskatých z podčel. *Satureineae*, obsahující vytrvalé, někdy polokřovité byliny vstřícných listů řapíkatých a lichopřeslenů obyčejně mnohokvětých, někdy k jedné straně nachýlených a hrozovitě n. latovitě uspořádaných. Z vejčito-trubkovitého, rovnoměrně 5zubého a v ústí nahého kalicha sotva vyčnívá trubka koruny slabě 2pyské, hořeniho

Č. 3234. Pogostemon (květ celý a v průřezu podélném).

pysku 3klaného a zpodního celého. Tyčinky 4 čnělky jsou téměř stejně dlouhé s prašníky 1pouzdrými. **P.** obývá asi 30 druhů Vých. Indii, Malajské ostrovy a Japan a prospívá zvláště dr. **P. Patchouli** (pačuli) Pellet. Týž roste v Indii jako huňatý polokeř vejčitých listů zakončitých, u zpodiny klinovitě zúžených, až 7 cm dl. a 4 cm šir. Tyto páchnou pízmem, obsahující asi 2 % zvláště sílice zahnědlé, a užívají se jm. *p a t c h o u l i* ve voňavkách.

Pograth viz Podhrad 2).

☉☉ **Pogson** [pogs'n] Norman Robert, astronom angl. (* 1829 v Nottinghamě — † 1891 v Madrase, kdež byl od r. 1861 ředitelem hvězdárny). Objevil 6 malých oběžnic a

r. 1872 vlasatici, která dlouho byla pokládána za vlasatici Bielowu.

Pogwizdów » čes. P o h v i z d o v, far. ves ve Slezsku, hejtm., okr. a pš. Těšín; 60 d., 414 obyv. polských, 6 něm. (1890), kostel, škola, parostrojní lihovar a nedaleko poplužní dvůr Dwór Marklowicki. Deskový statek se dvorem koupil v 2. pol. XVIII. století od dědiců po Marklovských ze Zebrače Karel Spens z Bodenu; jeho syn Emanuel prodal pak **P.** (1797) arciknížecí komoře těšínské, kteráž zboží toto drží podnes.

Pogyča viz Anadyr.

Pohádka viz Báchorky.

Pohan V á c l a v A l e x a n d r, spisov. čes. (* 5. září 1791 — † 25. čce 1850). Studoval v Jindř. Hradci, vstoupil do stavu kněžského a stal se kaplanem v Plané u Tábora, kde byl pro své zásluhy, zejména v oboru školském a výchovy národní, jmenován biskupským notářem. Později stal se farářem a potom děkanem v Poříčí nad Sázavou, kde působil k oživení národního vědomí. Při tom byl předním ze spolupracovníků Zieglerových časopisů »Přítele mládeže« a »Věrného Raditele«. Podobně uveřejnil hojně článků v »Časopise pro katol. duchovenstvo« a samostatně vydal *Květný věneček*, sbírku písní a básní pro mládež neboli zásobu dětských přání, promluv a rozmluv ke zkouškám veřejným, díkučinění a písní, r. 1838 a 1843; *Třicet pohřebních písní pro všechny stavy* r. 1840. Dále vydal: *Zlomky Davidových žalmů* v »Rozlič. Praž.« r. 1853, mravoučné spisy: *Krmě kořeněná modlitbou; O řádném volení stavu kněžského a Obrana rüžencové pobožnosti*. Od něho pocházejí také praktické spisy pro správu duchovní: *O uspořádání farní listovny* a *Rada v záležitostech smíšeného manželství katolickému ženichovi*. Konečně vydal *Životopis vel. pána Antonína Hanikýře, zakladatele ústavu Dědictví sv. Jana Nep.* (1840), jakož i *Životopis J. B. Juhna*, profesora na bohosloveckém ústavě v Budějovicích a potom probosta v Jindř. Hradci.

Pohané (*ethnici, pagani*) sluli podle etymolog. významu slova *p a g a n u s* prvotně obyvatelé venkova (*pagus* znamená vesnici), kteří nepřijali náboženství křesťanského a zůstávali věrni víře otců. Nyní slovo *p.* znamená příslušníky náboženských soustav polytheistických proti monotheistům. Středověk až po výpravy křížové čítal k *p-nům* i vyznavače islámu. Židé pokládali za *p-ny* všechny nežidy. Na pojímání jejich upomíná i názor sv. Augustína, jenž všechny záslužné činy *p-nů* pokládá za dílo d'ablova a také ctosti jejich jen za típytné nefesti. Rada zástupců starší církve neschvalovala mīnění tohoto. Za to reformátoři, až na Zwīngliho, klonili se k názoru sv. Augustína. Obracením *p-nů* ke křesťanství obírají se misijnáři.

Pohanina, bot., viz Anemone.

Pohanka, bot., viz Polygonum.

P. či hřečka. V polním hospod. rozeznáváme tři odrůdy **p**-ky, a to: obecnou, tatarskou, též sibiřskou čili skotskou **p**-ku (*Fagopyrum tataricum*), a okrouhlostou velikou **p**-ku (*Pol. tataricum rotundatum*), jež se pěstují.

P. daří se jak v chudé půdě písčité, tak i na vysušené slatině a zoraném vřesovišti, v hornatém kraji lépe než v údolí a úžlabině; v horách skýtá zvláště důležitou potravu lidu a dobytku. V krajínách, kde se jař nedají, a v polohách jižních, kde se nasívá po ozimí do zoraného strniska a do podzimu dozrává, jest pravým dobrodiním. Zastiňujíc připravuje pole dobře pro následující plodinu. Těžká půda **p**-nce nesvědčí; její zdar a výnos závisí mnoho na příhodné povětrnosti, neboť nejslabší mrazí ji spálí a deště za květu ohrožují její sklizeň. Nasívá se proto obyčejně od konce května do půli června nebo v období 8—10 dní tři až čtyřikrát po sobě. Rozdíl 8 dní v době setí působí často značně na výnos **p**-ky. Od setí do uzrání uplyne průměrně 12—13 neděl, pročej jí nasítí lze v teplejší poloze do zoraného strniska, při čem se ovšem dostavuje dobrá žeň teprve v sedmém roce, za ostatních 6 let tři úrody prostřední a tři špatné. **P**-ky sejeme 100—120 kg na ha; síti hustě a zadělávati ji pluhem není radno. **P.** pěstuje se též pro píci i poskytuje za stejných poměrů totéž množství jako víkev; doporučuje se směs **p**-ky s víkou nebo hrachem, jež se nasívá po rané sklizeném ozimu do strniska a do řepkoviště zoraného. Krmiti lze **p**-kou zelenou i sušenou veškeren dobytek, skopový však po zelené píci podléhá zvláštní vyraženině. **P.** nasívá se též za zelenou mrvu, zvláště v půdách písčitých. Pěstuje-li se pro zrní, zoramé pole i lehké z jara dvakrát, aby se zahubil plevel, sklizejce ji pak, necháváme v hrstech na řadě na polo uschnout, načež se sváže do malých otepí a tyto proti sobě postaví potud, až uschnou. Svezená na mlat ihned se vymlátí, zrní na sýpce ztenka uloží a častěji obrací. Zrní vytěží se po ha na písčité půdě 800—850 kg, na dobré slatině až 40 q, slámy 10—50 q, zelené píce až 200 q.

Tatarská či sibiřská **p.** jest méně choulostivá proti mrazům a vlhku, než obyčejná, má též lodyhy šťavnatější a lupení hojnější a hodí se proto lépe ke krmení. Ještě bujnějšímu vzrůstu těší se méně rozšířená odrůda veliké **p**-ky (*Pol. tataricum rotundatum*) jakož i **p.** Sieboldova, jež snese i tuhé zimy, roste do výše až 3,50 m a skýtá velmi ranou píci zelenou i doporučuje se zvláště pro polohu vyšší.

Zrní **p**-ky užívají za mouku nebo krupici ke strojení pokrmů, v Polsku zvláště oblíbené kaše; zadním plným zrním krmí se vepřový dobytek a drůbež, tlučenou pak **p**-kou plemenný a žirný dobytek vepřový, míšená s ovsem dává se koním, skotu krmnému i ovcím. Podle lučebního rozboru prof. Weiske chová v sobě zrní.

	obyčejné p-ky	tatarky
dusíkatých látek	10,75 %	10,69 %
bez dusíkatých látek	61,39 »	61,10 »
popela	2,74 »	2,68 »
vody	9,57 »	10,57 »

P. zelená obsahuje podle prof. Mosra:

dusíkatých látek	3,20 »
bez dusíkatých látek	8,22 »
(v nich tuku . . . . .)	0,80 »)
dřevoviny	4,23 »
popela	1,76 »
vody	82,59 »

L.M.Z.

100,00 %

Pohánka, bot., viz Cynosurus.

Pohár, koflík, sklenice z různých hmoty (kovu, dřeva, slonoviny, rohu, kamene, skla a j.), nahore širší než dole, bez nohy neb o noze jen krátké. V mythu egyptském, medsko-perském i řeckém symbolisuje hojnost a mívají jej heroové moudrosti, moci a síly. Jakožto symbolu moudrosti užíváno **p**-u i k věštění (1. Mojz. 44, 5). Proslulý byl též Džemšídův pohár (v. t.) podání staroperského; na podání tom se zakládala i podání o **p**-ech jiných, na př. o **p**-u Josefově. Řekům sluly **p**-y *skyfos* a *kantharos*; robili je ze dřeva, z hlíny a z kovu a pomalovávali je, i reliefy je zdobili. Římané doby císařské dávali si je vyráběti i z drahokamů; od nich dochovaly se nás zvl. **p**-y skleněné a stříbrné. Národové severnější užívali **p**-ů s oblibou. Zvláště bohatě si je zdobili za renaissance. Také různé dobrodružné tvary jim dávali, tvar ženské sukně s hlavou na vrchu mival **p**. poklopený. Později také vyráběny **p**-y kouzelné, o dvojité stěně a p.

Pohl, ves mor., viz Polom.

Pohl: 1) P. Jan Václav, grammatik čes. (* kolem r. 1740 v Král. Hradci — † 23. čna 1790 ve Vidni), byl u cis. dvora komorním přídvejným; vedle toho jakožto »v cis. kr. urozeninské věstní řeči české nejvyšší vzřízený učitel« učil jazyku českému jeden čas syny Marie Terezie, mezi nimi i korunního prince Josefa, později chovance akademie Tereziánské. Sepsal a vydal mluvnici českou, dedikovanou sv. Václavu a cis. Josefu II., *Grammatica linguae bohemicae oder die böhm. Sprachkunst, bestehend in vier Theilen (Orthografie, Etymologie, Syntaxi und Prosodie)*. Allen Liebhabern dieser Sprache sowohl Lehrenden als Lernenden zu einem erforderlichen Werkzeug gefertigt (Videň, Terst, Praha, 1756; nová vyd. 1764, 1773, 1783), opatřenou na konci českoněmeckým »slovnířem« a »Přílepkem všelikých českoněmeckých rozmlouvánj«, a pravopisy české s tituly: *Wahre gegründete böhm. Rechtschreibung* (Vid., 1776) a *Pravopisnost řeči české, ředlně založená, též i dikazmi obráňená, k užitečné potřebě c. k. urozeninské věstny a veškerého obecli vydaná. Vidni. Tišťena u T. šlechticína z Trattneru, c. k. dvorského tiskatele, 1786.* -Česky uměl **P.** chatrně, jen tolik, co nezapomněl z do-

moval, a zakrýval nedostatečné vědomosti své jednak tím, že spisovný jazyk snižoval-historickou souvislost literárního jazyka pokládal za »bezzákladný običejé něhdejších českomoravských bratru a krajinohubných žiččanu« a za »starodávny k nynejšímu vzlepenýmu řečistavu nehodlivé običejé«-jednak tím, že v duchu soudobého purismu o překot tvořil nová slova, jakými zejména se hemží poslední dvě vydání jeho mluvnice. Není pochyby, že nedostatečná znalost češtiny u Josefa II. a nechuť jeho k ní zaviněna byla valnou měrou P-em. — Mluvnice P-ova je plagiát z grammatiky Rosovy, který má význam jen jako svědek smutné pokleslosti spisovné češtiny v XVIII. stol. V pravopise navrhol P. psátí *ě* jen po retnicích, jinde měkčítí souhlásku (tedy *pět*, ale *neďele*); *j* (= *i*) kláští jen v koncovkách; místo *ů* zavéstí *ú*, místo *ou* *ou*; a konečně slabiky *č*, *ž*, *š*, *ř* vyjadřovati analogicky podle ni — ny jen skupinou *ci*, *zi*, *si*, *ri*. Zaslouženého odbytí dostalo se mu od Dobrovského. *Smt.*

2) P. J a n E m., přírodopzpytec (* 1782 v Kamenici v Čechách — † 1834 v Schönbrunně), studoval v Praze, kdež stal se r. 1808 doktorem lékařství a potom assistentem chemie a botaniky, r. 1817 odebral se s výpravou rak. přírodopzpytců do Brazílie, odkudž se vrátil r. 1821 s hojnými sbírkami a stal se kustodem při cis. sbírkách přírodnin ve Vídni. Jeho spisy jsou: *Flora Bohemiae* (2 sv., 1809—15 v Praze, nedokonč.); *System. Ueberblick der Reihenfolge einfacher Fossilien* (1816 t.); *Plantarum Brasiliae icones et descriptiones* (2 sv., Víd., 1827—29); *Reise im Inneren von Brasilien* (1832, s ryt. a atlasem).

3) P. K a r l F e r d i n a n d, hud. spisovatel něm. (* 1819 v Darmstadtě — † 1887 ve Vídni), byl žákem Sechterovým a v l. 1849 až 1855 varhaníkem ve Vídni, žil v l. 1863 až 1866 v Londýně, kde konal důkladná studia o Mozartově a Haydnově pobytu tamže; vrátiv se do Vídne, byl archivářem »Společ. hud. přátel«. Sepsal *Mozart u. Haydn in London* (1867, 2 sv.), započal pak na popud O. Jahna biografii Haydnovu, z níž uveřejnil pouze 2 svazky a již dokončiti vzal na se nástupce jeho Eus. Mandyczewski. Dále vydal: *Zur Geschichte der Glasharmonika* (1862) a *Die Gesellschaft der Musikfreunde und ihr Conservatorium* (1871).

4) P. R i c h a r d, hudební spis. něm. (* 1826 v Lipsku — † 17. pros. 1896 v Baden-Badenu), studoval v Karlsruhe přírodní vědy, filosofii v Gotinkách a v Lipsku a r. 1854 přesídlil se do Výmaru, kde byl v důvěrných stycích s Lisztem. Vydával s Brendelem r. 1856—60 *Anregungen für Kunst- und Wsenschaft* a účastnil se redakce »Neue Zeitschrift für Musik«, kam přispíval pod pseudonymem H o p l i t. Když Liszt z Výmaru odešel, P. odstěhoval se do Baden-Badenu (1864). Vydal: *Akustische Briefe für Musiker u. Musikfreunde* (1853); *Bayreuther Erinnerungen*

(1877); *Autobiographisches* (1881); *Richard Wagner* (1883); *Die Höhenzüge der musikalischen Entwicklung* (1888); pak sborník essayí vydaných ve 3 svazcích s tituly *Richard Wagner* (1883), *Franz Liszt* (1883), *Hector Berlioz* (1884). Kromě toho vydal německý překlad spisů Berliozových (1864, 4 sv.). P. byl též básníkem a zhotovil spojovací texty k Schumannovu »Manfredu« a Lisztovu »Prometheu« a také ve skladbě pracoval, vydav tiskem písně, melodram *Die Wallfahrt nach Kevelaar* a drobnější věci pro klavír a sbory. *b*

Pöhl, ostrov, viz Poel.

Pohlavár, náčelník rodu nebo kmene v zemích, kde není státního ústrojí.

Pohlaví, souhrn znaků, jimiž význační jsou jednak jedinci samičí (p. m u ž s k é), jednak samičí (p. ž e n s k é), jednak obojetní (p. o b o j e t n é, viz Hermafroditismus).

Pohlavní buňky, biol., buňky, jimiž děje se rozmnožování. Rozeznáváme p. b. samičí či vajíčka a p. b. samčí či chámové (spermatozoa).

Pohlavní ústroje, biol., ústroje sloužící k rozmnožování. U živočichů rozeznáváme žlázy pohlavní (vaječníky, varle, žlázy obojetné), jejich vývody (vejcovody, chamovody) a ústroje pomocné. O různé úpravě p-č u jů viz články jednající o širších či užších skupinách živočišných. — P. ú. u rostlin viz Jevnosnubné rostliny a Tajnosnubné rostliny.

P. ú. v lékař. viz Genitalie.

Pohlavní žlázy viz Pohlavní ústroje.

Pohlcování : P. plynů v. Absorpce 1), Absorpce plynů a Absorptiometr. — P. světla viz Absorpce 2).

☉**Pohle** L e o n, podobiznář něm. (* 1841 v Lipsku). Byl žákem akademie dražd'anské a zdokonaloval se v Antverpách u van Leirusa a u Pauwelsa ve Výmaru. Sprvu obíral se malbami historickými a genovými, později maloval podobizny. R. 1877 povolán za profesora na akad. dražd'anskou. V obrazárně dražd'anské chovají od něho podobiznu malíře *Karla Peschla* (1878), v museu lipském umělců *L. Richtera* (1879), *E. Hähnela* a prvého předsedy říšsk. soudu *Simsona* (1890); v berlínské nár. obrazárně *L. Richtera* (1880). Z genových obrazů P-ových zasluhuje zmínky *Markétka před skřínkou s klenoty a Elegie*.

☉**Pohled**: 1) P. (*Frauenthal*), městečko v Čechách nad ř. Sázavou, v hejtm. a okr. německobrodském, má 80 d., 309 obyv. č., 338 n. (1890), farní kostel sv. Ondřeje (jiz r. 1265 far.), kapli Věch Svatých, 3řt. něm. šk., ps., telegraf, 2 mlýny, pílu, nedaleko klimatické lázně s kapli sv. Anny a Rauštán, popl. dvůr. Alod. panství (918,20 ha) se zámkem, dvorem, parostr. pivovarem a mlýnem Klotily hr. Clam-Gallasové. Ve XIII. stol. držel P. Smil z Lichtemberka, jenž jej dal za odměnu věrných služeb bratřím Rodislavovi a Bartošovi. Tito P. prodali (kol. r. 1263) Jutě a Lidmile, dcerám Vítka z Jindřichova

Hradce, jež ještě se svou sestrou Kateřinou založily v P-ě (ok. r. 1265) panen. klášter cisterciácký, zv. Údolí Panny Marie. Roku 1424 klášter Žižkou pobofen. Později král Vladislav dal jej obnoviti a témuž řádu odevzdati. Roku 1782 na rozkaz cis. Josefa II. cisterciáčky odtud propuštěny a uvedeny sem karmelitánky ze zrušen. kláštera na Menším městě Pražském. Statek dostal se fondu náboženskému, od něhož jej koupil Josef hr. z Unwerthu. Tento před svou smrtí (1822) odkázal zboží pohledské Eugenovi hr. Sylva-Tarouca. — 2) P, ves t., hejtm. Čáslav, okr. Habry, fara a pš. Světlá n. S.; 33 d., 208 ob. č. (1890), 1tř. šk. — 3) P, ves t., hejtm., okr. a pš. Chrudim, fara Morašice; 18 d., 90 ob. č. (1890). — 4) P, ves t., hejtm. Ledec, okr. Dol. Kralovice, fara a pš. Zruč; 24 d., 193 ob. č. (1890), mlýn s pilou.

Pohledávka viz Obligace.

Pohledec, ves na Moravě, hejtm., okr., fara a pš. Nové Město u Žďáru; 77 d., 467 ob. č. (1890), cihelna a mlýn Bezděkov.

Pohlednice je lístek korespondenční, opatřený na straně dopisí pohledem na krajinu, město neb budovy, výjevy ze života, žertovnými scénami a pod. Vyvinula se z dopisních listů, opatřených záhlavím s obrázkem, v prvých letech posledního desetiletí stol. XIX. a nabyla záhy neobyčejného rozšíření, tak že pošta dnes dopravuje více než dvakrát tolik p-ic jako obyčejných psaní. P. zatlakuje již i obyčejný lístek dopisní ze stykův obchodních, poněvadž obchodníci víc a více si navykají doručovati zákazníkům pro případ objednávky listky s pohledy na zařízení svých závodů, krajiny, odkud berou své zboží, atd. Neobyčejného významu nabyla však p., dost způsobila k šíření vědomostí zeměpisných, zvláště tím, že se vyvinul po celé zemi rozvětvený sport sběratelský, ježmuž dnes slouží několik časopisů, zvláštní rubriky některých listů a speciální obchody s p-mi ve větších městech. Vliv sběratelství p-ic jeví se nepříznivě i v papírnictví a v obchodě s papírem, ježto následkem stále se měnící módy a nových vzorův obchodníkům mnoho starého zboží zůstává ležeti. Jpok.

Pohledy: 1) P (*Pahlet*), ves v Čechách, hejtm. Chomutov, okr. Jirkov, fara Ervěnice, pš. Vrskmány; 21 d., 144 ob. n. (1890), popl. dvůr a kam. — uhel. doly.

2) P (*Pohler*), ves na Moravě, hejtm. a okr. Mor. Třebová, fara Hynčina, pš. Březová; 87 d., 2 ob. č., 490 n. (1890), 1tř. šk.

Pohlem viz Polom.

Pohlen viz Spolí.

Pohler, ves mor., viz Pohledy 2).

Pohlin Marko, spis. slovinský, viz Jihoslované, str. 407 b.

Pohling viz Poláky.

☉☉**Pöhlmann** Robert, badatel v dějinách starověkých (*31. říj. 1852 v Norimberce). V l. 1870—72 studoval v Mnichově, r. 1872 až 1874 v Gotinkách, r. 1874—75 byl učitelem stredoškolským v Mnichově, r. 1875 habilitoval se v Erlankách pro starověk, r. 1884

stal se mimořádným, r. 1886 řádným profesorem, r. 1900 byl povolán na universitu do Mnichova. Napsal: *Der Römerzug Kaiser Heinrich VII.* (Norimb., 1875; P. byl v letech 1875—76 v Itálii a spolupůsobil při vydávání městských kronik, řízeném historickou kommisí v Mnichově); *Die Wirtschaftspolitik der Florentiner Renaissance und das Princip der Verkehrsfreiheit* (Lip., 1877); *Die hellenischen Anschauungen über den Zusammenhang zwischen Natur und Geschichte* (t., 1879); *Die Anfänge Roms* (Erlanky, 1881); *Die Ueberbevölkerung der antiken Grossstädte im Zusammenhang mit der Gesamtentwicklung städtischer Zivilisation dargestellt* (cenou poct., Lip., 1884); *Grundriss der griechischen Geschichte nebst Quellenkunde* (v Müllerově Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft, sv. 3; 2. vyd. Mnichov, 1896); *Geschichte des antiken Kommunismus und Socialismus* (Mnichov, sv. 1. 1893, sv. 2. 1900); *Aus Altertum und Gegenwart, Gesammelte Abhandlungen* (Mnichov, 1895). P. zaujímá mezi badateli v dějinách starověku místo zvláštní a vynikající.

Pohmoždění či kontuze povstane, působí-li tvrdý a tupý předmět násilně na měkké části těla, na př. uhodí-li se člověk silně o takový předmět. Nejčastěji odře, po případě i potrhá se kůže, podkožní cévy krevní se protrhají, nastává rozmanité krvácení, podlitiny krevní, modřiny, přískvary a pod. Byl-li úraz zvláště rozsáhlý a značný, přidružují se k povrchnímu p. ještě i těžší poruchy vnitřních ústrojí tělesných, zvláště útrov břišních, a pak otřesení mozku i míchy. Menší p. hojí a léčí se snadno. Vždy dlužno na to dbáti, aby povstalá snad rána zmožděná byla náležitě očištěna a v čistotě dále ošetřována. Studené obklady mírní výhodně prvotní příznaky, krvácení, palčivou bolestivost; proti dalším otokům stačí po případě i vhodně upravené obklady Priessnitzovy. Při rozsáhlejším p. a jmenovitě jsou-li s ním spojeny poruchy vnitřních ústrojí tělesných, jest ovšem řádné lékařské ošetření nezbytno.

Pohnan z P o h n á n í, příjmení staroč. rodiny vladcké, ježž erb byl modrý štít se stříb. lilii a klénotem tří stříb. péra. Původišť ves Pohnáni u Tábora. V XV. stol. rozdělili se na dvě větve. Chvala (1454—94) dostal se ok. r. 1470 v držení Protivína a potomci jeho psali se Protivínskými z P o h n á n í. Týž statek držel po něm (1506) Petr Chvala r. 1530 Mikuláš a Jaroslav bratří, když pak od nich vyplacen byl, držel tento (1544—67) Skočice a Klokočín. Onen prodal r. 1567, tento držel po něm (1572 atd.) Beneš, bezpochyby jeho syn, avšak prodav jej také, seděl r. 1585—87 v Budíčovích. Žil ještě r. 1589 a tehda také žil Chvala, jenž bydlil v Týně n. V. Ti byli poslední té větve. — Předky druhé větve byli (1436) Petr ze Bzavě a Ctibor z P o h n á n í. Potomek jednoho z nich byl Ctibor, jenž se psal Pohnan a r. 1556 se ženíl s Kateřinou Čabelickou ze Soutic. Soucasně žil Václav, jenž držel Čenovice. V á c -

lav a Petr bratři, jsouce již toho rodu poslední, přijali (26. dub. 1593) Pavla Ledeckého za erbovního strýce, a když to majetátem (27. říj. 1593) potvrzeno psal se tento P. z P. Týž koupil r. 1601 Sebestěnice, jež zase r. 1605 prodal, r. 1615 seděl v Sirakovicích a zemřel někdy po r. 1620 zůstaviv dcery Barboru a Veroniku, které statek Sirakovice r. 1626 prodaly. Ščk.

Pohnanec, ves v Čechách, hejtm. Tábor, okr. Mladá Vožice, fara Pohnání, pš. Ratibořské Hory; 21 d., 187 ob. č. (1890), kaple P. Marie.

Pohnání, far. ves v Čechách, hejtm. Tábor, okr. Ml. Vožice, pš. Ratibořské Hory; 26 d., 231 ob. č. (1890), kostel sv. Prokopa z r. 1714 (ve XIV. stol. far.), kaple sv. Jana a Pavla, 3tř. šk.

Pohnutí myslí viz Hnutí myslí.

Pohnutka viz Motiv.

Pohodlí: 1) P., osada v Čechách, hejtm., okr. a pš. Litomyšl, fara Dolní Újezd; 64 d., 359 ob. č. (1890); mariánská kaple z r. 1826. Roku 1668 Bedřich hr. Trautmannsdorf na blízku P. založil popl. dvůr Friedrichshof, po jehož rozpuštění na jeho pozemcích povstala r. 1785 nová osada, která spojená byla s P-m a německý název Friedrichshof přenesen i na osadu P. — 2) P., viska u Žernova t., hejtm. Nové Město, okr., fara a pš. Čes. Skalice; 5 d., 90 ob. č. (1890). — 3) P., viska u Vamberka t., hejtm. a okr. Rychnov n. Kn., fara a pš. Vamberk. — 4) P. (*Friedrichshof*), osada t., hejtm. Horš. Týn, okr. a pš. Ronšperk, fara Wayer; 18 d., 165 ob. n. (1890), popl. dvůr, myslivna a mlýn.

Pohodnice (m rchoviště) zřízeny jsou k tomu účelu, aby na nich neškodně odstraněn, po případě zakopána byla veškerá zvířata zdechlá nebo nakažlivou nemocí stížená a zabítá, jakož i maso a vnitřnosti uznané za nezpůsobilé k požívání lidskému. Místo pro p. určené musí položeno býti tak, aby okolí jeho, resp. obecenstvo nikterak tím netrpělo a domácí zvířata nakažlivým nemocem vydána nebyla. Přihlíženo budíž také k tomu, by prameny studnic v blízkém okolí p-ic nebyly znečišťovány. Proto p. mají býti zřizovány na odlehlých místech a to ponejvíce na půdách písčitých. Jsou-li v nejbližším okolí prameny, bud' tež zřízeny p. vždy pod niveau těchto. — Každá účelně zřízená p. má míti stáje pro dobytek, který podezřelým jest nemocí nakažlivou, jakož i klece (chlívky) pro psy schytané nebo k dalšímu pozorování odevzdané. — Zdechliny určené, aby byly zničeny na p-ci, bývají tam zakopány nebo spáleny, podle okolností mohou také býti zpracovány chemicky a upotřebeny k technickým účelům. Ze zvířat, která nebyla stížená nemocí nakažlivou jednak člověku, jednak zvířatům, bývá technicky ponejvíce zpracováno: kůže, žněn, sádlo, kosti a rohy. Naproti tomu nesmí ani masa ani vnitřnosti padlých anebo z nákazy podezřelých zabitých zvířat upotřebeno býti k požití lidskému. Kostí ze zvířat nakažlivou nemocí

stížených a na p-ci zakopaných mohou býti upotřebeny k dalším technickým účelům pouze se svolením polit. úřadu teprve po několika letech a když zdechliny úplně zetlely. Poněvadž tím, že zdechlá neb odporážená zvířata nakažlivou nemocí stížená se dopravují na vzdálené p., nákaza snadno může rozšířiti se, musí každá obec postarati se o vhodné zařízení obec. m rš ní ku, na kterém by uvedené zdechliny se zakopávaly (§ 42. zák. z 29. ún. 1880 ř. z. č. 35). Mršník tento podobně jako p. budíž zřízen na místě odlehlém a ohrazen. Jámy určené k zakopání zdechlin musí býti tak hluboké, aby zdechlina do jámy této vhozená pokryta byla vrstvou hlíny ve výši 2 m. P. a obecni mršníky podléhají dozoru veteropolicijnímu.

Pohodní jsou tací lidé, kteří na př. v Rakousku jediné oprávnění jsou odstraňovati zdechliny a zakopávati je na místě náležitém. Výraz pohodný pochází od slova pohoditi; pohodný totiž má veškeré »pohozené« zdechliny sebrati a na mrchovišti zakopati. Jinak nazývají pohodného též r a s e m a d r n o m i s t r e m. Původ těchto pojmenování nelze s určitostí zjistiti, nejspíše souvisí jméno to s překroucenými výrazy německými *Wasenmeister-Rasenmeister*. Kdo hodlá provozovati živnost pohodnickou, musí býti k ní způsobilý a úplně spolehlivý. Mimo to třeba, by pohodný osvojil si tolik vědomostí o nakažlivých nemocech zvířecích, aby, vykonávaje povinnosti své, seznal podezřelý případ zdechnutí a učinil ihned povinné oznámení polit. úřadu. Co do vykonávání živnosti pohodnické jest pohodným v Čechách řídit se přesně předpisy, které na základě minist. výnosu z 11. pros. 1859 čís. 21.468 vydalo c. k. místodrž. dne 25. ún. 1860 čís. 5315. Chovati vepřový dobytek k účelu obchodnímu jest pohodným zakázáno (minist. výnos z 10. květ. 1866 čís. 8823). Naproti tomu dovoleno jest pohodným, kteří provádějí živnost svoji bezúhonně, chovati vepře pouze k vlastní potřebě (min. výnos z 12. ún. 1891 čís. 10.779 z r. 1890, místodrž. výn. z 22. ún. 1891 čís. 18.671). *Fr. Dočkal.*

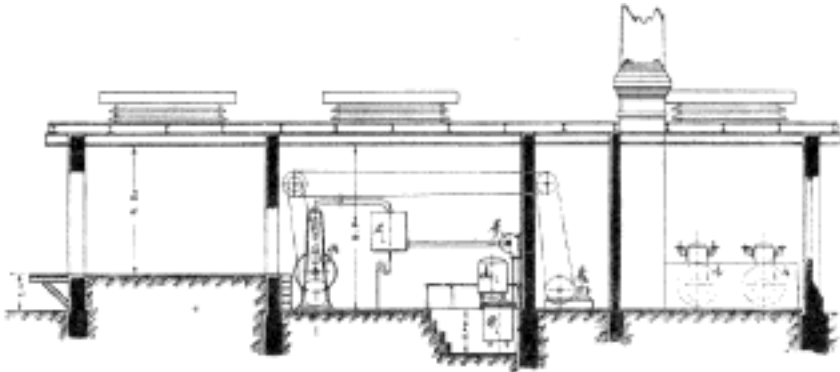
V nejnovější době stává se p. průmyslem, jehož účelem jest ničení a zužitkování zdechlin a odpadků těl zvířecích z jatek, měst i celých okresů. Závody tohoto druhu, zvané též ústavy t h e r m o c h e m i c k ý m i, zřízeny jsou již dosti četně za hranicemi. Městské p. jsou na př. v Augšpurce, Hamburce, Mnichově, Barmenu, Berlíně, Düsseldorfu a j. Však i jednotlivé okresy, ba i soukromníci staré nezdravé p. nahrazují závody moderními, v nichž tělo zvířecí po odstranění kůže neb i celé se zpracuje na masovou moučku, kličovinu a tuk, po případě výborné hnojivo, koláče pro psy, krmení pro vepřový dobytek, slepice a jiné výrobky, jež většínou docházejí upotřebením při polním hospodářství.

Veškeré dosavadní přístroje na ničení a zužitkování těl zvířecích zřízeny jsou s upotřebením par vysoce napiatých, nasycených.

Surovina, buď celá zdechliná, poražený chorobný kus neb jen rozkrájené části těla zvířecího, dává se do válcového bubnu, t. zv. extraktoru (vyobr. č. 3235. a), a vydává se, po těsném uzavření průlezu, účinku par buď přímo nebo nepřímo. Tím nastávají rozsáhlé změny chemické, tuk se vyškvařuje téměř úplně, kosti pozbývají křehkovatiny a zároveň tvrdosti a pevnosti, maso a kůže se smršťují a vylučují značnou část vody. Surovina leží obyčejně na sítu a tekuté látky oddělují se od pevných a hromadí se v druhé nádobě, t. zv. recipientu. Když rozklad dokončen, zbývá v extraktoru rozpadlá hmota kostí a masa, zbarvená tukem, křehkovatiny a vody, ve váze asi 35 % váhy původní. Hmota masová je jen mírně vlhká, kosti jsou měkké a lze je rozetřít mezi prsty. V recipientu nachází

vádí se do třetí nádoby, t. zv. odpařovače, kde se zahušťuje topením parou. Tím získává se extrakt konsistence syru, jehož se užívá při úpravě tkanin. Jen při aparátu Podewillsově jeví se odchylka v tom, že křehkovina zpracuje se v extraktoru, tak že se získávají jen dva výrobky, masová moučka, spojená s křehkovinou, a tuk, jehož však až 20 % zbývá v moučce.

Zvláštní obtíž při ničení a zužitkování zdechlin jest odstranění zápachu. U dosavadních přístrojův odstraňují se zápachající, kondensace schopné páry tím, že se srážejí v kondensátoru, a plyny tím, že se vedou do ohniště u parního kotlu, kde se spalují. Od přístrojův pohodnických žádá se z ohledů hygienických a se stanoviska policie zdravotní především, aby ničily veškeré zárodky

Č. 3235. Pohodnice soustavy Hartmannovy.

se tuk, křehkovina a voda, a to voda z těla zvířecího i voda z páry, jestliže se topilo parou přímo. Přístroje sestojené na základě principu právě uvedeného liší se jen způsobem paření a dalšího zpracování polovýrobků, získaných v recipientu a extraktoru.

V starších přístrojích byla zdechliná při paření v klidu a trvalo pak dlouho, než se vyhrála na teplotu 160 °C, zárodky chorob bezpečně ničí. Doba paření značně se zkrátila (s 8—10 hod. na 4—5 hod.) tím, že se materiál obracel. Děje se to tím, že se extraktor otáčí (soustava Podewillsova), neb že se otáčí síťový buben, vložený do extraktoru (soustava Otteova a Hartmannova). Zvlhlá hmota, extrakci tuku zbarvená, suší se a rozemílá na moučku. U novějších přístrojů děje se extrakce i sušení v témž bubnu a materiál při otáčení bubnu zároveň s obracením se roztrhává, tak že opouští buben dobře vysušený a rozmělněný na prach. Další odlučování tuku a křehkoviny je u všech aparátů stejné. Specificky lehčí tuk odlučuje se v recipientu od ostatní tekutiny a stáčí se pomocí kohoutů, jež upraveny jsou v přiměřených výškách. Kapalina, jež pak ještě v recipientu zbývá, obsahuje kromě křehkoviny množství solí a tělísek krevních a pře-

choroboplodné, pak z ohledů hospodářských, aby pokud možno dávaly největší množství užitečných látek při nejmenších výlohách. Všem požadavkům dobře vyhovuje přístroj Hartmannův, při němž tělo zvířecí nepřichází v přímý styk s parou, poněvadž pára působí nepřímo. Zdechliná vaří a extrahuje se ve vlastních parách, nepřímým topením parou vyvinutých, křehkovina tudíž kondensací vodou se nerozředí. Kondensací vod lze tudíž znovu užití k napájení parního kotlu. Teplu křehkoviny zužitkuje se k vysoušení moučky masové, tak že se nejen uspoří paliva, ale i lépe se odstraňuje zápach, než u přístrojův jiných.

Zařízení p. podle soustavy Hartmannovy skládá se (vyobr. č. 3235.) ze tří nádob, spojených mezi sebou rourami. Přístroj extrakční a sušící je veliký buben, opatřený výhřevným pláštěm parním. V něm otáčí se menší síťový buben, do něhož se vkládají zdechliny. — Tuk a křehkovina odtékají do recipientu d_1 , kde od sebe se oddělují. Křehkovina vede se pak do odpařovače c_1 , kde zahušťuje se parou procházející topícím hadem. Od odpařovače položeno je potrubí k extraktoru, kde se rozdvouje. Trubkou, která jde do extraktoru, lze přiváděti páry křehkoviny k rozkládajícímu se masu, druhou trub-

kou lze je přiváděti do topicích pláště, kde se jejich tepla využívá. Průlez extraktoru jest u větších strojů tak veliký, že je možno vsunouti dovnitř najednou celý kus hovězího dobytka, u menších pouze celé nerozložené prase. Pára se přivádí a odvádí čepy, na nichž extraktor je zavěšen. Každé plnění vyžaduje 4—5 hodin k vypaření, 3—4 hodin k sušení, tak že je možno plnit dvakrát denně. Paliva spotřebuje se asi 15 % váhy zpracovaného masa. Po zpracování otočí se bubenprůlezem dolů a vyprazdňuje se snadno a rychle. Kondensační vody hromadí se v sběrači a vedou se zpět do kotlu. Nezkondensované páry ze zdechlin ženou se ventilátorem *f* z kondensátoru *e* do ohniště pod kotlem.

U stroje soustavy Podewillsovy přivádí se pára dovnitř extrakčního bubnu, v němž není upraven buben síťový. Při otáčení bubnu válec do bubnu vložený drtí malé, ne-

snadno se rozpadávající kousky na moučku. Které kousky ani takto není možno rozmělniti, oddělují se od moučky na prohazovače a vracejí se do bubnu při následujícím plnění.

JPok.

Pohoř: 1) **P.** P o h o ř í, ves v Čechách, hejtm. Třeboň, okr. Veselí n. Luž., fara Pluhův Žďár, pš. Kardaš. Řečice; 23 d., 130 ob. č. (1890). — 2) **P.**, vsi t., viz Pohoří a Pohorsko.

3) **P.** (*Pohorz*), far. ves na Moravě, hejtm. Nový Jičín, okr. Fulnek, pš. Odry; 79 d., 3 ob. č., 418 n. (1890), kostel sv. Prokopa, 1tř. šk. s hospodář. pokrač. kursem. Za nejstarší doby dolováno zde na zlato, stříbro a olovo; za války 30leté přišlo dolování v úpadek, později dolování obnovováno, ale od r. 1814 přišlo úplně v zapomenutí. **P.** připomíná se poprvé r. 1378 při panství fulneckém a fara již r. 1440. — 4) **P.** (*Pohorsch*), chybně místo Pohořany (v. t. 2).